

# ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

28 мая

2004 г.

№22/4259

## АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71



**“Каб захаваць спадчыну, трэба прыстасаваць яе пад патрэбы грамадства”**

Аб’екты, што знаходзяцца ў нашай юрысдыкцыі, павінны стаць падмуркам для маральна-патрыятычнага выхавання. Бо нацыянальная ідэалогія, ідэалогія дзяржаўнасці фарміруецца з гістарычных вытокаў.

(Гутарка з дырэктарам упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Васілём АБЛАМСКІМ)

СТАР.

3



## ДУХОУНЫ СВЕТ І АСЦІАНАСАЦТВА

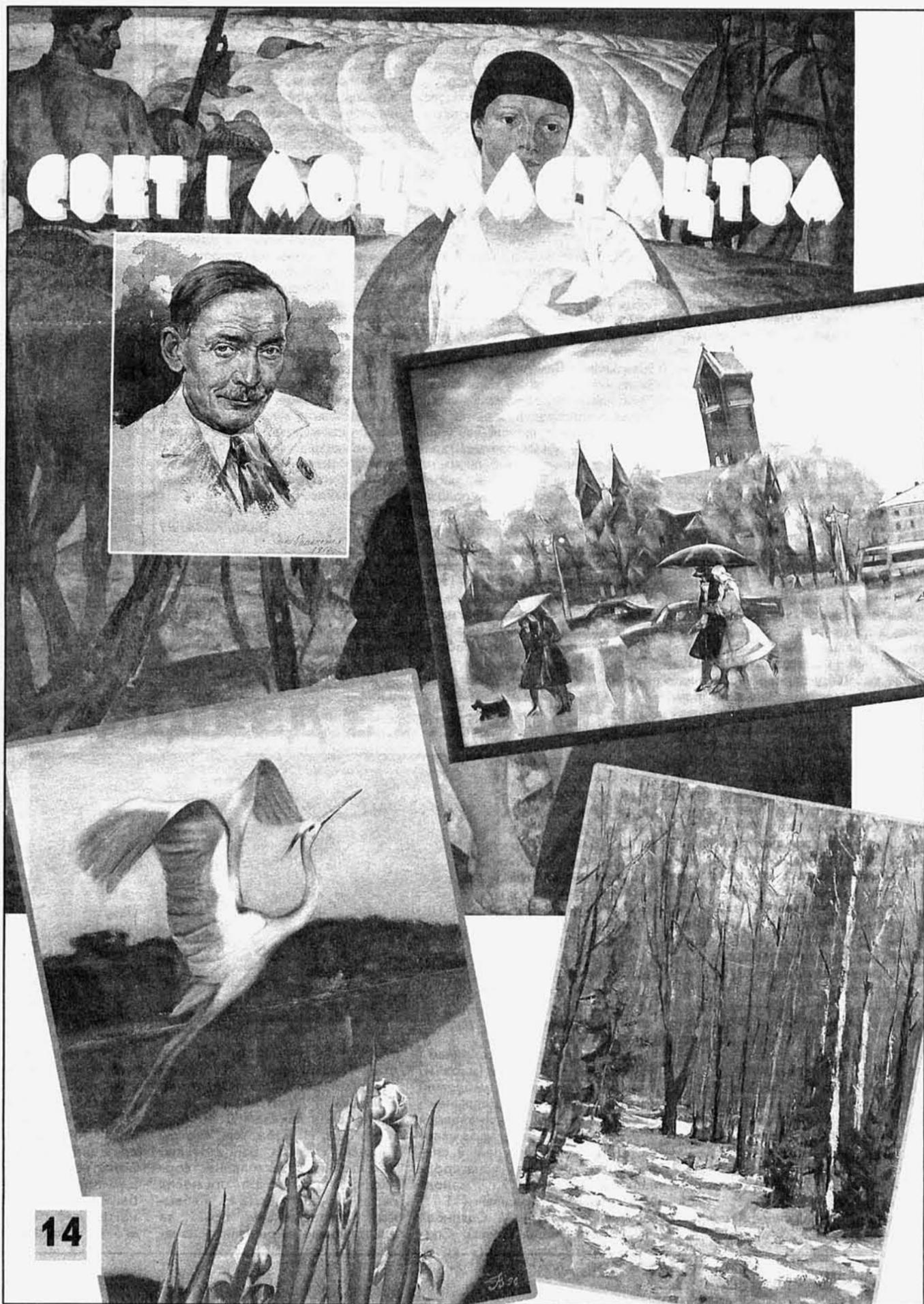
Мастацтва займае значнае месца ў жыцці грамадства. Мастакі розных краін штогод сустракаюцца на міжнародных выставах, абмяркоўваюць свае працы, павышаюць прафесійны ўзровень.

Як выглядае сітуацыя з мастацтвам Беларусі чытачам “ЛіМа” раскажае старшыня Беларускага саюза мастакоў Уладзімір Басалыга.

У фотакалажы К. Дробава і В. Калініна выкарыстаны работы мастакоў М. Савіцкага, Л. Шчамялёва, Я. Раманоўскага, І. Ахрэмчыка і Г. Вашчанкі.

СТАР.

14



3 ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

У Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь адбылася прэс-канферэнцыя "24 мая — Дзень славянскага пісьменства і культуры". У ёй прынялі ўдзел: Валерый Гедройц — намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь; Раман Матульскі — дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі РБ; Аляксандр Смолік — першы прарэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры; Воль-

Раман Матульскі, дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі РБ, адзначыў, што: "Кірыла і Мяфодзій, іх імёны і дзейнасць вельмі цесна звязаны з дзейнасцю бібліятэкі, таму што менавіта славянскае пісьменства, аснову якога яны заклалі, зразумела, лягло ў аснову дзейнасці ўсіх бібліятэк, у тым ліку і нашай Нацыянальнай бібліятэкі. Асноўныя нашы фонды, асноўныя нашы крыніцы так ці інакш — гэта дакументы на славянскіх мовах. Зараз ідзе будаўніцтва новага будынка бібліятэкі,

годзе мы будзем праводзіць не толькі канферэнцыю, форма чытання пашырана — разгорнецца выстава твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва выкладчыкаў нашага ўніверсітэта і студэнтаў. У Цэнтральным ДOME афіцэраў адбудзецца Заключны канцэрт фестывалю мастацтваў БДУ культуры "АРТ-МАЖОР 2004". Таксама будзе выступаць камерны хор "Дабравест" нашага ўніверсітэта. У гэтыя дні праходзіць выстава "Арт-мір" у Мастацкай галерэі ўніверсітэта

Беларускі паэт XIX стагоддзя Янка Лучына, чыёй творчасці ўласцівы мяккі лірызм і роздумнае паглыбленне ў псіхалагічны стан чалавека, стаяў ля вытокаў беларускай філасофскай лірыкі і нацыянальнага эпосу. Яго яру належыць польскамоўная паэма "Паляўнічыя акварэльні з Палесся", якая доўгі час існавала толькі ў арыгінале.

Алесь Пашкевіч, выступалі вядомыя літаратуразнаўцы Аляксей Рагуля і Уладзімір Содаль, выкладчык Мінскага педагагічнага каледжа Алесь Чэчат, а ў выкананні яго навучэнцаў прагучалі ўрыўкі з паэмы. Надзвычай цікавым і запамінальным было выступленне перакладчыка і паэта Генадзя Тумаша, які распавёў пра гісторыю перастварэння і



# Свята славянскага пісьменства і культуры

га Мірончык — прарэктар Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры; Уладзімір Пракапцоў — дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея РБ.

Намеснік міністра культуры РБ Валерый Гедройц зазначыў: "Кожны год на Беларусі, як і ва ўсім славянскім свеце, адзначаецца гэта выдатная дата. Гісторыя яе, як вы ўсе добра ведаеце, звязана з імёнамі славутых балгарскіх братоў-асветнікаў Кірылы і Мяфодзія, якія ў IX стагоддзі распрацавалі азбуку.

Міністэрства культуры, інфармацыі і адукацыі РБ сумесна з Беларускай Экзархатам плануюць шырока адзначыць Х Міжнародны навуковы Кірыла-Мяфодзійскі чыганні. Святаванне Дня славянскага пісьменства распачнецца ў дзень памяці святых роўнаапостальных Кірылы і Мяфодзія ў Свята-Духавым кафедральным саборы. У ім прымуць ўдзел мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, кіраўнікі міністэрстваў, прадстаўнікі пасольстваў, акрэдытаваных у РБ. Устаноўваць культуры, бібліятэкі і музеі таксама прысвечыць розныя мерапрыемствы гэтаму святу.

Штогод адбываюцца святкаванні ва ўсіх славянскіх краінах. Ужо складалася традыцыя, што ў Расіі праводзіцца такое свята і заўсёды запрашаюцца дэлегацыі з буйных савецкіх рэспублік. Такія свята адбываліся ў Мурманску, Калуге, а ў гэтым годзе яны будуць праводзіцца ў Самары. І ад Беларусі запрошаны таксама некалькі чалавек, у прыватнасці, я, народны артыст РБ, кампазітар Валерый Іваноў, дырэктар Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва", пісьменніца Таіса Бондар і іншыя".

якое паслужыла асновай для развіцця шэрагу праектаў у рамках развіцця бібліятэчнай справы, кніжнай справы, у тым ліку і развіцця славянскага пісьменства, славянскай культуры. Мы працуем над доўгатэрміновымі праектамі, напрыклад, "Памяць Беларусі", у межах праграмы ЮНЕСКА. Усе гэта будзе перанесена на электронныя носыбіты, у першую чаргу найбольш каштоўныя помнікі пісьменства. Канцэпцыя аналагічнай праграмы створана і ў Расіі. Зараз паміж нашай Нацыянальнай бібліятэкай і Расійскай дзяржаўнай бібліятэкай распрацавана канцэпцыя сумеснага праекта "Скарбніца славянскай культуры".

Са слоў Уладзіміра Пракапцова, дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея РБ: "Нацыянальны мастацкі музей, як і ўсе музеі рэспублікі, не застаецца ў баку ад гэтай падзеі. Будуць працаваць шматлікія выстаўкі за межамі нашай краіны: у Дзяржаўнай Трацякоўскай галерэі, у Мілане адкрыецца выстаўка беларускіх ікон XVI — XVIII стст. Мы супрацоўнічаем таксама з украінскімі і іншымі расійскімі музеямі.

Вы ведаеце, што ў нас у музеі на працягу трох месяцаў была выстаўка "Іканапіс Беларусі XXI стагоддзя", арганізаваная сумесна Міністэрствам культуры, Беларускай Экзархатам і Домам міласэрнасці. Зараз яна праходзіць ў Нясвіжы, а з 29-га мая — пераезджае ў Полацк (будзе свята горада).

"Універсітэт культуры быў у вытокаў чытанняў. Як бачыце, гэтыя чытанні сталі не толькі першымі, але і традыцыйнымі, — сказаў Аляксандр Смолік, першы прарэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры. — У гэтым

культуры Палаца Рэспублікі. У межах канферэнцыі будзе працаваць чатыры секцыі: "Чалавек як творца і тварэнне культуры, "Агульнаславянская спадчына ў беларускім пісьменстве, мове і літаратуры", "Духовная культура Беларусі і кніга", а таксама і "Мастацкая культура ў інфармацыйна-адукацыйнай прасторы". Абмяркуецца каля 200 дакладаў і выступаў, пачынаючы ад прафесараў і заканчваючы студэнтамі.

"Мне хацелася б сказаць, што ўся дзейнасць Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры так ці інакш накіравана на прапаганду захавання нашай спадчыны, а значыць славянскага пісьменства і культуры, — адзначыла Вольга Мірончык. — У інстытуце працуюць вельмі вялікі выдавецкі аддзел. За мінулы год мы выпусцілі больш за 60 кніг, прысвечаных беларускай культуры. Гэта — аналітычныя агляды, навуковыя даследаванні, падручнікі, метадычныя даведнікі і г.д. Гонарам нашага інстытута з'яўляецца работа, якую мы праводзім у плане стварэння музычнага выдавецтва на Беларусі. І, як мне здаецца, сёння наш інстытут якраз заўняе той інфармацыйны вакуум у музычным друку. За апошнія некалькі гадоў мы выдалі 87 твораў 30-ці беларускіх кампазітараў. Мне здаецца, што гэта лічба гаворыць сама за сябе. Але не толькі папяровыя носыбіты з'яўляюцца сёння нашым прыярытэтам. Інфармацыя, пісьменнасць, культура Беларусі павінны распаўсюджвацца, безумоўна, і на сучасных інфармацыйных носыбітах.

Віктар КАВАЛЁЎ

Не так даўно твор загучаў па-беларуску ў перакладзе Генадзя Тумаша. Плёну гэтай сутворчасці і была прысвечана вечарына, што адбылася 18 мая ў ДOME літаратара. Як адзначыў аўтар прадмовы да кнігі Уладзімір Мархель, "Паляўнічыя акварэльні з Палесся" — гэта Лучынава адкрыццё беларускага народа, мужнага,



цярглівага, сціплага (...) выдатная з'ява ў літаратурным жыцці Беларусі на зыходзе XIX стагоддзя".

выдання твора па-беларуску і прачытаў уласныя вершы.

Н.Д.

Фота К. ДРОБАВА



Спрыяльнай для росквіту юных талентаў падзеяй стаўся конкурс "Любім тэатр з дзяцінства". Ён увайшоў у жыццё дзяцей Мінска 4 гады таму і ўжо цвёрда замацаваў свае пазіцыі ў справе выхавання чалавека-творцы. Чалавека разумнага і духоўнага. Ініцыятыва ў такім палкненні належала клубу "Таленты і прыхільнікі" і Беларускаму рэспубліканскаму Тэатру юнага глядача.

Сёлета конкурс ізноў вітаў сваіх удзельнікаў і аматараў у сценах ТЮГа. Заключны галаканцэрт прысвечаны таксама Міжнароднаму дню тэатра.

Тэатр... Гэтае слова выклікае ў кожнага гаму пачуццяў. І не любіць тэатр немагчыма, бо ён з'яўляецца сатворцам свету чалавека. І самае галоўнае, што менавіта тэатру адведзена належная роля ў выхаванні падрастаючага пакалення, а не найноўшым камунікацыйным тэхналогіям (камп'ютэрам і тэлебачанню). І трэба зазначыць, што справа ідзе вядома палёна. У гэтым усіх пераканала журы, узнагароджваючы пераможцаў. Ацэньваць было нялёгка. На конкурс паступіла каля 400 работ, а ўзрост удзельнікаў вагаўся ад 4(!) гадоў да 17. Таму і было вырашана ў кожнай намінацыі вылучыць тры ўзроставыя катэгорыі. А ўсяго намінацый налічвалася шэсць: "Юныя мастакі", "Афіша", "Тэ-

атральная віктарына", "Тэатральная рэцэнзія", "Тэатральная адгадайка" і спецыяльная намінацыя да п'есы У.Шэкспіра "Рамэа і Джульета". Усе работы

цыяльныя падарункі атрымалі М. Кірыенка (7 г.) за мастацкі габелен, М. Раговіч (7г.) за аплікацыю, М. Бькаў М.(5,5 г.) за лепку ды інш. У намінацыі

графіі — Г. Конававай. І тут жа на сцэне дзяўчынкі паказалі сваё майстэрства, абараняючы званне дыпламанта: за хвіліну мусілі намалюваць Рамэа і Джу-

ця чалавека: " Акцёры і глядачы — два бакі аднаго медала, дзве палавінкі адзінаго цэлага, непаўторнага, вечнага — вялікага цуду, назва якога — тэатр. І няхай на тэатры наступаюць усе дасягненні чалавека ў галіне аўтаматыкі, але гэтае мастацтва не памрэ ніколі. Тэатр будзе жыць вечна, бо штодзень на сцэну выходзяць жывыя людзі, якія плачуць і смяюцца, пакутуюць і радуюцца, сварача і мірацца. І мы, акцёры, адчуваем кожны подых, кожнае ўзрушэнне залы, а вы, глядачы, чуеце біццё нашых сэрцаў.

У антычнай міфалогіі было дзевяць муз. Кожная з іх лічылася заступніцай нейкага мастацтва. Музей тэатра была Мельпамена. Была, ёсць і будзе. У адной руцэ яна трымае маску, а ў другой — кінжал, каб знішчаць усе чалавечыя заганьы.

Я думаю, для таго і існуе тэатр, каб пасля спектакля мы, акцёры і глядачы, становіліся лепшымі, больш сумленнымі, добрымі і высакароднымі. І дзякуючы менавіта тэатру не здарыцца так, што "в таянік души пролезет плесень"...

Дзякуй нашым дзецям за тое, што яны любяць тэатр і за тое, што растуць творчымі людзьмі!

Кацярына ДЗЕНІСЕНКА

# Любім з дзяцінства

так ці інакш павінны былі быць звязаны са спектаклямі ТЮГа, добрае веданне якіх і вызначала кірунак да перамогі.

Прызёраў ганаравалі дыпламамі і каштоўнымі падарункамі. Кампэтэнтнаму журы дапамагала ў гэтым цудоўнае кураня з казкі "Залатое сэрцайка", якое не пакідала абьякавымі ніводнага юнага глядача, настолькі сонечнае і абаяльнае яно было (дарэчы, кураня з'яўляецца і эмблемай конкурсу). І наогул, цэпленей і арыгінальнасцю вызначалася ўся цырымонія ўзнагароджвання. Дыпламамі I ступені ў спарборніцтве малюнкаў узнагароджаны В. Ашуркаў (9 г., малодшая група), К. Ярашэвіч (11 г., сярэдняя група) і А. Сцяпнова (14 г., старэйшая група). Спе-



"Афіша" дыпламантамі I ступені сталі Т. Цішчанка, К. Турцава і М. Дзмітракова, Ю. Юдашкіна. Лепшымі ў "Тэатральнай віктарыне" сябе паказалі Д. Колюх, В. Раговіч, Н. Бабарэвіч, сёстры Гарошкі і сям'я Вайцяхоўскіх. Замілаванне і захапленне творчасцю У. Шэкспіра прынесла пераможнае I месца Н. Лябецкай і спецыяльны прыз за арыгінальнае вырашэнне сцэна-

ллету ля замка. У намінацыі "Тэатральная адгадайка", якая ладзілася не пасрэдна падчас правядзення галаканцэрта, перамагалі самыя актыўныя знаўцы рэпертуару ТЮГа. Не адставалі ад іх і намінацыі "Тэатральная рэцэнзія", якія з часам па праве могуць спрабаваць сябе ў ролі літаратараў, журналістаў. Гранпры атрымала Г. Савуткіна за 8 рэцэнзій на пастаноўкі ТЮГа.

Узнагароджвала маладых крытыкаў Ларыса Горцава, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь. Заключным акордам прагучалі яе словы, у якіх, бы ўлюстры, адбілася ўся сутнасць тэатра і сцвярджанне яго як неад'емнай часткі жыц-



Васіль Абламскі:

# “Каб захаваць спадчыну, трэба прыстасаваць яе пад патрэбы грамадства”

Як казаў класік, ад прадзедаў спакон вякоў нам засталася вялікая спадчына. Самая бачная, канечне ж, шматлікія цэрквы, сядзібы, палацы і замкі, якія нагадваюць аб слаўным мінулым краіны. Як захоўваецца гэтае неацэннае багацце? На нашы пытанні адказвае дырэктар упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Васіль АБЛАМСКІ.

## Два фактары: часавы і чалавечы

— Рэстаўрацыя культурных каштоўнасцей — даволі-такі складаная праца. Яна змяшчае ў сабе некалькі этапаў: комплексна-навуковае даследаванне, падрыхтоўку спецыяльнай дакументацыі і толькі затым — сам рэстаўрацыйны працэс.

24 млрд. рублёў, што былі летась выдаткаваны ўрадам на гэтыя мэты — сума даволі значная. Тым не менш, гэтага недастаткова. Таму нам даводзіцца размяркоўваць сродкі, канцэнтруючы іх на фінансаванні ключавых аб'ектаў, такіх як Мірскі замак, Нясвіжскі палацава-паркавы ансамбль, Оперны тэатр у Мінску (дарэчы, у апошнім выпадку ўжо прыступілі да распрацоўкі праектнай дакументацыі)... Мы спадзяёмся, што, дзякуючы такому падыходу, да 2006-га года можна будзе выйсці названых аб'ектаў адрэстаўраваць цалкам.

Але па ўсёй краіне шмат аб'ектаў знаходзяцца ў аварыйным стане, і ім, з-за недахопу грошай, мы часам не можам удзяліць належнай увагі. Там павінны быць распрацаваны першачарговыя супрацьаварыйныя мерапрыемствы, праведзена праца па кансервацыі аб'ектаў, каб праз энную колькасць гадоў мы змаглі пачаць рэстаўрацыю... Два разбуральныя фактары ўплываюць на нашу архітэктурную спадчыну: часавы і чалавечы. І невядома, што прыносіць большую шкоду — ці ўплыў прыроды на стан будынкаў, ці вакалізм людзей у адносінах да спадчыны.

Аб'екты, што знаходзяцца ў нашай юрысдыкцыі, павінны стаць падмуркам для маральна-патрыятычнага выхавання. Бо нацыянальная ідэалогія, ідэалогія дзяржаўнасці фарміруюцца з гісторычных вытокаў.

— Вядома, што амаль з пяцісот аб'ектаў культурнай спадчыны, дзе ўвогуле праводзіцца рэстаўрацыя, толькі сорак напрамую фінансуюцца дзяржавай...

— Справа ў тым, што дзяржава мае сваю долю ўдзелу ў кожным аб'екце — праз льготнае падаткаабкладанне. Па-першае, пры рэстаўрацыі культурных помнікаў не спганяецца ПДВ. Гэта — каля 20 працэнтаў ад каштарысу рэстаўрацыйных работ. Па-другое, дзяржава недаатрымлівае падатак на зямлю. Таму можна сказаць, што дзяржава ўдзельнічае ўсюды...

## Помнік — у прыватную ўласнасць?

— Распавядзіце аб ролі прыватнага капіталу ў захаванні нашай культурнай спадчыны... Ці ёсць якія

паспяхова прыклады супрацоўніцтва дзяржавы і “прыватнікаў” тут?

— У Беларусі 79 аб'ектаў рэстаўруюцца пры ўдзеле сумесных прадпрыемстваў — уплыў іншаземнага капіталу відавочны. Прысутнічаюць і пры рэканструкцыі гасцініцы “Свіслач”, гатэляў “Беларусь” і “Мінск”. І, на мой погляд, работы тыя выкананы няблага.

— А ўвогуле, ці цяжка прыватнай асобе атрымаць права валодання ці арэнды будынка, які прызнаны гісторыка-культурнай каштоўнасцю?

— Згодна з артыкуламі 65, 66 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб ахо-

ваўнасцю будынкаў і памятных знамянаў” і “Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны”, уласнік будынка, які прызнаны гісторыка-культурнай каштоўнасцю, мае права атрымаць права валодання ці арэнды будынка, які прызнаны гісторыка-культурнай каштоўнасцю.

— Ініцыятывы такія існуюць. Цудоўна, калі робіцца ўборка тэрыторыі і г.д. Але само знаходжанне ў аварыйным будынку, на аварыйных тэрыторыях небяспечна. Таму для правядзення такіх работ патрэбны наш дазвол, прычым звяртацца да нас павінны не студэнцыя атрады, а ўласнік. Менавіта ён абавязаны забя-

спечыць выкананне тэхнікі бяспекі, азначыць віды работ, якія павінны там праводзіцца, каб не пашкодзіць помнік. Прытым, мы сумесна з мясцовымі ўладамі пры валанцёрскіх работах павінны паклапаціцца аб харчаванні і пражыванні людзей, што не заўсёды атрымліваецца.

Студэнты патрэбны пераважна на некваліфікаваную працу; астатняе хай робяць спецыялісты. Бо пад кожным каменем, пад кожным пласцінам тэрыторыі, пад кожным пласцінам тэрыторыі можа знаходзіцца каштоўная гістарычная інфармацыя...

— А выканаўчая ўлада зацікаўлена ў рэстаўрацыі, ці яе прадстаўнікі ставяцца да праблемы спусціўшы рукаві? — Мясцовыя ўлады зацікаўлены, але не заўсёды мясцовыя бюджэты дазваляюць вырашаць такія пытанні. Да таго ж, спачатку павінны быць бізнес-план: пад што, як будзе аб'ект прыстасоўвацца, ці ён будзе прапісаны ў турыстычным маршруце, ці гэта будзе музей, ці “пантэон”, які толькі паглядзець можна. Але ж у любым выпадку павінны вырашацца пытанні падыходаў, пад’ездаў — і іншых складальнікаў інфраструктуры.

— Грошай дзяржавы на ўсе помнікі, вядома, не хопіць. Якую форму кааперацыі з прыватным капіталам вы лічыце найбольш перспектыўнай: продаж аб'ектаў у прыватную ўласнасць, доўгатэрміновую арэнду ці яшчэ што-небудзь?

— І тое, і другое. І яшчэ трэцяе, калі выканаўчая ўлада на месцы выступае заснавальнікам фонду, спецыяльна пад рэстаўрацыю згаданага аб'екта. Туды могуць уваходзіць і ахвяраванні, і прыватны капітал. Каб прыватнікі змаглі частку сваіх прыбыткаў аддаваць... Але, як правіла, кожны інвестар жадае мець сваю долю ў аб'екце, каб потым спагнаць прыбыткі.

— Чуў, быццам шведскія інвестары вельмі цікавіліся палацава-паркавым ансамблем Пуслоўска, і хацелі ўзяць яго ў доўгатэрміновую арэнду, каб адкрыць там нейкі турыстычны комплекс — але не знайшлі падтрымкі з боку ўлады. Якія асноўныя прычыны адмоваў фундатарам?

— У адрозненне ад беларускіх інвестараў, іншаземныя кампаніі абавязаны прадаставіць важны дакумент — тэхнічна-эканамічнае абгрунтаванне, якое будзе забяспечваць атрыманне прыбыткаў мясцовымі бюджэтамі ад эксплуатацыі збудавання. Хутчэй за ўсё, тут дзяржава і патэнцыяльны інвестар разышліся ў падыходах.

Косаўскі палац — унікальнае ў Еўропе збудаванне, аб'ект 1-ай катэгорыі. Мы не можам яго “замкнуць”; наша задача — забяспечыць доступ туды насельніцтва, усіх жадаючых.

Так, сёння ён знаходзіцца ў аварыйным стане, і патрэбны вялікія грошы на яго аднаўленне, якія маглі б даць замежныя інвестары. Але мы не павінны даваць права інвестару вырашаць, каго пусіць у тыя палацы, бо яны маюць быць агульнадаступнымі. Гэта — багацце рэспублікі, як і Нясвіжскі, Лідскі, Ружанскі ці Гальшанскі замкі. Таму кожнага “прыватніка” мы пытаем: пад што, спадарства, будзе прыстасоўваць помнік?

Можна аднавіць каштоўнасць, зрабіць там вілу — але не атрымаць вынікаў з грамадскага пункту гледжання.

— Я невядома ўгадаў пра Косава. З год таму на гістарычным

— У Мірскім замку акрамя музея плануем адкрыць невялікі гатэль — на 24 нумары; так што кожны будзе мець магчымасць пажыць у “княскіх” пакоях. Што да Нясвіжскага замка, то дакументацыя па яму яшчэ да канца не распрацавана. Планаецца, што там размесціцца музей і некалькі залаў для афіцыйных мерапрыемстваў.

— Ці прымаеце вы ўдзел у распрацоўцы турыстычных маршрутаў па Беларусі?

— Мы зацікаўлены ў тым, каб аб'екты спадчыны, якія захоўваюцца для людзей, наведваліся тымі людзьмі — сталі аб'ектамі турызму. Каб было ўлічэнне капіталу, і дадат-

ковыя грошы збіраліся на патрэбы тых помнікаў... Я лічу, што лепшы спосаб захаваць спадчыну — гэта прыстасаваць яе пад патрэбы сучаснага грамадства.

Па вялікім рахунку, распрацоўкай маршрутаў займаецца Міністэрства спорту і турызму і мясцовыя ўлады, але робяць яны гэта з улікам нашых прапановаў.

— У савецкі час было прынята, што галоўны турыстычны маршрут Беларусі — Мір — Нясвіж. Але краіна валодае шматлікімі помнікамі, якія не менш вартыя вышэйзгаданых слаўнасцяў. Якія новыя маршруты распрацоўваюцца сёння?

— Намалюваць маршрут на карце не складана. Узяць хаця б асноўныя аб'екты, што пазначаны ў Нацыянальным атласе Беларусі, і злучыць іх дарогамі. Але павінны быць наладжана пражыванне, харчаванне, іншыя віды сервісу для турыстаў. Мы павінны прапанаваць актыўны адпачынак.

Адна з інавацый — маршрут “Усходняе Палессе”. На яго аснове мяркуецца распрацаваць іншыя турыстычныя маршруты рэспублікі.

Вядома, дзейнае маршрутаў Мір — Нясвіж, які застаецца галоўным сёння. Разглядаецца пытанне аб стварэнні на яго падставе свабоднай турыстычнай зоны.

— Дагэтуль цяжка знайсці турфірму, якая б прапанавала вялікую колькасць тураў па Беларусі. Як вы лічыце, у чым асноўная прычына гэтага — у адсутнасці пошуку ці ў адсутнасці інфармавання насельніцтва?

— Не думаю, што гэта адсутнасць інфармавання. У апошнія гады ў Інтэрнеце з'явілася бясконца колькасць сайтаў аб нашых гістарычных каштоўнасцях. За апошнія пяць гадоў, у тым ліку з нашай падары ў кнігарнях з'явіліся шматлікія кнігі і рэкламныя буклеты, прысвечаныя патэнцыяльным турыстам аб'ектам.

Але, на жаль, некаторыя помнікі знаходзяць слабае адлюстраванне ў школьных падручніках — дзяцей недастаткова вучаць ваважаць уласныя каштоўнасці. Другая праблема — страта той базы, што была ў савецкія часы, калі фарміраваліся цэлыя турыстычныя цягнікі.

Калі сёння класны кіраўнік збірае клас, каб наведаць Брэсцкую крэпасць — гэта вялікая рэдкасць. Але ён едзе цягніком, і бачыць толькі адзін аб'ект. А па дарозе — той жа Косаўскі палац, Ружанскі замак, Баранавічы... Вось чаму патрэбна ўзнаўляць маршруты цалкам, адпрацаваць сістэмы падыход да гістарычных помнікаў.

Мікалай АНІШЧАНКА  
Фота аўтара

## Абсягі

ВІЦЕБСК

## САПРАЎДНЫ СКАРБ

У новым спектаклі “Збытыя скарбы” Беларускага тэатра “Лялька” адбываюцца сапраўды дзівосныя падзеі, падобныя да гогоўскай фантастыкі. Але сапраўды сцэнічны твор па матывах казак класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча.

...У пракаветныя часы, калі на Беларусі яшчэ вадзіліся чэрці, у хаце аднаго гаспадара завялася нячыстая сіла. І настолькі яна стала псаваць яму жыццё, што не вытрымаў гаспадар, забіў хату дошкамі і пайшоў у свет долі сабе шукаць. На яго шчасце, сустраў ён па дарозе вандруючага скамароха з мядзведзем, тыя і дапамаглі выгнаць з хаты чарцей, а заодно і скарбам, там схаваным, завалодаць.

Маленькая казачка спыннага пісьменніка “Чортаў скарб”, узятая за сюжэтную аснову, канву спектакля, ператварылася ў інтэрпрэтацыю тэатра ў прыгожую сімволіка-паэтычную феерыю, накіраваную на Метэрлінка. Рэжысёр-пастаноўшчык, заслужаны дзеяч мастацтваў РБ Віктар Клімчук (ён жа і аўтар пастановкі) ужо другі раз звяртаецца да праявіўшага спадчыны Уладзіміра Караткевіча. Пэўна ж менавіта ў яго творах ён шукае і знаходзіць адказы на балючыя пытанні: хто мы? адкуль мы? што ёсць радзіма? што ёсць душа? Яны даюць штуршок яго ўяўленню, фантазіі, падставу для размовы з глядачом аб самым галоўным.

Дэкарацыі, пляшкі і касцюмы да спектакля прыдумалі галоўны мастак тэатра, лаўрэат прэміі імя Мазалеўскай Аляксандр Сідараў, музыку напісаў Алег Залётнеў. У ролях заняты артысты Аляксей Макарскі, Юрась Франкоў, Юрась Сяменчанка, Юрась Шынелька.

Юрась ІВАНОЎСКІ

## БЯЛЫНІЧЫ

## Казакевіч загучаў па-японску

Для кожнага чалавека, а творчай асобы — тым болей, вялікае значэнне маюць дзіцячыя і юнацкія ўспаміны пра свой радзіны, непаўторны куточак. Рускамоўны паэт Вячаслаў Казакевіч, які з'яўляецца аўтарам паэтычных зборнікаў “Кто назовет меня братом?”, “Лунат”, у родных Бялынічах не быў на працягу апошніх дзесяці гадоў. Увесць гэты час ён знаходзіцца ў далёкай і таямніча-казачнай Японіі, дзе выкладае рускую літаратуру для студэнтаў Таямскага ўніверсітэта.

Аднак паэт і выкладчык не забываецца ў Краіне Узыходзячага сонца на свае маленькія Бялынічы. Сувязь з радзімай мацуецца ўспамінамі, якія кладуцца ў аснову эсэ Вячаслава Казакевіча, што прасякнутыя паэтычным водшветам, шчырым і шчырым аповедам пісьменніка пра сваю сям'ю, сяброў дзяцінства, суседзяў, мінуўшчыну родных Бялынічаў...

У такім жа выдавецтве “Гунзося”, якое спецыялізуецца на выданні твораў замежных пісьменнікаў у перакладзе на японскую мову, выданы зборнік эсэ Вячаслава Казакевіча “Ракудзіцуй райсан” (“Успаміненне захаду”).

А пераставіў праявіўшы рускамоўны эсэ В. Казакевіча ў японскай мове паэт Оота Сенці.

Міхась БОЛІНСКІ

Пра пачатак вайны Уладзімір Федасеенка даведаўся на другі дзень, пасля таго, як фашысцкая армія бамбавозаў абрушылі на нашы перадавыя пазіцыі, гарады і сёлы сваё вогненнае ўдары. Страшную вестку са Жлобіна прывёз адвясоркам яго дзядзька, старшыня калгаса Афанасій Мартынаў. Валодзя толькі што закончыў сямігодку. "Што мне рабіць?" — запытаўся падлетак. — "Не спяшайся! Знойдзецца і для цябе занятка. Пра цябе я пагавару ў райкаме партыі". І рука дзядзькі важка лягла на плячо Валодзі.

А праз колькі дзён, седзячы плячо ў плячо на старшынівай падводзе, яны ехалі ў Жлобін у райкам партыі.

дынарац кінуўся да хлопца, піхнуў яго да машыны, загадаў сесці на задняе сядзенне і не апуськаць рукі. Легкавік рвануў з месца, паймаўшы да Мормальскай МТС, куды і хацеў прабрацца разведчык. У лесе наўзбоч прамільгнулі гарматы, танкі і немцы, якія мігусіліся, гергеталі каля іх. У былой калгаснай канторы яго дапыталі і ўпіхнулі ў барак, дзе было каля двух дзясяткаў палонных, зарослых шчаціннем, стомленых і галодных. Назаўтра ўсім загадалі выйсці на двор, усіх гуртам папалі ў суседнія Галы і пасадылі ў ёўню. Есці нічога не давалі. Валодзя адчуваў голод, хацелася хоць нешта ўзяць на зуб ці прамачыць горла вадою. Хлопец ведаў,

На таку ён заўважыў некалькі лушпак ад гуркоў, яблык, груш, іншай гародніны. Гэтага аб'еддзя ён назбіраў цэлую кішэню. Да яго падшоў палкоўнік і спытаў, дзеля чаго ён збіраў шалупіны, розныя адкіды. Валодзя сказаў, што чырвонаармейцы колыкі дзён нічога не елі, некаторыя настолькі абясцелі, што ледзь трымаюцца на нагах. Дык вось для іх будзь вялікім наедкам і гэтыя адкіды. Немец не быў супроць, каб палонныя адведдалі гэтага шалупіны. Гэта прыбавіла смеласці хлопцу, і ён спытаў, чаму іх морася голодам. Палкоўнік адказаў, што і яго салдатам нягледзячы на харчак, — не паспяваюць за імі забеспячэнні. Тады Валодзя сказаў,

плячы, сказаў, што, магчыма, яны яшчэ і сустрэнуцца. Свет гэты цесны. І, нібы жартуючы, дапамог яму перакліцца праз борт машыны.

Хутка яна выехала на нейкі прагал і спынілася. Адрозу ж ля задняга борта паказаўся шафёр, ён нешта сказаў канваіру, які сядзеў каля Валодзі. Ён сагнуўся, пакарпаўся каля ног, падняў гумавыя вядра і кінуў праз борт. Шафёр пальцам торкнуў у бок Валодзі і загадаў яму злезці з машыны. Ён даў яму ў рукі гумавыя вядра і махнуў рукой у бок калодзежа, у зруб якога ледзь не ўпіраўся радыятарам нямецкі грузавік. Валодзя зразумеў, што яму трэба выцягнуць з калодзежа вады для радыятара, над

з капкана. Спытаў на ўскраіне адной вёскі, у якой баку знаходзіцца хутар Бор, дзе жыла яго маці, і прыпусціўся ў той бок. А калі прыйшоў дамоў, даведаўся, што немцы ўжо ў Гомелі, а на нашым былым пярэднім краі валяецца нямагла зброі. Ён перакідаўся ноч, а назаўтра падвечар быў ужо на патрэбным для яго месцы. Аўтаматы, кулямёты і патроны ён зносіў у процьванкавыя рвы і засыпаў зямлёй, а вінтоўкі закручваў у плашч-палаткі і хаваў у балоўных канавах, дзе стаяла іржавая вада. Адно вінтоўку прыхапіў з сабой, прынес дамоў і схавал яе ў хлябе.

А неўзабаве яна вунь як спатрэбілася Валодзі! Яна дапамагла яму вырваць двух таварышаў, якіх пагражаў расстрэл, бо немцы пачалі ўжо лютваць у наваколлі. Спачатку яны расстралі камсамольскую групу ў Жлобіне, якую выдаў здраднік. А ўслед за гэтым прыехалі ў вёску Новая Карма, арыштавалі двух камсамольцаў Івана Ярашаву і Пліна Палітаева, каб даставіць у Жлобін і прыгледна пакараць. Гэта вестка ўмомант дала Валодзі. Ён ведаў гэтых хлопцаў, сябраваў з імі. Не, ён не пакіне ў бядзе сваіх сяброў! Ён схавалі вінтоўку і праз агароды паймаў да балота, дзе ішла грэбля. Залег за нейкай прыгарцай і стаў чакаць. Нездзе ўбакі шуганулі ўгору птушкі. Запескаталі колы, паказаліся немцы. Яны ехалі на падводзе, гарланілі песні. А за імі, на даволі ладнай адлегласці, вярхом на кані паціяла гнаў перад сабой Ярашаву і Палітаева. Валодзя мацней ашчаперыў прыклад вінтоўкі, прыціснуўся ў паціяла, шчоўнуў курком, але выйшла асечка. Валодзя разгубіўся: няўжо не ўратае сяброў? Зноў прыціснуўся, сам напружыўся настолькі, што аж зачыла ў локцях. На гэты раз грывнуў стрэл і Валодзя ўгледзеў, як пачаў ссоўвацца з каня ранены ў нагу паціман і ў той жа час вагіцца набок з прагітай хрыбцінай жарабок. Ярашаву і Палітаева кінуліся ў балота, зачыпіліся ў хмызлы. Немцы і не думалі даганяць уцекачоў. Яны ўдарылі лейцамі па конях і паляцелі далей ад гэтага пекла, якое не абядала ім нічога добрага. А хлопцы падаліся сабе ў лес. Ярашаву пасля трапіў у армію, з баімі дайшоў да Венгрыі. А Палітаеў склаў галаву на фронце.

А на той час Валодзя, якому было роўна пятнаццаць гадоў, стаў партызанам. Калі з-за фронту прыйшла група Шыбінскага, ён быў спачатку разведчыкам, а потым падрыўніком-дыверсантам і камандзірам дыверсійнай групы. Узарваў у Жлобіне ваданпорную вежу, на вуліцы Падольскай мост, які вёў са Жлобіна на Стрэшын, забраў у палон паціялаў Салонскага гарнізона. Восем эшалонаў было пушчана пад адхон на перагон Чырвоны Берэг — Жлобін, два паміж Жлобінамі і Шацілкамі.

Вось як ваяваў у партызанскім атрадзе пятнаццацігадовы юнак Уладзімір Федасеенка, які праз некалькі гадоў, ужо ў мірны час, выдатна ведаючы жыццё, побыт і змаганне народных масіўцаў, напісаў некалькі мастацкіх раманаў, якімі зачытваюцца прыхільнікі і аматары ваеннай і прыгодніцкай літаратуры.

Васіль МАКАРЭВІЧ

# У першыя месяцы вайны

Там па рэкамендацыі Афанасія Мартынава падлетак быў залічаны ў знішчальны батальён у якасці разведчыка і даў падліску. З гэтага моманту, можна лічыць, і пачалася яго ваенная, а пасля і партызанская адьесея.

Адвечуль здалёку па Жлобіну білі цяжкія нямецкія гарматы. Меркавалася, што яны размешчаны недзе каля Мормальскай МТС. Разведца і ўдакладніў, адкуль вядзецца агонь, даручылі Валодзю. Перакінуўшы праз плячо торбачку, ён выправіўся ў дарогу, праішоў вёску Навы, праз балота абмінуў сяло Істокі і выкіраваў на селавую дарогу. Ледзьве ступіў па ёй крокаў дзясць, як з кустоў вынырнуў немец і крыкнуў "хальт".

Матлянуўшы дулам аўтамата ўгору, ён загадаў падняць рукі, абмацаў кішэнні і паверў на пагорак, што ляжаў за балотам. Там ляжалі пачарнелыя трупы нямецкіх ваяк. Каля выкапаных ямак-магіл салдаты збівалі з бярозавых палак крывікі. Валодзеў канваір, пазнаў, нейкі ўнтэр, падшоў да іх, паклаў свой аўтамат, узяў вінтоўку, клацнуў затворам, дасьліваючы патрон, і загадаў хлопцу крочыць да влізнай ямы, у якой, вядно, мясцовыя жыхары капалі гліну для сваёй партыі. Ён хацеў, каб Валодзя лез на дно. Некалькі разоў штурхануў яго прыкладам вінтоўкі. Але хлопец ўпіраўся. Тады ўнтэр учаліўся рукамі ў кашулю, тузануў яе, і кашуля разлезлася па швах. Валодзя ці то спалохаўся, ці ад чагосьці іншага адсочыў далей ад ямы. Немец кінуўся да ўпартата юнака, і пачалася вальтузня. У гэты час нешта крыкнуў немец, які стаяў збоч і назіраў за імі. Унтэр ускінуў галаву, глянуў на дарогу, — ад МТС пыліла нямецкая легкавушка. Унтэр пакінуў Валодзю, кінуўся да аўтамата, схавалі яго ў рукі, выцягнуўся ў струнку. Калі пад'ехаў легкавушка, з яе выйшаў у прыгожай форме і бельх пальчатках высокі генерал. Унтэр штосьці адрапартаваў яму, і пакамандзе выцягнуў рукі па баках кіцеля. Генерал узяў бінокль, які яму падаў ардынарац, ступіў некалькі крокаў па ўзбочыне дарогі, пачаў глядзець у бок сяла Папаратнае, дзе былі чырвонаармейцы. Нарэшце вярнуўся да машыны і кіўком пальца загадаў падвесці да яго Валодзю. Ар-

што ў ёўні звычайна сушаць увосень снапы. Не можа быць, каб з калосся не атрэспася хоць жменька зярнятак. Але паспрабуй іх знайсці, калі праз маленькае і вузенькае акенца, падобнае да шчыліны, ледзь цадыўся скупы праменьчык святла.

Валодзю прывялі ў вёску Галы. Нямецкі палкоўнік дапытваў хлопца, хто ён і як трапіў у палон. Валодзя адказаў, што ішоў да цёткі, каб разжыцца на харч, і яго нечакана затрымалі на грэблі. Палкоўнік, здаецца, паверыў яму. Чырвонаармейцы звычайна былі строжанія, а ў Валодзі кучаравілася густая чупрына, якая і пацярджала, што ён не баец. Да ўсяго было вядно, што гадамі яшчэ не выйшаў да прызыўнога ўзросту. Нямецкі палкоўнік гаварыў панаску і, пасмялеўшы, Валодзя спытаўся, маўляў, дзе ён так налаўчыўся гаварыць па-тутэйшы? Палкоўнік не разлаваўся, а, наадварот, пачынуў гэта за пахвалу і задаволена рассмяяўся. Ён не стаў таіцца і прызнаўся, што раней жыў у Расіі, а цяпер вярнуўся сюды, каб памачы перайначыць жыццё людзей. Валодзя, вядно, чымсьці спадабаўся палкоўніку, і ён стаў зваць яго на свой манер — Вальдэмарам. Затым дастаў з кішэнні партыгар, шчоўкнуў вечкам і даў яму цыгарэту, думаючы, што ашчаслівы падлетак, і махнуў рукой, каб Валодзя ішоў у ёўню да астатніх палонных. Валодзя не курыў, але ад цыгарэты не адмовіўся, — спатрэбіцца для чырвонаармейцаў. І сапраўды, калі за хлопцам зачынілі дзверы і ён сказаў пра цыгарэту, некалькі рук адрозу пацягнуліся да яго.

А раніцой хлопца паклікалі з ёўні. Калі ён выйшаў з яе, мружачы вочы ад святла, то ўбачыў перад сабой палкоўніка і павітаўся з ім. Палкоўнік нічога не адказаў, а загадаў падмесці ток. Яму падалі мятлу, і ён узяўся змятаць у грудкі розны хлам, што пакінулі пасля сябе нямецкія салдаты.



якім стаяла воблака пары. Хлопец рушыў да калодзежа ў руцэ з вядром, стаў апуськаць яго з вочапам у зруб. Тым часам шафёр адкрыў капот, і, сагнуўшыся, палез у матор, пачаў у ім корпацца.

Не апусціўшы вочап і напалову, Валодзя азірнуўся і ўбачыў, што адрозу за калодзежам пачынаўся лясок, сярод якога бегла сцяжына. Які зручны момант для ўцекаў! Больш здатнага не будзе і наўрад ці можна чакаць! Трэба выпусціць з рук вочап і даць латаць! Але асвер з парожнім вядром пойдзе ўгору і так грукне, што прахопіцца шафёр, узніме такі вэрхал, што яго, уцекача, падстрэляць на бягу. Трэба перш-наперш утапіць вядро ў калодзежную ваду, і ўжо тады...

У гэты момант ногі як усё роўна наліпіся свінцом і настолькі аслабелі, што ён ажно спалохаўся. Не, не трэба панікаваць! Ён мацней ашчаперыў вочап, павіс на ім усім сваім цяжарам, і адчуў, як усхліпнула вядро, а потым і палехнула, набіраючы вады. Вочап ужо не ірваўся ўгору, хлопец выпусціў яго са здранцвельных далоняў і рынуўся ўбок сцяжыны, якая вяла да густога ляска. Бег і ўвесь час адчуваў спыноў, што вось-вось наўздагон грывне перуновы стрэл, і ён упадзе долу. Але наўздзіў не чуў ні стрэлу, ні тупату ўласных ног. Амаль без памяці дапаў да ляска, зваліўся на сухую, можа, залеташнюю гліцу, хапіў разы два разяўленым ротам паветра і папоўз далей ад небяспекі. Зноў ускочыў на ногі, ірвануў у гущар. Грудзі разрываўся ад калатні сэрца, не было чым дыхаць. У наступны момант ён выскочыў на дарогу, здаецца, узрадаваўся ёй, але пачуўся рокат матора, і зноў скочыў на абочыну, патачыўся ў непрапазны гущар.

Колькі часу хадзіў па лесе, ён не помніў і не мог сказаць. Ачомаўся пад раніцу ў нейкай капе сена, прыйшоў у сябе і зразумеў, што вярваўся

## ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

**Шаноўныя чытачы!**  
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

### «Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)  
на 1 месяц — 2600 руб.  
на 3 месяцы — 7800 руб.  
Ведамасная (індэкс — 63857)  
на 1 месяц — 4100 руб.  
на 3 месяцы — 12 300 руб.  
Льготная (індэкс — 63880)  
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

### «Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)  
на 1 месяц — 2700 руб.  
на 3 месяцы — 8100 руб.  
Ведамасная (індэкс — 00137)  
на 1 месяц — 3900 руб.  
на 3 месяцы — 11 700 руб.  
Льготная (індэкс — 00731)  
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

### «Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)  
на 1 месяц — 2600 руб.  
на 3 месяцы — 5200 руб.  
Ведамасная (індэкс — 00135)  
на 1 месяц — 3600 руб.  
на 3 месяцы — 7200 руб.  
Льготная (індэкс — 00729)  
на 6 месяцаў — 8400 руб.

### «Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)  
на 1 месяц — 2600 руб.  
на 3 месяцы — 7800 руб.  
Ведамасная (індэкс — 00141)  
на 1 месяц — 3600 руб.  
на 3 месяцы — 10 800 руб.  
Льготная (індэкс — 00727)  
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

### «Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)  
на 1 месяц — 2600 руб.  
на 3 месяцы — 7800 руб.  
Ведамасная (індэкс — 00238)  
на 1 месяц — 3600 руб.  
на 3 месяцы — 10 800 руб.  
Льготная (індэкс — 00728)  
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

### УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДААННЯЎ («Полымя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛіМ») У РОЗНІЦУ.  
Адзіная магчымаць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газеты.

У наш час не знойдзеш, бадай, ніводнага чалавека, хто б хоць раз у жыцці не карыстаўся паслугамі Беларускай чыгункі, у прыватнасці, прыгараднымі цягнікомі (электрычкамі ці дызелямі). Хто ездзіў па справах, хто ў госці да сваякоў ці сяброў або на лецішча. Некаторыя вымушаны штодня раніцай дабірацца на працу і ўвечары — назад да мес-

чугункі, а таксама іншых "рабочнікаў" — ўсіх тых, хто так ці інакш прызвычайна зарабляе грошы ў гэтым відзе транспарту. Часцяком, асабліва ўранку, не так проста знайсці вольнае месца: ваўсю даўжыню лавак, як ва ўласным ложку, спяць пасажыры. Параўнанне "як ва ўласным ложку" не зусім падыходзіць, бо спяць яны, не здымаючы бруднага абут-

горткі ад цукерак, пакеты з-пад чыпсаў, бутэлькі, пластыкавыя і шклянныя, ды рознае іншае смецце. І ўсё з такім выглядам, што так і мае быць. Нікія заўвагі на парушалікаў не дзейнічаюць. Адзінае, што ўплывае на іх, — гэта сіла ці прасцейшы мат.

Аднойчы быў сведкам, як маладзавая жанчына купіла маро-жанае, з'ела яго, а набрынялую

юць, але народ усё роўна курыць, азіраючыся па баках, ці не ідуць кантралёры. Выказваюць прашаньні, каб для курэння адводзілі спецыяльныя месцы ў адным з тамбураў, як гэта зроблена ў пасажырскіх цягніках. Атрымліваецца, што забруджваць падлогу пушліннем ад семак і розным смеццем можна, за гэта не штрафуюць, а калі закурэш — плаці.

# Пад грукат колаў

ца свайго жыхарства. Усе яны (за невялікім выключэннем), а асабліва апошняя катэгорыя грамадзян, спазналі ўсю прыгажосць такіх вандровак. Скаргі ў адрас работнікаў чыгункі ў большасці выпадкаў не маюць нічога агульнага з тым, што часам раздражняе пасажыраў. Адзіная парада — сачыць за сваімі паводзінамі, а не вінаваціць усіх запар.

Па-першае, з-за таго, што білеты на праезд у электрычках значна танней за білеты на аўтобус (да таго ж не так даўно кошт праезду ў аўтобусах зноў павялічыўся), а заробкі многіх пакадаюць жадаць лепшага, то судносна і народу каля чыгуначных кас дабавілася. А што рабіць? Ніхто, вядома, не адмовіўся б дабрацца да месца прызначэння, адпачываючы на мяккім сядзенні камфартабельнага аўтобуса, але ж...

Кожны дзень, а часцей за ўсё напрыканцы тыдня і перад святамі, на некаторыя напрамкі і ў пэўныя гадзіны адпраўлення электрычкі, нібы старажытныя варожыя крэпасці, літаральна бяруцца штурмам, іншага слова і не падбярыш. Кожны хоча хутчэй ускочыць і заняць месца. Асабліва ў гэтым на-тоўпе выдзяляюцца старыя кабеты (загадзя перапрашаю, маю на ўвазе не ўсіх іх агулам, а меншую частку). Я не асуджаю, але проста здзіўляюся, калі толькі пару хвілін таму назад гэтыя жанчыны стаялі воддаль і скардзіліся адна адной на свае хваробы і балячкі, прычым не слухаючы, што распавядае суразмоўца, а як аб'яўляецца пасадка — адбываюцца ну проста галівудскія пераўвасабленні накіраванага трансформера. У пракладванні дарогі да запаветных месцаў з імі не параўнаецца ніводзін маладзён. Каб усю гэтую моц пераўтварыць у электрычную энергію, то, мабыць, яе б хапіла на асвятленне якога-небудзь раённага цэнтры на працягу месяца.

Але, гэта ўсё дробязі. За час падарожжа сутыкаешся з рознымі негатыўнымі рэчамі. За некалькі гадзін, праведзеных у вагоне, становішся міжвольным сведкам і культуры паводзін, і выхавання, і адносін да працы работнікаў

ку, чаго, вядома, ніколі б не зрабілі ў сваёй хаце. А тут можна: усё нічыянае. Ды яшчэ пачынаюць спрачацца, калі іх просяць крыху пасунуцца, каб маглі сесці іншыя. Маўляў, я раней зайшла і першай заняла месца. Такім даводзяць, што гэта грамадскі транспарт, а калі хочацца разваліцца і адпачыць, то трэба купляць білеты ў купейны вагон і там хоць спаць, хоць скакаць.

Каб бавіць час у дарозе, людзі звычайна бяруць з сабой кнігі ці газеты. Але, не бяда, калі вы іх забілі. Усё гэта можна набыць, літаральна не сыходзячы з месца. Апошнім часам такія паслугі, і не толькі, прапаноўваюць на ўсіх прыгарадных цягніках. Распаўсюджваліся рэгулярна і паслядоўна парушаюць спакой у вагоне. Нават грукат колаў не здольны заглушыць іх завучаную рэкламу ўсіх прапануемых выданняў. У перамешку з імі снуюць так званыя "карабейнікі", агульны асартымент якіх можна параўнаць з невялічкай прадуктовай крамай. Вось толькі цэны ў іх рэстаранна. А чаму б не зарабляць такім чынам? Пакупнік заўсёды знойдзецца.

З аднаго боку, яно і нядрэнна, што можна набыць тое-сёе і падсілкавацца. Толькі ж пэўны асобам бракуе выхавання: усё тое, што трапляе ім у рукі і што нельга з'есці, ляжыць на падлогу: пушлінне ад семак сланечніка, аб-

абгортку, не доўга думаючы, кінула на падлогу. Насупраць яе сядзеў ветэран вайны, на пінжаку якога паблківала некалькі медалёў. Ён тактоўна зрабіў ёй заўвагу, што гэта грамадскі транспарт, а не сметніца. Кабета, відаць, не чакала такога "хамства", і праз імгненне яе "красамоўства" было чуваць на ўвесь вагон. А стары, мабыць, узгадаўшы франтавыя гадзі і счакаўшы пару хвілін, перайшоў у наступленне. На пытанне жанчыны, якое, калі скараціць у некалькі разоў і выкінуць нецэнзурную лексіку, гучыць прыкладна як "куды мне падзець абгортку", ветэран параіў той засунуць яе ў ніжнюю бялізну. Зноў пачалася лаянка, але варожая атака была адбіта, кабета капітуліравала і, падняўшы абгортку з падлогі, паклала ў пакет.

Зараз жа ў цягніках штрафуюць толькі за безбілетны праезд і курэнне. Але ж, што тычыцца білетаў, я ніколі не бачыў, каб кантралёры хоць адзіны раз запыталіся іх у розных "карабейнікаў" і прадаўцоў газет. Яны ветліва вітаюцца, як даўня сябры, прэзентуюць часопісы ды газеты і ідуць далей. Дык мо і іншым безбілетнікам можна аплаціць праезд якім-небудзь выданнем са сканвордамі?

Курьльшчыкі скардзяцца, што цяжка вытрымаць некалькі гадзін без цыгарэты. Бо хоць і забараня-

Чамусьці ў нас заўсёды скардзяцца на работнікаў чыгункі, маўляў, няма ніякага камфорту, усё наўкола бруднае, засмечанае. Узгадваюць шыкоўныя замежныя цягнікі. Забываюцца, што і нашы электрычкі падаюцца на пасадку чыстымі, з вымытымі вагонамі і тамбурамі. Але ж пэўная частка пасажыраў можа забрудзіць самы камфартабельны вагон.

На маю думку, калі ў чалавека адсутнічае культура паводзін у грамадскім транспарце, павага да працы іншых, то выходзяць гэтыя якасці трэба вялікімі штрафамі.

## КАМЕНТАРЫЙ

— *Праблема засмечанасці вагонаў нам знаёма. Кожны дзень з электрычак работнікі чыгункі вычышчаюць сотні кілаграмаў смецця, — пракаменціраваў сітуацыю начальнік аддзела па арганізацыі пасажырскіх перавозак Мінскага аддзялення Беларускай чыгункі Дзмітрый Казей. — На жаль, не ўсе пасажыры разумеюць, што сваёй неахайнасцю дастаўляюць шмат клопату і матэрыяльныя страты.*

У электрычках усталяваны аўтаінфарматы, якія "просяць" захоўваць чыстоту і парадак. Але пракранціраваць кожнага пасажыра немагчыма. Па заканадаўстве кантралёр мае права штрафваць толькі безбілетнікаў і курьльшчыкаў.

На маю думку, культуры паводзін людзей на транспарце трэба адводзіць больш увагі з сродка масавай інфармацыі. Магчыма, агульнымі намаганнямі мы здолеем пераламіць грамадскае меркаванне.

Што тычыцца продажу семак і іншых прадуктаў у прыгарадных цягніках, то ніхто ніколі такога дазволу не даваў — гэта самадзейнасць саміх "чаўнакоў". Будзем выяўляць такія факты і прымаць адпаведныя меры.

А вагоннае дэпо заключае дагаворы з грамадзянамі толькі на распаўсюджванне газет і часопісаў.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота А. ПАТАПЕНКІ



## РОССЫПЫ НАВІН

### Усе колеры "Вясёлкі"

Сустрэчы з юнымі чытачамі ў Доме літаратуры сталі традыцыйнымі для супрацоўнікаў "Вясёлкі". Штогод вясной збіраюцца прыхільнікі часопіса, каб адзначыць яго чарговы дзень народзін.

Пастаяннымі героямі Вясёлкі і Васілінкі разам з вядучым Дзмітрыем Баравулем распачалі сустрэчы. Затым на сцэне з'явіўся галоўны рэдактар выдання Уладзімір Ліпскі, які раскажа пра гісторыю часопіса. А яму ўжо — 47 гадоў. Аб справах часопіса гаварылі яго супрацоўнікі М. Маляўка, М. Чарняўскі, А. Камароўскі. Свае новыя творы чыталі пісьменнікі У. Мацвееў, А. Бутэвіч, К. Камейша, Л. Дранько-Майсюк, Н. Галіноўская, У. Мазго.

Цікавым было выступленне гасця з Масквы, выкладчыка МДУ імя М. Ламаносава, дарэчы, вы-

хадца з Пінскага раёна, аўтара песень "Вясёлы буслік" і "Брацікі-салдацікі" І. Рогаля. Заслужаны артыст РБ, саліст філармоніі І. Краснадубскі выканаў адну з песень са свайго рэпертуара. Танцаваў і спяваў кіраўнік фальклорнага гурта пры БДУ М. Котаў. Іграў на старадаўнім інструменце, дудзе, заслужаны артыст РБ В. Купрыяненка. Паказвалі сваё майстэрства ўдзельнікі студыі "Наталі". Але самымі непаўторнымі былі выступленні юных спявакоў Вольгі Клячан, Мікіты Далгунова, Паліны Коваль. Яны літаральна зачаравалі сваімі альтамі і дыскантамі ўсіх прысутных.

Перапоўненая зала юнымі слухачамі шчыра апладзіравала кожнаму выступленню.

Янка РАГОЗ

### Помнік "Першаму гамяльчаніну"

У гэтым годзе на беразе ракі Сож у Гомелі ўстановаць бронза-

вы помнік "Першаму гамяльчаніну". Планаецца, што гэта будзе фігура чалавека ў поўны рост, які стаіць у лодцы. Менавіта па Сажы, як лічаць гісторыкі, прыплылі ў гэтыя мясціны першыя людзі і заснавалі на беразе ракі паселішча.

Намеснік старшыні гарвыканкома Аляксандр Падольскі адзначае, што ўстанова помніка — гэта толькі частка праекта па добраўпарадкаванні Кіеўскага спуска — пешаходнай дарогі, якая злучае цэнтральную частку горада з узбярэжжам ракі Сож. Выконваць заказ па адліцы помніка даручана рэспубліканскаму унітарнаму прадпрыемству "Цэнтралі".

### Сацыяльныя акцыі бібліятэк

Цэнтральныя гарадскія бібліятэкі Віцебска і Полацка распачалі сацыяльныя акцыі. Справа ў тым, што сучасныя бібліятэкі адчуваюць вострую

патрэбу ў камплектацыі фондаў. За мінулы год бібліятэка Віцебска папоўнілася толькі на 234 выданні, большасць з якіх была набыта на ўласна заробленыя грошы. Зараз бібліятэцы патрэбна навучальная літаратура, слоўнікі і энцыклапедыі. Таму бібліятэкары былі вымушаны звярнуцца па дапамогу да грамадскасці і распачалі кампанію "Падары бібліятэцы новую кнігу".

А ў цэнтральнай кнігарні Полацка распачалася праграма "Чулае сэрца", якая разлічана на працу з інвалідамі і дзецьмі-сіротамі. Сярод паслуг праграмы: зніжэнне для інвалідаў кошту да 30-ці працэнтаў на карыстанне камерцыйнай літаратурай, сіроты атрымліваюць навучанне па асновах працы на камп'ютэры, інваліды-калясачнікі абслугоўваюцца дома.

В.К.

Купіў і я. Але пасля пры карыстанні яна не столькі галіпа, колькі вырывава валасы.

Думаю, падобныя рэчы купляў кожны з чытачоў. Таму хочаш — не хочаш, а карціць скажаць: "Асцярожна — рэклама!" Тым больш, што сёння яе можна сустрэць усюды: у газетах, на радыё і тэлебачанні, цягніках, метро і проста на вуліцы... Пры ўсім тым, не асуджаючы рэкламадаўцаў. Гэта іх хлеб. Проста пакупнікам трэба быць вельмі ўважлівымі і абачлівымі.

**Р. С. Я скончыў у 1950 годзе Інстытут народнай гаспадаркі і добра ведаю захады працаўнікоў гандлю і рэкламнакаў.**

**Усевалад МАЗУР, кандыдат эканамічных навук, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі, інвалід Айчыннай вайны**

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ



# Можна не чытаць

*“У чым розніца паміж журналістыкай і літаратурай? Журналістыку не варта чытаць, а літаратуру не чытаюць.”*

Оскар Уайльд

Пра цяжкасць пранікнення ў псіхалогію творчасці літаратараў акадэмік А.Бялецкі пісаў: “Сведчанні паэтаў і псіхалагічныя каментары павядаюць нас зноў у лабірынт, дзе з уяўнай разнастайнасці індывідуальных асаблівасцяў выבלытацца можна толькі з цяжкасцю”. І сапраўды, працэс творчасці схаваны за шчыльнай завесай, адкрыць якую да канца немагчыма, але таемнае заўсёды вельмі прыцягальнае...

Хоць раз амаль кожны з нас, чытаючы літаратурны твор, можа задумацца над тым, як ён быў створаны і што натхніла яго аўтара. І неадмажна, бо творчасць пісьменніка з’яўляецца адначасова адбіткам існаючай рэальнасці, асэнсаваннем у ёй сябе і самавыражэннем.

Творчыя людзі, у тым ліку літаратары, здаўна былі і з’яўляюцца не толькі цікавым аб’ектам для назіранняў як спрактыкаваных псіхолагаў, так і звычайных абывацеляў, але і прадметам жартаў, клінаў і інш. Гэтакім ёсць сваё тлумачэнне: мастакі, у адрозненне ад звычайных людзей, надзелены сваёй асаблівасцю псіхэмацыйнымі якасцямі, якія робяць іх у многім неспадзяванымі, празмерна эмацыйнымі, чулівым і адкрытым для рознага роду крытычных заўваг. Чалавеку з рацыянальным і практычным складам розуму часта здаецца малазразумелай логіка пісьменніка.

Літаратуразнаўцам вядомы два асноўныя тлумачэнні прыроды творчасці, якія пакінулі старажытныя філосафы Платон і Арыстоцель. Першы сцвярд-

жаў, што сапраўдны літаратурны твор можна стварыць толькі ў сваяцэнным экстазе, пад “дыктоўку” Бога і адпаведна пісьменнік — богавыбраннік. Другі філосаф лічыў, што творчасць павінна кіравацца пэўнымі законамі, якія і распрацаваў у сваёй “Паэтыцы”.

У розныя часы практыкі і тэарэтыкі літаратуры бралі на ўзбраенне адно з двух тлумачэнняў, так, напрыклад, раманыкі больш схіляліся да меркаванняў Платона, асветнікі і сучасныя літаратуразнаўцы — да тэорыі Арыстоцеля. Спецыялісты па псіхалогіі творчасці (з’юрысты) улічваюць абодва бакі, паглыбляючы і дапаўняючы іх іншымі тэорыямі, філасофскімі думкамі і новымі ведамі. Ну а самі пісьменнікі, калі не прымаюць ні адной з дзвюх тэорыяў, то на-

конт прыроды творчасці маюць свае арыгінальныя, часам вельмі нечаканыя думкі.

Творчасць — з’ява суб’ектыўная, бо творца выражае праз мастацкі твор той свет, адлюстраванне якога хаця б у малой ступені ці неакрэслена існуе ў ім самім. Як вядома, у творчым працэсе суіснуюць свядомае і несвядомае. Са свядомым ўсё зразумела — гэта фантазія, філасофскія, эстэтычныя, маральна-этычныя, сацыяльна-грамадскія, палітычныя погляды пісьменніка.

Найбольш цікавым і нават загадкавым уяўляецца несвядомае ў літаратурнай творчасці, якое ўдзельнічае ў любым мазгавым працэсе і ўплывае на рух кожнай думкі і на ўзнікненне любой эмоцыі. Тут самы час узгадаць Фрэйда — адкрывальніка несвядомага, які лічыў, што асновай у паводзінах чалавека, роўна як і ў яго творчасці, з’яўляюцца неўсвядомленыя імкненні сексуальнага характару. Гэта меркаванне сёння падаецца аднабаковым, бо сутнасць несвядомага намнога больш складаная, чым толькі сексуальнасць. Яно мае ў сваёй аснове розныя інстынкты, комплексы, інтуіцыю, падсвядомыя ўражанні, асацыятыўную памяць і г.д.

Калі заходзіць гаворка пра літаратурную працу, ці не першае, што адразу прыходзіць на розум, — гэта натхненне — мабыць, самае загадкавае і самае няўлоўнае, што ёсць у творчасці. Цікавым ужо з’яўляецца спосаб арганізацыі творчай дзейнасці, які папярэднічае натхненню. Адно пісьменнікі працуюць згодна з вядомым прынцыпам “ні дня без радка”, другія працуюць з рознымі стымулятарамі, самыя распаўсюджаныя з якіх — алкаголь, ка-

ва і тытунь. Напрыклад, Леў Талстой у час працы заўсёды курыў трубку, Марк Твен — цыгары. Марсель Пруст аказваў больш арыгінальным — нохаў парфум.

Іншыя пісьменнікі не могуць тварыць без кучы папер, стоса кніг і безлічы якіх-небудзь рэчаў на пісьмовым сталае (гэта тое, што называецца “творчым непарадкам”). Пэўныя літаратары наадварот, як Уладзімір Караткевіч, любяць, калі на сталае толькі аркуш паперы і асадка. Між іншым, наколькі вядома, ён пісаў абавязкова чорным атрамантам і садзіўся працаваць толькі ў белае кашулі. А васьм Аляксандр Пушкін і Максім Багдановіч фантазіравалі часцей за ўсё лежачы.

Немагчыма апісаць той накат пачуццяў, які называецца натхненнем, але

сутнасць яго раскрыў Гегель у сваёй “Эстэтыцы”: “Сапраўднае натхненне ўнікае пры наяўнасці якога-небудзь пэўнага зместу, якім авалодвае фантазія, каб даць яму мастацкае выражэнне (...) мастацкае натхненне заключаецца менавіта ў тым, што паэт поўнаццю захоплена сваім прадметам, цалкам уваходзіць у яго і не супакойваецца да таго часу, пакуль не надасць мастацкай форме закончаны, адточаны характар”.

Насуперак тэорыі Платона можна сцвярджаць, што натхненне ўнікае не толькі ў таленавітых людзей — “Глупцы не чужды вдохновенья...” (Я.Баратынскі) — натхненне графамана часам нараджае смешнае, а часам мае разбуральную сілу. Тым не менш, яно з’яўляецца заканамерным вынікам напружанай працы і “не любіць наведваць гультаёў” (П.Чайкоўскі), бо нельга натхніцца ў той галіне творчасці, якую зусім не ведаеш. (Тут адразу ўзгадаецца стары анекдот пра тое, як чалавек перад аперацыяй па выдаленні апендыцыту спытаў у хірурга, ці зможа пасля іграць на скрыпцы і, атрымаўшы станоўчы адказ з захопленнем адзначыў: “Нічога сабе, ніколі ж раней не іграў!”)

Лёгка шляхам да творчага азарэння і геніяльнасці многія пісьменнікі, а часам нават і навукоўцы, лічаць спажыванне спіртнога і наркатыкаў. Некай час было распаўсюджаным меркаванне пра становае ўздзеянне на здольнасці чалавека “гена алкагалізму”, з радасцю падхопленнае мастакамі слова і даведнае да абсурду, калі ўзровень таленавітасці ці геніяльнасці вымяраецца колькасцю выпітага. Канечне, не адно стагоддзе жыве выслоўе “Ісціна ў

віне”, але невядома, ці знайшоў там яе хто-небудзь. І малаверагодна, што алкаголь можа кампенсавальна адсутнасць ідэй ці надзяліць бяздарнасць талентам.

Але, каб не збіцца на маралізатарства і не засмуціць канчаткова нашых творцаў, якія святы вераць у цудаздзейную сілу “гена алкагалізму”, узгадаем яшчэ адну паказку: адзін з сяброў амерыканскага пісьменніка-гумарыста Роберта Бенчлі, убачыўшы яго з чаркай у руцэ, папракнуў: “Алкаголь — гэта яд замаруджанага дзеяння!” “А куды спаўнацца?” — адказаў Бенчлі.

Мімаходзь адзначу, што спадарожніцай натхнення часта з’яўляецца інтуіцыя, якую нельга лічыць толькі праяўленнем несвядомага, але ж і немагчыма адрываць ад яго. У творчым працэсе многае з сапраўды значнага вырашаецца на ўзроўні інтуіцыі, падсвядомасці.

Яна (інтуіцыя) — гэта пачуццёвая і інтэлектуальная свядомасць, заснаваная на неўсвядомленым вопыце. Пісьменнік можа, напрыклад, інтуітыўна адчуць, што тая ці іншая сітуацыя ў творы найлепш раскрые характар героя, акажа найбольшае ўздзеянне на чытача. Інтуіцыя — гэта асаблівы тып мыслення, этапы якога ўнікаюць імгненна, неўсвядомлена, але вынік яго — ісціна — бачыцца выразна і дакладна.

Калі ж гаварыць пра неўсвядомлены вопыт, то трэба ўлічваць і наяўнасць імпрэсіў — крытычных момантаў ці сітуацый, у час якіх найбольш моцны ўплыў аказваюць пэўныя ўражанні, якія пасля несвядома адбіваюцца ў творчасці. Дапусцім, скіраванасць Максіма Багдановіча на філасофскія матывы ўзнікла ад адзіноты, выкліканай у сваю чаргу сямейнымі абставінамі і ўласнай невылучнай хваробай паэта.

Вальтэр сцвярджаў, быццам усе геніяльныя творы пішуцца інстынктыўна, з дапамогай інтуіцыі і падсвядомых імпульсаў. Над гэтым можна разважаць бясконца, бо роля падсвядомасці ў творчым працэсе дакладна яшчэ не вывучана. Што адбываецца там, у падсвядомым свеце, ніхто добра не ведае, нават Фрэйд не да ўсяго “дакапаўся”. Таму тайна мастацкай творчасці ў многім застаецца неспасцігальнай...

*Р.С. Адзін гаваркі чалавек прычапіўся да раней згаданага мной Арыстоцеля з нейкім доўгім і нудным аповедкам. Нарэшце ён спытаў маўклівага ўвесь гэты час філосафа: “Ці не стаміўся цябе?” “Не, — адказаў Арыстоцель і патлумачыў — я не слухаў”.*

*Іншы раз у адносінах да некаторых, хай сабе натхнёных і нават таленавітых, твораў пісьменства (і літаратурна-крытычных таксама) не пашкодзіць мець такі ж філосафскі падыход: каб не стаміцца, можна не чытаць.*

# З любоўю да чалавека

Пісаць рэцэнзію або міні-водгук на кнігу прозы заўсёды цяжэй, чым на зборнік паэзіі. Ва ўсякім выпадку, для мяне. Тут без уседлівасці ды скрупулёзнасці не абіццяся. Спачатку — прачытай-адолей таўшчэзны “фаліант”. (Радасна, калі ён таго заслугоўвае, а калі не... шкада прамарнаванага часу.) Пасля — “прычашы” думкі, адкінь залішнюю эмацыянальнасць, прадумай “сюжэт” артыкула і — на барыкады, як кажуць. Так, прынамсі, атрымалася з кнігай берасцейскага празаіка Міколы Сянкевіча, якая выйшла летась у Брэсце. Кніга салідная — 204 густа ўсыпаных дробным шрыфтам старонак, бялюткіх, як першы снег. А калі пазнаёміўся са зместам выдання, зразумеў: ну, сапраўды цудоўнае “Выбранае” атрымалася ці збор твораў у адным томе. Добра, што знешняя абалонка адлявае мастацкай якасці змешчанага пад ёю. Але аб усім па парадку...

У кнігу пад інтрыгуючай назвай “Хутар Паянтры” увайшлі апошесць, апавяданні, абразкі, падзеленыя самім аўтарам на сваё асаблівае цыкль-раздзелы:

“Мае таполі”, “Лялька на дрэве”, “Добра сядзім”, “Жыццё, яго

вялікасць...”. Такая кампазіцыйная прадуманасць дазваляе чытачу ўявіць асобу аўтара цэласна, без хаатычнага награвушчвання рознапланавых тэматычна, ідэйна ды й жанрава твораў. Ужо назвай пэўнага цыкла-раздзела аўтар дае зразумець, аб чым тут пойдзе гаворка. “Мае таполі” — пра маладосць, вытокі творчасці, сталасць. “Лялька на дрэве” — на дзіцячую тэму. “Добра сядзім” — гумар і г. д.

Для крытыка вельмі важна ведаць свайго “пацыента” ў твар, бачыць яго ў жыцці, на бытавым, так бы мовіць, узроўні. Мне ў гэтым сэнсе пашчасціла. М. Сянкевіча ведаю з 1998 года (па літаб’яднанні пры абласной газеце “Заря”, якім ён кіруе ўжо другую “пяцігодку”). Канечне, параўноўваю, судношу яго з напісанымі творами. Так, у жыцці М. Сянкевіч надзвычай сціплы, патрабавальны да пісьменніцкай працы чалавек, добразчытлівы да маладых, цудоўны бацька — і абсалютна (хачу падкрэсліць!) без усялякіх амбіцый-прэтэнзій на геніяльнасць, што даволі рэдкая з’ява ў пісьменніцкім асяроддзі, асабліва прывічымым.

Ураджае, як у сваіх творах М.

Сянкевіч можа пераўвасабляцца, станавіцца больш “развязным”, “гаваркім” — шчырым. Уменне адкрыць душу, паказаць свой боль, радасць — уласціва толькі надзвычай чуламу і тонкаму чалавеку, які з поўным правам спадзяецца на спагадліва-даверлівае ўзаемаразуменне з чытачом.

Мушу расчароваць аматараў “прасунутага чытва”: проза М. Сянкевіча пазбаўлена нечага фантастычнага, зратычнага, крымінальнага... Яна настолькі прыземлена, наколькі толькі і можа быць “зацыклена” класічнай традыцыя рэалістычнага мастацтва. Тут і Якуб Колас са сваім смехам скрозь слёзы, і М. Гарэці з інтэлігентам-думаннікам, Я. Брыль з іронічнай дабрывай і лірызмам, М. Прышвін... Трывалы падмурак “надзейных” пісьменнікаў.

Сёння некаторыя постмадэрновыя аўтары папракаюць нашу літаратуру ў празмернай адданасці так званай высковай, ваеннай, г. зн. нецкавай, анахранічнай тэматыцы. “Давайце больш сексу, насілля, мацяршчыны, фізіялогіі — усяго заходняга, адным словам!” — патрабуюць маладыя. Усё прыядаецца, прыесца і гэтая “цывілізаваная

халтура”, застаецца ж (даруйце за банальнасць) праверанае часам, трывалае, вечнае... Агульначалавечае... Тое, аб чым, напрыклад, піша ў сваёй кнізе М. Сянкевіч. Любоў да малой Радзімы, роднай Драгічышчыны, дзе зімой 1957 года прыйшоў на свет на хутары Паянтры, праз які пралягла сёння шырокая палявая дарога. Застаецца трывога за лёс падрастаючага пакалення, боль за “лішніх” людзей у няпростых віхурах сучаснасці. Якія б выпрабаванні ні выпалі на тваю жыццёвую дарогу, галоўнае, сцвярджае М. Сянкевіч, не разгубіць той зарад чалавечнасці, дабрыні і любові да кожнага, закладзены генай памяццю тваіх продкаў.

Глыбокай сімвалічнасцю прасякнута апошесць “Груша”; настаўніцкі вопыт М. Сянкевіча цудоўна ўвасоблены ў “школьных” апавяданнях; кранаюць глыбокім псіхалагізмам і незвычайнай запамінальнасцю дзіцячыя вобразы (“Чужая брытва”, “Міхасяка”, “Верачка”). А колькі прыемных хвілін дастаўляюць гумарыстычныя мініяцюры “Свая методка”, “Шварabei”, “А вепручок — здох!”, “Паслухайце лёгкую музыку” і інш.! І ўсё напісана такой са-

кавітай, густоўнай, ашчаднай мовай, дзе кожнае слова чапляецца адно за другое, утвараючы ланцужок да педантызму прадуманых, дарэчных моўных канструкцый. Мяркуючы самі: “Пабудаваны яшчэ за польскім часам, дом і цяпер выдаваў як новы. На вуліцы, вузкай, незабрукаванай, з залепленымі гразю кустамі здзіцэлых парэчак ды нізкарослымі яблынямі-карачунамі абапал, здаваўся ён дагледжаным прыгажункам. Высокі, у пояс, тынчаваны падмурак, абтыя добраі гонтай сцены, вокны — не перакошаныя, падслепаватыя, са счарнелымі рамамі, як бывае ў старых пабудовах, а, наадварот, высокія, з раз’бяной ліштвай, прыгожымі аканіцамі, цяжкаватымі, старамоднымі зашчэпкам”. Чым не майстар дэталь?

І яшчэ. Не ведаю, як шанюны чытач, але я, напрыклад, з першай старонкі пазнаю энергетыку мастацкага твора. Няхай там няма гумару, няхай там будучы абмалываны скалечаныя людскія лёсы, няхай закранутыя праблемы сягаюць касмічнага маштабу — заўсёды адчуваецца ўнутраная энергетыка слова, энергетыка творцы. Прыемна, калі яна светлая, празрыстая, зіхоткая, нібы ранішняя зара ў чыстым святлым небе. Такая, як у здольнага пісьменніка і педагога Міколы Сянкевіча.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ  
г. Брэст

Эдуард Акулін належыць да пакалення саракагадовых. Пакалення, якое адны называюць "страчаным", а значыць, ад яго ўжо як бы нічога і не чакаюць, іншыя, не звязаючы на важкасць лічбы "сорок", адносяцца да яго досыць палобна, як да тых, у каго ўсё яшчэ наперадзе. Не ўступаючы ў палеміку ні з тымі, ні з іншымі, тым не менш заўважу: менавіта на саракагадовых ва ўсе часы ў асноўным трымаўся і трымаецца літаратурны працэс. Яны, набыўшы дастаткова вопыту (жыццёвага, літаратурнага), яшчэ не страчваюць прагу да пошуку і эксперыменту, і ў выніку іх кнігі, як правіла,

це, у пэўным сэнсе — магчымы, уяўны працяг Багдановіча. Працяг — найперш духоўны, — які не разбурае яго творчую індывідуальнасць і пакідае за ім права поўнай пазычнай свабоды. Паэт глыбока лірычны, Э. Акулін нярэдка да агульнага ідзе праз прыватнае, таму ў яго вершах, як правіла, нешматлюдна, але той ці іншы канкрэтны вобраз успрымаецца нават зрокава. Зразумела, кожным чытачом ён бачыцца па-свойму, але так і павінна быць, у гэтым і характэрна і прыцягальнасць свету, створанага паэтам, свету, які кожны чытач, уваходзячы ў яго, тут жа пачынае дабудоваць, да-

шы. Пазіцыя Э. Акуліна ў гэтым выпадку адназначная. І на тое, што знарочыстае, як дань модзе, адмаўленне ад традыцый, а разам з ім і адмаўленне такой літаратуры, усёй, без разбору — з'ява небяспечная, ён звяртае ўвагу вершам з лаканічнай назвай "Сыс". Вершам, прысвечаным яшчэ нядаўна аднаму з самых папулярных беларускіх паэтаў, дадамо, паэтаў душэўных, Анатолю Сысу, творчасць якога сёння сёй-той з маладзейшых ужо спрабуе адправіць "у архіў". І, як гэта вельмі часта бывае ў Э. Акуліна, і тут за канкрэтнай сітуацыяй, канкрэтнай чалавечай драмай ("Забылі Сыса — як забілі / Паэта у мулкай траве", "Забылі, забылі, забілі — яго не напісаны верш") праступае агульнае; няхай не візуальна, а недзе ў падсвядомасці, але праступае ўвесь драматызм сённяшняга часу.

Адзін з самых светлых, але, у згаданым выпадку, і самых шчымлівых вобразаў, якія сустракаюцца ў новай кнізе Э. Акуліна, вобраз маці. І не ў апошняю чаргу таму, што ў аснове вершаў пра яе — глыбокае пачуццё, яны ўзрушваюць, прымушаюць супраджаваць разам з лірычным героем, каб пасля не раз яшчэ вяртацца да іх і перачытваць:

*Мне прысніліся сягоння  
дзве душы.  
Дзве душы было ў маёй  
матулі...  
Ў тагачаснай вусцішняй  
цішы  
дзве душы перабіралі бульбу.*

*— Мама, — да старэйшай  
падышоў  
і пацалаваў яе ў скрусе.  
Як жа позна я цябе знайшоў,  
колькі ж цябе плакаць  
я прымусіў...*

*— Мама маладая,  
не крыўдуй,  
што старую маму абдымаю, —  
мне так сцірава аднаму  
на самотным беразе адчаю...*

*Мне прысніліся сягоння  
дзве душы,  
дзве душы маёй матулі  
роднай...  
Перабранай бульбы —  
два кашы,  
а на яве мамы — аніводнай.*

Гэтым жа болей напоўнены і яго вершы пра Радзіму, але тут ужо боль уперамешку з адчаем ("нас няма, беларусы!"), нянавісцю ("Каб ты спрах без Радзімы!", але ўсё роўна і перадусім — з любоўю ("Прыкшчуся нанач / да шэптам вымаўленага / слова Радзіма, / што ў Бога вымалена...").

Бясспрэчна, адна з самых цікавых тэм не толькі ў "Непрычаленым чоўне", але і ва ўсёй творчасці Э. Акуліна, — тэма каханьня (успомнім хоць бы яго вядомы цыкл "Эра Сноў"). Каханне-хмель, каханне-грэх, каханне-сум, каханне-жарсць, якое, "як хваля на ціхай вадзе, узнікае з нічога". Але, узнікаючы, "хваля" можа ўзняць на вышыні, дзе сціраюцца межы паміж былым і будучыняй, паміж зямным і нябесным: "У тваіх вачах начуе неба, / а ў небе тым гасцюе Бог". Яднанне нябеснага і зямнога, святасці і грэшнасці часам прыводзіць да парадасальных сітуацый ("Мой грэх смяротны — гэта ты. / Я так хацеў цябе бязбожна, — / як хоча грэшніцу святы / схіліць на праведнае ложа..."), але каханне само па сабе — найвялікшы парадокс Прыроды, як, зрэшты, і сама паэзія.

Такім чынам, уведзены чытача ў свет, створаны сваёй паэзіяй, Эдуард Акулін імкнецца максімальна напоўніць гэты свет рознымі пачуццямі і героямі. Але галоўны сярод іх — лірычны герой, асоба, несумненна, гістарычная, у перажываннях і ўчынках якога па-свойму адлюстроўваецца наш час, становячыся часткай агульнай гісторыі.

Алеся БАДАК

## "Дзе "Нёман" льецца сэрэбраводны..."

Чацвёрты нумар часопіса "Нёман" адкрываецца вершаванымі радкамі Змітрака Марозава з вянка вянкаў санетаў "Апакаліпсіс душы" ў перакладзе А. Цяўлоўскага. Паэт, як заўсёды, верны сваім філасофскім традыцыям, абгаўленнем, дакопваючыся "Сквозь тысячу сомненняў і трывог" да ісціны. Паэтычную эстафету свайго маладзейшага калегі па прыраўнявае даволі ўдалай і змястоўнай нізкай вершаў пад назвай "Адчуваючы вечнасць" Браніслаў Спрычан. А Вадзім Барысаў дэбютуе "Плакун-травой" у рубрыцы "Упершыню ў "Нёмане". "Змагаліся за Радзіму" (да 60-годдзя вызвалення Беларусі) ўзвешаны таксама вершы Аляксея Коршака (1920—1945), Сяргея Крыўца (1909—1945), Алеся Мілюца (1908—1944).

Проза ў часопісе прадстаўлена працягам апоўвеса двойчы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР, Героя Сацыялістычнай Працы Валянціна Распуціна "Дачка Івана, маці Івана", аповесцю Васіля Ткачова "Участковы і фоксушнік", кароткімі апавяданнямі Алеся Масаранкі "Паміж зямлёй і зорамі" (пераклад М. Пазнякова), "Баптысткай" Алеся Бадака ў перакладзе А. Леус.

Аб праблемах навукова-тэхнічнай, інавацыйнай і інвестыцыйнай бяспекі Беларусі дзеліцца ўражаннемі ў артыкуле "Калі

б'юць сваіх, тады хто ж чужыя?!" Андрэй Кавальчук, а пра гэта палітыку і абаронную бяспеку ў матэрыяле "Ваенныя патэнцыялы краін свету" расказвае доктар філасофіі, кандыдат ваенных і палітычных навук, сапраўдны член Акадэміі ваенных навук Расійскай Федэрацыі С. Мадэстаў. Друкеўца таксама закончэне дзённікавых запісаў беларускага дыпламата і вядомага пісьменніка Эдуарда Скобелева. Цікавейшымі звесткамі пра касмадром "Плясецк" інтрыгуе ў сваіх успамінах "І сніцца мне не рокат касмадруму..." (літаратурная апрацоўка Генадзя Ануфрыева) Барыс Сіпанец.

У нумары таксама прадстаўлены: у раздзеле "Літаратурная крытыка" — нататкі Валянціна Локуна "Проза. 2003: духоўныя пошукі і мастацкія вырашэнні", у рубрыцы "Што мы чытаем" — рэцэнзія Васіля Макаравіча на кнігу Мікалая Лаўровіча "Споведзь душы і сэрца", развагі Юрыя Паталкова пра рамана А. Мрыя "Запіскі Самсона Самасуя". І яшчэ шмат чаго цікавага і рознага прапануе сваім чытачам чацвёрты нумар часопіса "Нёман".

Кастусь ЖУК

Кастусь ЖУК

## «Слова — мой крыж жыццёвы...»

найбольш запатрабаваны чытачом і часам.

Праўда, калі не браць пад увагу кнігу Эдуарда Акуліна "Радно", якая па незалежных ад аўтара прычынах пабачыла свет усяго дзесяцігоддзя, атрымліваецца, што да нядаўняга часу апошні раз яго зборнік шырока чытач мог набыць ажно ў 1995 годзе. Прыкладна ў такой сітуацыі апынулася ўсё пакаленне саракагадовых, і гэта і ёсць адна з галоўных прычын таго, што пра яго сёння мала гавораць і пішуць.

Восем—дзесяць гадоў — тэрмін даволі вялікі, асабліва для паэзіі. Але, з іншага боку, як і большасць равеснікаў, Эдуард Акулін увесь гэты час актыўна працаваў у літаратуры, і, што асабліва важна, ягоная паэзія не змянілася ні сваёй духоўнай напоўненасцю, ні аўтарскім светабачаннем, ні прыярытэтамі ў выбары тэм. Прынамсі, некалькі з іх уяўляюцца раўназначна важнымі для паэта і праходзяць лейтматывам праз усю яго новую кнігу "Непрычалены човен", што сёлета з'явілася на паліцах кнігарняў: тэмы Радзімы, Маці, Каханьня і Паэзіі ("акіяны святла" — як заўважыў ён у адным з твораў). Астатнія служаць — у той ці іншай ступені — дэталізацыяй гэтых паняццяў, альбо, як вершы, прадмет даследавання якіх — душа лірычнага героя — яшчэ і колеравага гамай, танамі і паўтанамі, якімі аўтар малюе гэты свет. Пры дастатковым іх багацці, яны тым не менш ствараюць карціну, дзе ўсё ж пераважаюць фарбы несвяточныя, нярадасныя, дзе знаходзіць сваё адлюстраванне ўвесь драматызм нашага быцця. У гэтым сэнсе паэзія Э. Акуліна пераклікаецца не толькі з паэзіяй свайго пакалення, але і паэзіяй пачатку ХХ стагоддзя, асноўнае кола праблем якой акрэслена купалаўскім пытаннем: "А хто там ідзе?" Хоць духоўным (і не толькі) арыенцірам для Э. Акуліна заўсёды быў і застаецца Максім Багдановіч, пра што паэт і сам неаднойчы прызнаваўся, у тым ліку і ў сваіх вершах:

*Хтосьці выліе з нас  
келіх поўны,  
хтось — палову, як дасць  
Гасподзь...*

*Пад нябесаўзніслым Словам  
не жагнаюцца мімаходзь.*

*Тое слова было ў Максіма —  
як заклён, як святы зарок.  
Каб мы ў сэрцах сваіх насілі,  
бы ружанце — яго "Вянок".*

Ды і самі вершы Э. Акуліна, хоць і не сабраны ў зборніку ў тэматычныя нізкі, але досыць лёгка збіраюцца, перагукваючыся з багдановічаўскімі "Думамі", "Мадоннамі", а ягоны раздзел перакладаў "З чужога неба" адразу прымушае згадаць пераклады Багдановіча, сабраныя ў нізку "З чужога глебы".

І ўсё ж гэта не толькі (а на сённяшні дзень і не столькі) творчы экзампляр вучня перад сваім Настаўнікам. Эдуард Акулін ужо сцвердзіў сябе ў беларускай літаратуры як паэт — паэт ад Бога, несумненна, адзін з самых адметных у сваім пакаленні. Таму ягоная творчасць — гэта, зразумела, не перайманне, гэта хутчэй, калі хоча-

мысліваць, часта нават не спрабуючы звернуцца з аўтарскім "праектам".

Падобны "кінематаграфічны" ход надзвычай эфектны, калі Э. Акулін розныя паняцці пераўвасабляе альбо ў людзей (да прыкладу, Радзіму, як у вершы "Спакон"), альбо — ну, скажам, у расліны:

*Выплачу вочы ў снах.  
Высушу крыўдай слёзы.  
Мова мая — сасна  
паміж Нямкамі й Гомлем.*

*Прыйдзе паэт-юнак  
і без якой прычыны  
з сэрца яе нязнак  
стане шчапаць лучыну.*

*Потым сівы скрыпач  
скрыпку з душы дастане,  
ды заіграе так —  
вусцішна ў свеце стане.*

*Ну а сляпы святар  
свечку з крыві-жывіцы  
ставіцьме на алтар,  
Каб на святло маліцца...*

Відавочна, і гэтае пераўвасабленне працуе на большую канкрэтыку вобразаў, якая ў некаторых творах прыводзіць да ўзбуйнення, а за гэтым і — узвешчэння паасобных рэчаў, прадметаў, як, да прыкладу, у вершах "Вільчык" альбо "Клямка": "Клямка — язык паказны дзвярэй. / Клямка — далонь падворка. / Звычайна клянчыць і чым старэй — / тым адмысловей горка".

Паэзія Э. Акуліна лаканічная. Як правіла, яму дастаткова 3—4 строфы, каб радкі аформіліся ў самастойны твор. Зразумела, гэта патрабуе асаблівай увагі — павагі! — да слова, але ў гэтым выпадку мы можам гаварыць пра пакланенне Слова:

*Слова — мой шлях да Бога.  
Слова — мая дарога.  
Слова — мой крыж жыццёвы.  
Бог уваскрэс у Слове.*

*Слова і ёсць мне Богам —  
небам, крыжом, дарогай...*

Да Слова паэт вельмі часта звяртаецца ў сваіх вершах, і гэта неабходнасць верніка, які верыць у ягоную звышмагутнасць. Таму яно, Слова, у яго таксама аДУШАўлена.

Праўда, на фоне тых працэсаў, якія сёння адбываюцца ў нашай літаратуры, і найперш маладой, ягонае пакланенне Слова — своеасаблівае стараверніцтва, паколькі душа ў паэзіі для многіх — адна з галоўных прыкмет традыцыйнага лірызму, з якім яны ўсяляк змагаюцца. Зрэшты, нічога новага ў гэтым змаганні няма. Яшчэ ў 1941 годзе Генры Мілер пісаў: "Для нас знікла само разуменне душы, дакладней, яно цяпер з'яўляецца ў нейкім хімічна змененым і да здзіўлення перакручаным выглядзе. Мы ведаем адно крышталічныя элементы разбуранай душы". Безумоўна, за гэтыя 60 з лішнім гадоў замежная літаратура шмат зрабіла для "крышталізацыі" душы, але — далёка не ўся, таму і ў айчынным прыгожым пісьменстве, думаецца, пакуль ёсць яшчэ час і шанец сказаць нешта вельмі важнае пра нашу сучаснасць, даючы працу не толькі розуму, але і ду-

## ГРЭГЕРЫ

"Грэгерыя — гэта слоўца, заўвага, аскепачак, каменьчык, лічба, памылка. Усё жыццё яна была мне попелніцай, у якую я збіваў попел са сваіх думак".

Рамон Гомес де ла Серна



Ул. СІПАН

- \*\*\*  
Толькі дзеці бываюць прыгажэйшымі за бацькоў.  
\*\*\*
- Райскія яблыкі спакусліва-прывабныя, але заўжды горкія.  
\*\*\*
- Падаконне — пляж памідораў.  
\*\*\*
- Толькі мама можа зайсці ў спачывальню цішэй за анёла.  
\*\*\*
- Мабільнік — жонка, якая заўсёды з табой.  
\*\*\*
- Шыфер — вельвет месцічковай архітэктуры.  
\*\*\*
- Самыя дакладныя партрэты малююцца на запатнелым лустэрку ланенкі.  
\*\*\*
- Ёлчныя цацкі б'юцца, гінуць, але не старэюць.  
\*\*\*
- Самыя надзейныя самалёты — па-пя-ро-вы-я!  
\*\*\*
- У іспанцаў вялікая гісторыя і маленькія цені.  
\*\*\*
- Самалёты — цені птушак.  
\*\*\*
- Самы жахлівы малюнак крэйдзі — абрыс забітага.  
\*\*\*
- Казімір Малевіч — дворнік жывалісы.  
\*\*\*
- А з капітэляў і па восені не падае лісце.  
\*\*\*
- Інтэрнетаўскія кніжкі — таўшчынёй у адну старонку.  
\*\*\*
- Хлеб стаматалага заўсёды ў чужым роце.  
\*\*\*
- Не выключаўце святло — цені хочучь жыць.

Мікола ЗАХАРАНКА



Каваль

Памяці брата Андрэя

Кавалю хавалі,  
гора гаравалі:  
— От быў каваль!  
Ніколі такога  
не будзе другога,  
ой, гора-жаль!

Зачынілі вечка —  
няма чалавечка,  
як не было.  
Тры цвікі забілі,  
чацвёрты згубілі  
Смерці на зло.

Смерці стала прыкра,  
яна не прывыкла  
доўга чакаць.  
Трэба, кажа,  
людзі,  
вырыць дол па грудзі  
дый закапаць!

На кавадле новы  
цвік нападзены  
ў кузні калеў.  
Сталі біць —  
не лезе,  
загуло у лесе,  
бор зашумеў.

“У маі мне стукнула 55 гадоў.  
Дык вось я пад гэтую марку намерваюся “ўціснуць” у “ЛіМ” тры-чатыры сваіх вершы. (А інакш як да вас прабіцца!) А зверху хацелася б мець урэзку “Ад рэдакцыі” з пералікам маіх высокіх дасягненняў і якасцяў. Маўляў, Міколу Захаранку — 55! І вось ён жывы і здаровы і нават яшчэ піша. Адным словам, малайчына і наш аўтар, і мы ганарымся гэтым і г.д.  
...Вось я разгортваю свежы нумар “ЛіМа” — а там маё фота і ўсё астатняе. Уяўляеце, як мне будзе прыемна! То ж ба то!  
Такі мой скурны інтарэс.  
А калі сур’ёзна — я хачу паказаць сваім сябрам з “антыхолдынгавай” кааліцыі, што маю за гонар надрукавацца ў “холдынгавым” “ЛіМе”, няхай судзіць як хочучь. Надта ж абрыдла назіраць супрацьстаянне паміж сваімі ж сябрамі. Да таго ж — “ЛіМ” ёсць “ЛіМ”. А ад уласніцка-партыйнай грызні ўжо на ваніты верне. Пра гэта я казаў у “Анкеце”, якую тады Галубовіч не надрукаваў, за што не крыўдую, бо разумею, чаму.  
Нарадзіўся я на Гомельшчыне ў г.п. Васілевічы. Скончыў філфак БДУ. Працую ў жанрах паэзіі, прозы, дарослай і дзіцячай драматургіі, публіцыстыкі.  
Двойчы лаўрэат “Літаратурнага конкурсу “Звязды” і часопіса “Полымя” на лепшае апавяданне.  
Жыву на Лагойшчыне, у вёсцы Швабы”.  
Што ж — віншuem, Мікалай Андрэвіч! Здароўя, натхнення і творчага плёну Вам!

Тут каваль  
прачнуўся,  
рукамі папнуўся,  
вечка ўзарваў.  
Напаліў у горне,  
на каменным жорне  
цвік дакаваў.

Паглядзеў на рукі,  
пабалеў ад мукі,  
роўна зіма.  
— Я пажыў бы трохі,  
ды назад дарогі  
болей няма.

Выйшаў цвік  
на славу,  
дарабілі справу  
за кавалю.  
Лёгка ўздыхнулі,  
чаркай памянулі:  
— Пухам зямля!

Кавалю схавалі —  
цэлу ноч не спалі:  
— От быў каваль!  
Ніколі такога  
не будзе другога,  
ой, гора-жаль!

На тым краю зямлі

На тым краю зямлі  
і ўночы сонца свеціць,  
воблакі пльвучь,  
нібыта караблі.  
А ўдзень

гарыць-гарыць  
між зорак срэбны месяц  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.

На тым краю зямлі  
вясёлкавыя коні  
лятаюць за дажджом  
на крылах. А калі  
за бураю памчаць —  
няма хутчэй пагоні  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.

На тым краю зямлі  
спагаду і сумленне  
калыша лістапад  
на залатой раллі.  
І Богу не чуваць  
адчайнага малення  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.

На тым краю зямлі

няма ні слёз, ні гора.  
Там залаты палац  
да неба ўзвлялі.

І п’еца як віно  
вада-вадзіца з мора  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.  
На тым краю зямлі  
не тое,

што на гэтым,  
тутэйшыя датуль  
законы не дайшлі —  
жывучь,

як каралі,  
аблудныя паэты  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.

На тым краю зямлі  
спакуслівага многа,  
ды сцежкі нам туды  
хмызамі зараслі.  
...А можа і няма  
нікога і нічога  
на тым краю зямлі,  
на тым краю зямлі.

Васілевічы мае,  
як жа мне вас не стае!  
Я дамоў вярнуцца прагну,  
як ляшак нырнуць  
у багну. —

Немагчыма.  
Васілевічы мае...  
Там і ластаўка пле  
лепі за іншых салаўёў.  
Чорт мяне  
з радзімы звёў.  
О, радзіма!

Васілевічы мае,  
як там сонейка ўстае?  
Нешта мроіцца пустое,  
нешта робіцца не тое  
у галоўцы.  
Васілевічы мае,  
сорам плакаць не дае.  
я сумую сярод ночы,  
зазіраюць мне ў вочы  
васілёўцы!

Васілевічы мае...  
Там жывучь адны свае,  
між сабой не варагуюць,  
бо ўжо не рэагуюць  
на турботы.  
Васілевічы мае,  
Бог вам долі не дае,  
там сусед мой Сохар Лёня  
дні праводзіць у палоне  
адзіноты.

Васілевічы мае...  
Там і п’яны не злуе.  
Каб не здрадліваць мая,  
я б казаў, што вамі я  
ганаруся.  
Васілевічы мае...  
Там і дождж не так ліе.  
Ды нічога.  
Прыйдзе час,  
хоць на могілкі да вас —  
а вярнуся!

Ліпень 1999

Таццяна БУДОВІЧ



Надаць нейкі сэнс радку —  
не ёсць для душы наедак.  
Праходзіць усё ўбаку  
і не пакідае следу.

Адно, што крапае — сны.  
Адно, што крапае — марнасць  
іх бачыць, калі яны  
ярчэйшыя за рэальнасць...

Дэпрэсія

1

Новыя людзі, стрэчы...  
Мыліцы для душы  
бязногай.  
...Цяжка збіраць сябе ў жменю!

2

Мая дэпрэсія мяне  
спрабуе даканаць.  
Адолець, зжэрці, растаптаць...  
...Сабака!

3

...Разам з восеньскім небам  
плачам —  
аб сваёй вясне...

Максім Багдановіч

Маё жыццё — гарэнне.

Гарэнне свечкі ўночы.  
Я дагараю. Хочаш  
сагрэцца на імгненне?

\*\*\*

Як долу ўпадзе з абцасай  
апошняй вандроўкі пыл,  
і болей не будзе часу,  
і болей не будзе сіл,

абрынецца неабходнасць  
вялікіх і дробных страт,  
ярчэйшай зрабіць штодзённасць,  
са смуткам глядзець назад...

Восень

Хістаюцца фіранкі  
на вакне,  
сам-насам з ветрам, што  
скрозь шчыліны ўпаўзае,  
паўсюль шукаючы  
адно  
яму  
вядомай  
мэты...

\*\*\*

Я  
магу быць  
непрыгожай ці тойстай,  
альбо  
пагуляць з табой трохі ў каханне,  
бо жыву нінавошта  
і вольная, значыць,  
дазволіць сабе  
якую заўгодна  
блазлоту...

Ідэал

Балюча згадваць пра цябе,  
ды памяць згадвае ў малым:

усё на свеце хай міне,  
не пакідай хоць ты мяне,

мой боль і радасць, ціхі сум,  
вядзі мяне скрозь вечны тлум

да зоркі той, чыё святло  
ў палон душу маю ўзяло.

Але наблізіцца не дай  
(хоць сіл трываць не будзе хай),

дзеля таго, каб зблізку ў ёй  
не ўгледзець хібы ні адной...

\*\*\*

Чагосьці ў Бога просяць людзі.  
Але цябе няма са мной,  
І я нясу ў сабе спакой.  
Бо мне ўсё роўна,

што там будзе:

Жыццё, каханне, адзінота  
Ці смерць у нейкай барацьбе.  
Калі са мной няма цябе,  
Мне ўсё адно, што будзе потым.

І ўсё адно мне,  
з кім і дзе ты,  
Калі цябе са мной няма.  
І я не ведаю сама,  
Ці варта шкадаваць пра гэта...

\*\*\*

Дакор нямы вачэй тваіх  
не пакідае ні на міг.

Ён у душы тваёй жыве  
і на кавалкі рве яе.

І бачыцца так ясна мне  
твая залежнасць ад мяне.

Дарэмна гэтак ты. Хіба  
шукала я ў табе раба?

\*\*\*

У наступным жыцці хачу  
вясноваю горнай кветкай  
расці на краю абрыву...

Вадзім СПРЫНЧАН



У зоне адчужэння  
Пальновы дыпціх

Міколу Мятліцкаму

Носіш ты ў сэрцы жальбу  
далячынь,  
Атам журботны ў святым  
падарожжы.  
Якуб Колас. “Зорка”, 1943

1

Вуліцай пустэльнаю брыдзеш,  
Абапёршыся на Боскі пасах,  
І ствараеш свой палыны верш.  
Зорка журыцца твая ў нябёсах.

Дружа! Колькі нашай тут віны, —  
Бачыць Бог...  
А сэрца плача, плача...  
Хай табе даруе — твой зямны,  
Хай цябе ратуе —  
зорны Бабчын.

2

Дружа мой! Паміж чорнай хімерай  
І ахвярнай хацінай тваёй  
Мы стаім з непахіснаю верай.  
Час прыйшоў неймавернаю мерай  
Мераць космас Радзімы святой,  
Што ў цяпер, палыноваю зрай,  
Тут, на ростані, восенню шэрай  
Грэе нас незгасальнай красой, —  
Васількамі, і зоркай Венерай,  
Жытнім коласам —  
Новай зямлёй.

\*\*\*

Рубяжэвічы для мяне пачынаюцца з аптэкі, а завяршаюцца касцёлам. Навікоўская дарога каленам заломваецца якраз ля самае аптэкі. А ўжо другі яе, левы, залом вядзе да касцёла. Нават гэтым кароткім шляхам заўсёды лечыцца збалелая на выбоінах часу душа.

\*\*\*

Вясковец пасля пахавання зяця за памінальным сталом праслязіўся, хоць на слёзы быў заўсёды скупаваты, зрэшты — як і на ўсё астатняе. Усе адразу заспачувалі, павярнуліся да яго, самі ледзь не заплакалі. А той:

— А ён жа яшчэ павінен быў прывезці мне мех цукру. Цяпер не прывязе...

\*\*\*

Аказваецца, усё тое, што мы лічылі ў нашым стольным еўрапейскім горадзе ракой, было ўсяго толькі нейкім смеццезбіральнікам. І калі нядаўна пабачыў дно Свіслачы на свае вочы, дык адразу страшна зрабілася. Чаго там толькі ні было: і старыя дзіцячыя каляскі, і балеі, і аўтазапчасткі...

Як быццам разрэзалі — паказалі вачам страшна-хворы шпунак. Гэта ж мы самі колькі гадоў нішчылі тую чысціню, што некалі падараваў нам сам Бог. І ці выратуюць тое дно экскаватары?

Можна і з каштоўнай залатою вазы зрабіць агідную попеліцу.

з раніцы выбірала ахвяру, каго б можна было паўшчуваць. Ахвяры гэта каштавала нерваў, а начальніцы, трэба разумець, несла задавальненне.

— Ну, хто ў нас, цікава, сёння будзе «слабое звяно»? — гадзілі супрацоўнікі, пераважна жанчыны.

\*\*\*

Слухаю па тэлебачанні песню. Самадзейнага аўтара, вядома ж. А словы такія:

Зіхаціць сасновы гай на ўзлеску...

Тут, як кажуць, ляп на ляпе. Калі і дапусціць, што гай можа быць сасновым, дык чаму ён расце на ўзлеску. І, здаецца ж, пісаў чалавек вясковы.



Казімір КАМЕЙША

## Паміж кубкам і вуснамі

**Многія мае знаёмыя і сябры пайшлі недзе за тым, ужо мінулым векам, нават не развіталіся, не памахалі рукой. А я, кульнуўшы ці адну горкую чарку за іх памяць, моўчкі падаўся ў новае тысячагоддзе. І вось ужо за нейкую вярсту хады пачынаю разумець, як не даспадобы я яму, веку новаму; як ён штурхае, адпрэчвае, гоніць мяне ўраганамі ад сваіх, яшчэ неабходжаных парогаў. Што зробіш: я — стары, а ён — малады, новы. А паразумецца ў такім разе цяжка.**

\*\*\*

Яна зайшла ў рэдакцыю, дзе сядзелі адны мужчыны, выклала на стол добрую вязку вершаваных строфаў, доўга яшчэ нешта шукала ў сваёй важкаватай сумачцы, а потым і загаманіла:

— Хлопцы! А давайце я вам праспяваю свае вершы.

— Не, не трэба, — замахалі рукамі тыя.

— Не, вы паслухайце, — пачала наступаць яна, — я ўсім іх спяваю.

— Мы ў музыцы вас не так зразуме-ем, — адгаворвалі паэтэсу.

— Тады я вам пачытаю, — не здавалася паэтэса.

І ўсе адразу адчулі сябе ніякавата. Было ніякавата і потым, калі чыталі тыя вершы самі.

\*\*\*

Часамі маладая нявестка скардзілася бацьку на ягонага сына:

— Што ні кажэце, бабнік ён, ніводнай спадніца не прамяне.

Бацька, памятаючы, што і сам быў не лепшы, а сын, пэўна ж, усё тое, грэхаводнае пазычыў у яго, супакойваў нявестку па-свойму мудра:

— Дачушка, ды каля адной норкі і кот здохне.

\*\*\*

Сёння зноў гучала тая малітва, якая ніколі не заціхае ў маёй памяці ад самага дзяцінства, і раптам я трывожліва адчуў, як многа галасоў я не хапае ў тым малітоўным хоры, як незаўважна прыціхаюць яны ў маёй памяці. А яшчэ ўчора чуў, як ліліся, як расцякаліся яны, руханца перабіраючы цішыню ў прасторных і халаднаватых сценах Рубяжэвіцкага касцёла, па дрымотлівых вокнах Вяліканавікоўскай капліцы і ў кожнай пасірацельнай вясковай хаце. Як паменела нас у нашай малітве.

\*\*\*

Малая ўнучка пасля адпачынку ў Турцыі:

— Турцыя мне спадабалася, а вось яе турысты не. Ніяк не зразумееш, што яны там паміж сабой балбочуць.

\*\*\*

Сваім хмураватым тварыкам у акуларах, які распагоджваўся хіба толькі пры добрым настроі, новая начальніца нагадвала вядучую тэлеперадачы «Слабое звяно». Ва ўсялякім разе так яе адразу прызвалі супрацоўнікі ўстановы. А яна

\*\*\*

Кабінка гэтага ліфта так моцна прапахла сабакамі, што перад водарам тым нават бездаламожныя моцныя дамскія духі. Ездзяць у гэнай калясцы і тыя, і тыя.

\*\*\*

Надышоў красавік, а ён, кажуць, чорны ў полі і белы ў бары. Ды гэтым разам і ў бары быў цёмнаваты, толькі дзе-нідзе віднеліся пачарнелыя гурбачкі снегу, што ўдала схаваліся пад вялае кустоўе. Сям-там ужо засвяціліся нясмелыя вочкі пралесак, яшчэ больш распушыціліся на лазе каташкі. І бярозавік ужо капай з неахвотай, нахлынулі мошкі і мухі, хутка павінны былі ўспыхнуць зялёныя іскры будучых лісточкаў.

Я ўцёк у гэты красавік як у нейкае збавенне, быццам уцёк ад сябе самога. Але дзе там ад сябе ўцяжэш. Тут яны ўсе са мной, мае гарадскія болькі, мае думкі. А на адзіноце баліць яшчэ мацней, чым там, у гарадской цісканіне.

\*\*\*

У той тыднёвай камандзіроўцы яны з сябрам добра-такі патраціліся, бо кожны вечар самоту разбаўлялі чаркаю. Пасядзелі нават пару вечароў у тутэйшым рэстаранчыку. Грошай толькі і засталася — на дарогу. А «кукаваць» тут, у палескім гарадку, трэба было яшчэ некалькі дзён. «Прыйдзеца падцягнуць папругі», — і жартавалі, і адначасова самоціліся яны. Але выратаваў іх сам яго вялікасць выпадак. Вечарам, калі абодва вярталіся ў гатэль і праходзілі каля мясакамбіната, з-за высокага плота ім проста на галовы нехта шпурнуў важкаваты скрутак. Калі прыгледзеліся, дык убачылі, што гэта вэнджаная каўбаса. І нідзе нікога.

— Бярэм! — не разгубіўся адзін з іх, хоць другі трохі спалохаўся.

Але падхапілі скрутак — і ходу. Потым смакавалі ўсё гэта ў гатэлі і ўсё смяяліся:

— Во калі б яшчэ хто і пляшку падкінуў.

Свет не без добрых людзей!

\*\*\*

У вёсцы нашай я і не памятаю чалавека, які б хоць калі, хоць чым ды хваліўся. А вось бедаваць ці прыбядняцца, скардзіцца на нешанцунак, — гэтага колькі хочаш. Бывае накапае хтосьці бульбы — у склеп не ўціснеш, а суседу скардзіцца:

— Не ўрадзіла ў мяне сёлета. Во лясці...

А летась тое ж самае баяў. Ну а сусед твой хіба без вачэй? Відаць жа, якія вазы з мяхамі цягаў надвячоркамі ў дварышка конь. Ды сусед і сам не лепшым быў, любіў паплакацца. Кожны ведаў: пахваліся — людскія вочы зайздросныя, уракуць і тады на шанцунак не спадзявайся.

Ёсць, праўда, і выключэнні з таго, пра што я казаў. Ёсць і хвалькі, але тыя пераважна людзі гультаяватыя.

\*\*\*

Выдумцы чалавечай сапраўды няма межаў. Пацешыў у гэтым сэнсе ўчорашні сюжэт па тэлебачанні. Дарма, што існуе і добра ахоўваецца мяжа паміж Беларуссю і Літвой, ёсць пільная таможня, а дадумаліся нашыя хлопцы і праклялі па дне памежнай рачулікі шланг. А па ім на той чужынскі бок ціха паліўся наш беларускі спірт. І зусім някепская выдумка: на нашым беразе наліваюць, а на тым, суседскім, выпіваюць. Закуска, вядома ж, іхняя. Вось і паспрабуй ты парваць тыя братнія, гістарычныя ды дружбачкія сувязі!

\*\*\*

Праталіны — гэта вяснушкі зямлі. Незразумелая яна, маркотная і трывожлівая, нават загадкавая перад сваім першым абуджэннем, як і непрыкаяная, дзікаватая душа, што некалі ўсё ж адкрые свае стoenныя звабы.

\*\*\*

У Нясвіжы, у Радзівілаўскім замку, карэспандэнт гутарыць з былым вартаўніком:

— Дык, кажэце, ніякіх прывідаў вы не бачылі?

— Не, не бачыў. Можна, хто і бачыў...

— А ці не спрабавалі тут знайсці скарб, ну, золата тое?..

— Дзе ж ты яго знойдзеш, як не палажыў. Вунь дома бывае сам паложыш грошы, а потым доўга шукаеш і знайсці не можаш.

Незадаволены пайшоў карэспандэнт. А дзед лёгка ўздыхнуў і нават закурыў і невядома што падумаў пра таго хлопца-дапытчыка.

\*\*\*

Можна пражыць і зусім непрыкметным чалавекам, а след у жыцці пакінуць даволі прыкметны.

\*\*\*

Час вельмі хуткі на змены і абнаўленне. Не паспееш прывыкнуць да аднаго, зусім новага, як з'яўляецца нешта іншае, больш новае. Нязменнымі застаюцца толькі бяда, нястача ды голад.

\*\*\*

Зноў заснежыла, загуляла завая, студзень памяняў зляжальныя прасціны ў ложку зімы на свежыя і бялюткія. І пацягнула адразу на ўспаміны пра дзяцінства. Можна, таму, што падобную зіму апошнім разам ты бачыў толькі ў сваім дзяцінстве.

\*\*\*

У сёлетні (2003), студзеньскі трыццаціградусны мароз у вёсцы ўхапіўся за бацькаў кажух ды валёнкі-катанкі. У кажуху пачуваўся і надта лацвей, было і цёпла, і лёгка, затое валёнкі так скоўвалі хаду, што, здавалася, ты ступаеш не па звыклай дарозе, а вязнеш у нейкай багне. З глыбокага снегу часам нагу было немагчыма выцягнуць. Падумалася, якіх намаганняў каштавала бацьку тая хада праз доўгія вёрсты ў пушчы. Хадзіў ён, аж пакуль зусім адмовілі слухацца ногі. Але пакутаваў не тады, калі хадзіў, а тады, калі хадзіць ужо не меў сілы.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

Некалі ў вёсцы, калі выпраўляліся з дому, казалі: «Пайшоў у засценак» ці «Пайшоў у той канец». А зараз і «канцы» тыя як абрэзала. Прайдзешся па вуліцы, а «жывых» хат вакол яе і дзесятка не набярэцца... Не жывём, а дажываем.

\*\*\*

На адпяванне нябожцы-маці запрасілі пяю з суседняй вёскі, бо ў сваёй не засталася ніводнай спеўнай душы. Па звычай для тых, хто адпявае, накрываюць і нейкі стол. А тут спяваюць, а нішто не думае накрываць той стол. Мабыць, гарадскія ды яшчэ ажалобленыя дзеці забыліся пра даўні звычай. Папрасілі некага з блізкіх нагадаць пра тое сямейнікам. А тыя адказалі вось што:

— А мама пры жыцці казалі нікога не частваць.

Пакрыўдзіліся людзі. Нават на памінальны стол увечары не пайшлі. Ці ж паміраць звычай, калі памёр чалавек?!

\*\*\*

Выступаючы перад сляпымі, я чытаў вершы пра хараксто нашых пушчанскіх краявідаў, пра ясныя колеры вясны і лета, нават пра вочы. І раптам асекся:

— А яны ж усяго гэтага не бачаць... І чытаць стала босяна.

\*\*\*

Недзе пачуў: «Сябра як ценя: як ёсць пагода — відаць, а як няма — не відаць». Што ж, здараюцца ў нас і пагодныя дні.

\*\*\*

А часамі пад вясёлы, пахмялены настрой ён хваліўся жонцы:

— Ты ведаеш, іх жа ўсіх перапівваюць, а мяне ўсяго толькі рэдакуюць.

— Усяго? — пазыхала заспаная жонка і дадала на свой каталіцкі манер:

— То выштыко едно.

\*\*\*

Адпіў першага кляновіка з двух кляноў у родным дварышчы, халоднага, з вострымі серабрыстымі ільдзінкамі на дне кубка. Ах, які ён спакусліва-салодкі, аж гарчыць у горле. А потым вярнуўся ў горад, прыхварэў. Ляжу з надта гарачай паненкай, якую завуць Тэмпературай. А ўсё здаецца, што п'ю той кляновік, адчуваю яго халоднасць і салодкасць.

Усе радасці ў прыродзе надта ж кароткія, але заўсёды з салодкім прыпамінам.

\*\*\*

Рана паклікала сонца і гэтую першую пчолку, што выляцела з вулля ды так і звалілася на падталую цёмнаватую гурбачку снегу пад лёткаю. Ляжыць на сонцы, акурат як той каташок на лазе, куды яна мелася ляцець на першы нектар. Не даляцела... Але папярэдзіла іншых: «Не спяшайцеся».

\*\*\*

Паэту заўсёды прагнецца вядомасці Бога, а часцей за ўсё яго ведаюць толькі ў сваім прыходзе, ды і то адзінкі.

\*\*\*

П'ём мы, як правіла, без прычын, але для апраўдання гэтага знаходзім і надта іх многа. Можна, таму, што святаў так многа самі напрыдумлялі. Пагарталі календар: на кожным лістку адно, а то і два святы. Ну а на святы, самі разумееце...

\*\*\*

— Ну і часы пайшлі, — скардзіцца вясковая ўдава, — кожны, ад ката да п'яніцы сівога, глядзіць, каб нешта даў. Проста ў вочы табе глядзіць. А дзе ж ты ім усім набярэшся. А не дасі, калі маеш, — самі возьмуць. Ой, ды як яшчэ крадуць.

У шыбіну нечакана пачаў скрэбці лапамі галодны кот.

— Во, прыйшоў ужо, анціхрыст! Градуснік нядаўна растоўк у акне. Праз акно просіцца. А ў хату ўпушчу — дзе сядзе, там і наробіць.

— Вучыць катой трэба, — кажа гарадская маладзіца-суседка.

— Дык што, я ў школу яго павяду, ці што? — сярдуе гаспадыня і сумнавата дадае:

— Усё цяпер такое: і чалавек, і жывёла. Каб толькі есці ды с...

Кату так і не адчынілі дзверы.

\*\*\*

Выступаем з Леанідам Левановічам у Барысаве, у дзіцячым садку. Калега паказвае малечы свой новы раман і прапонуе прачытаць яго назву:

— Ну, дзеткі, што тут напісана? Шчы...

— ...глы, — падхопліваюць некалькі галасоў.

— Правільна — шчыглы, — задаволены калега. — А што такое шчыглы, ці ведаеце вы?

Падскоквае адзін, самы смялейшы: — Шчыглы — это плохие мальчишки. А зусім няблага, падумалася мне.

Толькі-толькі прайшоў у Нясвіжы IX Беларускай фестываль камернай музыкі. Ды яго арганізатары — Міністэрства культуры краіны, Мінскі аблвыканкам, Нясвіжскі райвыканкам, Дзяржаўны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам прафесара Міхала Фінберга — пачалі ўжо меркаваць над планам імпрэз наступнага, юбілейнага свята. Над сваімі падарожнымі

Праграма фестываля, як вядома, грунтуецца на сінтэзе мастацтваў і навукі. Сёлетняя навукова-практычная канферэнцыя прысвячалася праблемам ідэнтыфікацыі мастацкай спадчыны Нясвіжа ў кантэксце агульнаеўрапейскай культуры. Жанр драматычнага тэатра быў прадстаўлены адной з лепшых сталічных работ. Адбыўся вернісаж маладых прафесійных

выступленні гасцей з Дзяржынска — ансамбль "Пастараль" дзіцячай школы мастацтваў, з Магілёва — аркестр народных інструментаў абласной філармоніі пад кіраўніцтвам Леаніда Іванова, акадэмічны хор педагогічнага факультэта, філіяла Беларускай акадэміі музыкі з хормайстрам Ірынай Пякарскай. Абгрунтаваны і змястоўны, кампактны і папулярны

Драмы, перажытыя Нясвіжам за 780-гадовую гісторыю, шматкроць змянялі, а то й нявечылі яго аблічча. Тым большае захапленне выклікае невытлумачальна гіпнатычная вабнасць гэтага аблічча, тонка падкрэслена натхненнем сучаснага рамантычнага свята... Мабыць, тлумачэнне ўсё ж варта пашукаць? Напэўна, яно ў тым, што горад —

адкрытая для турыстаў. Дата? 1 ліпеня 2006 года. Між іншым, 3 ліпеня гэтага, 2004 года, мяркуецца ўрачыста адкрыць Нясвіжскую ратушу — самую старадаўнюю з усіх аналагічных адзнак магдэбургскага права, што ацалелі на тэрыторыі Беларусі да нашага часу.

Ужо не першы год суправаджае мінскіх журналістаў цудоўны чалавек, шануюны калега і добры геній, Дзмітрый Яшчанка. Дзякуючы яму сёлета адбылося ў нас яшчэ адно шчаслівае знаёмства — з выдатным спецыялістам, супрацоўнікам Нацыянальнага гісторыка-культурнага запаведніка «Нясвіж» Сяргеем Чысцяковым, чья экскурсія па ўжо, здавалася б, напамяць вывучаных сцэжках уразіла мноствам адкрыццяў. Мы, бы ўзорныя школяры, слухалі аповед пра лядоўню, якая нават ужо ў нашы дні абслугоўвала харчблук санаторыя, размешчанага ў колішніх радзівілаўскіх уладаннях. І пра сакрэты радзівілаўскіх пахаванняў (напрыклад, старадаўняй дамавіны былі ў нейкім сэнсе «застрахаваныя» ад рабаванняў і вандалізму, бо легендарны Радзівіл Сіротка распарадзіўся рабіць абрад пахавання родзічаў надзвычай сціплым, выкарыстоўваць для нябожчыкаў зусім простае адзенне, адмовіцца ад упрыгажэнняў і фамільных рэчаў). Мы даведаліся і пра «жарты» нясвіжскай дзятвы: падчас гітлераўскай акупацыі ў палацы быў шпіталь для вайсковых лётчыкаў, ды жылі там прымхлівыя немцы пад страхам легенды пра Чорную даму, і мясцовым дзеячам дастаткова было кінуць на куст чорную анучу, каб справакаваць усяночнае паляванне ў парку на «Шварцфрау» — з крыкамі ды стралёнай. Мы пастаялі ля тэатральнай пляцоўкі ў маляўнічым, некалі аздобленым скульптурамі, кутку надвадой, дзе ладзіліся балетныя імпрэзы. І даведаліся, што дзесьці далей, за тым берагам сажалкі, яшчэ жывуць прывезеныя Радзівілам для колішняга звярэнца «каралеўскія егіпецкія пацукі» — экзатычныя для нашых мясцін суслікі, якія акліматызаваліся на новай радзіме, зрабіўшыся надзвычай плоднымі шкоднікамі для вясковай гаспадаркі...

«Музы Нясвіжа» — фестываль некамерцыйны. Пропуск на яго імпрэзы — запрашальны білет. Ганарараў за выступленні артысты не атрымліваюць. Тым большае значэнне для іх набываюць гасціннасць горада, афіцыйнае прызнанне, увага і поспех у публіцы, усведамленне гістарычнай значнасці падзеі, яе перспектывы. І тым большае здзіўленне выклікае адсутнасць належнай увагі з боку айчыннага тэлебачання, якое магло б узяць на сябе чын летаніста фестываля. Тым болей, што шукаць, запальваць або раскручваць музычныя зоркі, як, напрыклад, для «Еўрабачання», тут не трэба: яны — ёсць. Лепшыя музыканты, многія з якіх, да таго ж, ганараваныя лаўрамі міжнародных конкурсаў, выступаюць на фестывальнай сцэне... Аднак, не будзем засмучацца. Кажуць, у цывілізаваным свеце лічыва дурным тонам настройвацца на крытычны лад. Там прынята звяртаць увагу найперш на станоўчае, шукаць добрае, калі тое нават прыхавана. Маўляў, кепскае — барані Божа! — вылезе само. Так што... Настроімся на лепшае: яно заўсёды наперадзе. Тым болей, што лепшы, дзесяты, юбілейны фестываль адбудзецца ўжо менш як праз год. «Музы Нясвіжа» абяцаюць прыемна здзівіць...

С.БЕРАСЦЕНЬ  
Фота А.ШАБЛЮКА

# Вяртанне да сябе

## Незабудкавымі сцежкамі, за «Музамі Нясвіжа»

графікаў, падрыхтаваны Нацыянальным мастацкім музеём Беларусі, і ўжо традыцыйны паказ творчасці выхаванцаў дзіцячай студыі выяўленчага мастацтва Палаца культуры ААТ «Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод», якой кіруе сапраўдны падзвіжніца, энтузіяст, Насіўнік, надзвычай вытанчаная, творчая натура — Святлана Курпрыянава. І паядноўвала нясвіжскіх муз, вядома ж, мастацтва музыкае.

Дзве вялікія канцэртныя праграмы — «Музычны кувэр Радзівілаў» і «Выдатныя постаці» выклікалі жывую цікавасць і свежыя эстэтычныя ўражанні нават у спанатраных спецыялістаў. Чым жа? Найперш, бадай, тым, што паводле своеадметнай і парадаксальнай логікі злучылі ў адмысловую повязь такія розныя постаці, як Гайдн і Радзівіл, Шапэн і Глінка, Манюшка і Моцарт, Мендэльсон, Дусік і Голанд... Каляндар падказаў тры даты: 100-годдзе з таго часу, як скончыўся зямны шлях скрыпача, кампазітара, музычнага публіцыста і асветніка Міхала Ельскага; 200-гадовы юбілей вялікага рускага класіка Міхаіла Глінкі; 185-годдзе яшчэ аднаго класіка — Станіслава Манюшкі. Тры постаці, сваімі радаводнымі каранямі ды творчым лёсам звязаныя з беларускай зямлёй, якая праз іх музыку так або іначай набыла лучнасць з музычнай гісторыяй вялікай Еўропы. (Што й казаць, нават славутая «Камарынская» М.Глінкі, чый продак, прадстаўнік старадаўняга літвінскага роду, падчас польска-рускай вайны мусіў прыняць расійскае падданства, — не што іншае, як беларуская «Лявоніха па-даўнейшаму»). Даказана вучонымі).

Музыка, гэты эфемерны ланцужок вобразаў, перажыванняў, успамінаў, алюзій ды ілюзій, паўставала ў выкананні калектываў, што працуюць у складзе Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі: Камернага аркестра пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі, ансамбля флейтыстаў "Сірынкс" (мастацкі кіраўнік Ніна Аўраменка), трубачоў — "Інтрада" (м.к. Мікалай Волкаў), актэта салістаў на драўляных духавых інструментах (м.к. Барыс Нічкоў ды Генрых Гедыльтар). Арыгінальнае маляўнічае гучанне надавалі творам аранжыроўкі Андрэя Шпанёва, Ларысы Ласоцкай, Генрыха Гедыльтара.

Атмасферу свята ўзбагацілі

па форме, глыбока патрыятычныя па сутнасці, асветніцкі каментарый заўсёднай вядучай канцэртнай праграмы, з нядаўняга часу доктара мастацтвазнаўства Вольгі Дадзіёмавай успрымаўся "на ўра" і стаўся ў пэўным сэнсе выклікам колішняму заскаружэламу, заснаванаму на псеўдагістарызме, музыказнаўству.

Прэс-канферэнцыя ў Нясвіжскім райвыканкаме атрымалася змястоўнай настолькі, што магла б стаць нагодай для асобнай гаворкі пра пакуль гіпатэтычную, але ўжо запланаваную новую свабодную эканамічную зону дыпроблемы, звязаныя з

гэта людзі. На бязлюддзі страчаюць сэнс і прыўкраснае наваколле, і архітэктурныя цуды і гістарычныя скарбы, і таямніцы легенд, і мастацкая спадчына. Нясвіж і яго музы — гэта людзі. Іх досвед, іх душэўная шчодрасць, іх стваральныя справы, адрасаваныя, у сваю чаргу, іншым людзям, бліжэй па духу, патэнцыяльным сябрам.

«Я ў душы — будаўнік», — прызнаўся мэр Нясвіжа, Фёдар Прывалаў, мудры і чулы пераемнік заснавальнікаў фестываля (ідэя, нагадаю, належала тагачаснаму кіраўніку раёна Уладзіміру Дзяжыну).

Яго стваральная пазіцыя нават у тым, як удалося летась

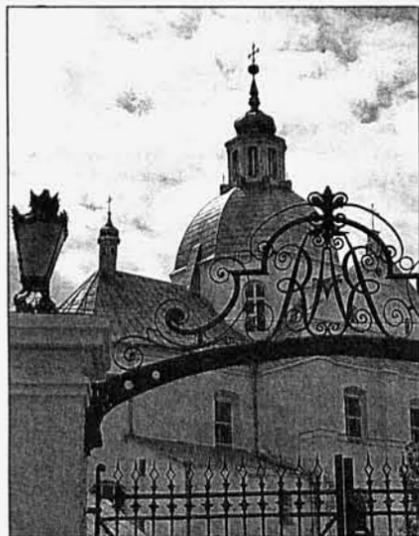


яе стварэннем ды развіццём. Магчыма, такая гаворка на старонках «ЛіМа» неўзабаве і адбудзецца...

Першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка заўважыў, што фестываль з паэтычнай назвай «Музы Нясвіжа» звязаны з адраджэннем і захаваннем нацыянальнай культурна-гістарычнай спадчыны. Прэзідэнт Беларусі правёў у старажытным Тураве вялікую нараду, прысвечаную культурнай спадчыне. У сувязі з гэтым асаблівае роллю набывае фестывальны рух малых гарадоў. Найперш гэта звязана з правядзеннем традыцыйнага свята «Дажынкi», падчас якіх малыя гарады пераўтвараюцца, прыгажэ-юць. Яшчэ адна ручайка, што сілкуе працэс адраджэння культуры беларускіх мястэчак, — правядзенне Дзён беларускага пісьменства. І трэцяя ручайка — музычныя фестывалі, ініцыятарамі якіх становяцца мясцовыя ўлады пры актыўным удзеле калектыву Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстрам Фінбергам. Нясвіжскі фестываль тут — самы першы, і сёння ён дае станоўчы прыклад супрацоўніцтва мясцовых уладаў і мастацкай інтэлігенцыі. Як падкрэсліў У.Рылатка, «Музы Нясвіжа» ды аналагічныя музычныя свята ў Заслаўі, Мсціславе, Міры, а з гэтага лета і ў Наваградку, маюць вялікую перспектыву, звязаную з развіццём турызму. І яны неаддзельныя ад вялікай прэзідэнцкай праграмы.

правесці святкаванне 780-годдзя горада, сабраўшы 18 тысяч гасцей, дзякуючы чаму ў чатыры разы быў перавыкананы гадавы фінансавы план па турызме. Галоўны клопат — замак. Планавалася зрабіць праект яго рэканструкцыі за 10 гадоў. Аднак незвычайнае, у літаральным сэнсе пажарнае здарэнне мусіла паскорыць працу над праектам і нават правесці частку работ, запланаваных на перспектыву. А цяпер — лічбы. 82 млрд руб. трэба на будаўнічую частку праекта. На музеефікацыю — 30 млн. долараў і 70 млрд. рублёў. Грошы выдаткоўваюцца, але аб'ём фінансавання скарачаецца. Да жніўня, напэўна, выдзеленыя сумы будуць асвоены, і грошай зноў дзевяццацца чакаць. Адначасова трэба развіваць інфраструктуру. Толькі тады паедзе ў Нясвіж турыст. Планаецца мадэрнізацыя цяперашняй гасцініцы і новабудова побач з ёю, узвядзенне чатырохзоркавага гатэля на месцы былых казармаў, закладка пяцізоркавага гатэля і нават... новага палаца культуры. А для гэтага патрэбныя інвестары, прыход якіх можа стымуляваць стварэнне свабоднай эканамічнай зоны. Планавалі прымаць да мільёна турыстаў, сёння ж іх — толькі 100 тысяч на год. Дарэчы, турыст, застаўшыся пераначаваць, пакідае ў гарадской казне да 70 долараў. Транзітнік жа — толькі пяць...

Што б там ні было, а ў Ф.Прывалава прагноз адзін: да дня, вызначанага Прэзідэнтам, першая частка аднаўленчых работ у замку мае быць завершана і першая экспазіцыя мусіць



нататнікамі ды дзённікамі, на чынне якіх непараўнальна багацейшае за самыя змястоўныя і шчырыя газетныя публікацыі, задумаліся журналісты: ці не стварыць калектывны дакументальны аповед пра «Музы Нясвіжа»?

Дай веры, дружа чытач: здаецца, кніга напісалася б лягчэй, чым высноўваюцца з блакнотаў, перапоўненых фактамі ды назіраннямі, радкі ў чарговы нумар...

А колькі ўсяго просіцца на перу!

Нават — краевід з яго сёлетнімі парадоксамі. Густа-зялёны травень апраўдвае свой назоў. На яблынях за квеценню галінак не відаць. А знакамiты нясвіжскі бэз не спяшаецца разгарнуць пахкія гронкі. Затое на падворках у месцічах — уяўляецца? — узышла бульба... Наўзбоч прыцененых сцяжынак радзівілаўскага парку — нібы паводкавыя разлівы, россыпы незабудак. Ды і ў самім горадзе сямтам радуе вока прыродная прыгажосць, жоўтыя сонейкі расквітнелых дзьмухаўцоў, з якімі ў Мінску навіперадкі змагаюцца «газоназнішчальнікі». Сцюдзёны вецер, халоднае неба, на якім то аблокі — далёкімі тонкімі льдзінкамі, то набрынялыя дажджом густыя хмары... А побач — людское жыццё, у якім падзеяй — фестываль.

Пачаўся ён за дзень да прыезду журналістаў — паказам ужо знакамiтага спектакля купалаўцаў «Я не пакіну цябе» з Марыяй Захарэвіч ды Наталляй Гайдай у галоўных ролях. Пра віртуознае мастацтва гэтага акцёрскага дуэта назаўтра гаварылі ў фестывальных кулуарах і на ўрачыстай цырымоніі адкрыцця свята, дзе творчасць некалькіх выдатных гасцей Нясвіжа — скажу так, дзяцей Мельпамены ды Ёўтэрпы, была ўхвалена і адзначана афіцыйна.





зельнікі конкурсу выступалі ў чатырох узростах груп. У старэйшай (19-21 год) па спецыяльнасці "мандаліна" спаборнічалі пераважна нямецкія музыканты — прадстаўнікі гарадоў з традыцыйна моцнымі школамі выканальніцтва: Дрэздэна, Цвікаў, Веймара, Берліна... Яны занялі высокія месцы: другое, трэ-

ня мандаліны ў Германіі тут назіраюцца багаты рэпертуар, сфарміраваны інструментарый (ёсць нават арыгінальныя ўзоры барочнай мандаліны), усталяваліся традыцыі выканальніцтва. Але што цікава: немцы, якія дасягнулі найвышэйшага прафесіяналізму, развіваюць і ўдасканальваюць тэхналогію грана, пакуль не могуць зразумець, якім жа чынам нашы выканаўцы дасягаюць шчырай эмацыянальнасці, у чым сакрэт асаблівай музычнасці. Нашых артыстаў і педагогаў заўсёды ўражае ў Германіі там-

# Павіншваем пераможцаў!

Нам ніколі не было сорамна за сваю музычную моладзь. Апошнім жа часам, з набыццём Беларускаму дзяржаўнаму савецкаму рэжыму, у музыкантаў з'явілася мажлівасць прадстаўляць уласную краіну на сусветным узроўні, удзельнічаць у міжнародных фестывалях і конкурсах незалежна ад сумна-вядомага "сіта Масквы", выпрабавваючы годнасць айчынай мастацкай адукацыі (гэтага ўнікальнага сінтэзу традыцый, акадэмічнай рускай ды класічных еўрапейскіх, заходніх школ) і пацвярджаючы даравітасць нашага народа. Сёння ўжо нават не паспяваеш сачыць за конкурснымі поспехамі беларускіх музычных талентаў: рэдка тыдзень мінае без адпаведнай навіны. Чарговае прыемнае паведамленне звязана з нядаўнім, чацвёртым па ліку, конкурсам выканаўцаў на гітары сола, мандаліне, цытры. Гэтае спаборніцтва музыкаў адбывалася ў Германіі, у саксонскім горадзе Глаухау. Уд-

дзяе. Аднак лідэрам сярод іх, уладальнікам 1-га месца стаў наш зямляк Ілля Драгуноў — трэцякурснік Мінскага музычнага вучылішча імя М.Глінкі, клас Яраслава Валасюка. Турнір у Глаухау прынес перамогу і зусім яшчэ юнай беларускай мандаліністцы Яне Пяровіч, вучаніцы 1-й Мінскай ДМШ па класе Вольгі Чумак. Чым заахвочвае юных музыкантаў ды іх педагогаў удзел у конкурсе, які нібыта не мае шырокага грамадскага розгаласу ці багатага прызавага фонду? На думку Я.Валасюка, галоўная каштоўнасць у такіх спаборніцтвах — прафесійныя ды проста чалавечыя стасункі, мажлівасць ацаніць узровень сваёй школы, паглядзець на дасягненні замежных калег, штосці параўнаць, чамусьці павучыцца, пераадолець руцінную звычку "варыцца ва ўласным клёку". Так, напрыклад, за 400-гадовую гісторыю існаван-

ня тэйшае стаўленне да музычнага мастацтва. Вось і конкурс маладых выканаўцаў у Глаухау меў шырокі розгалас па ўсёй краіне, асабліва ж увагу выклікаў ён у месцінаў. Да падзеі спрычыніліся і прэзідэнт зямлі Саксонія, і мэр горада. Поўную залу сабраў канцэрт лаўрэатаў, білеты на які каштавалі па 5 еўра... Нават калі б гэты турнір музыкантаў-інструменталістаў не быў азнаменаваны абсалютнай перамогай адразу двух беларускіх мандаліністаў, сам удзел у ім таго варта. Як заўважыў маэстра Я.Валасюк, "павучыцца ў немцаў якасці выканання — гэта вопыт, які за грошы не набудзеш".

С.БЕРАСЦЕНЬ

НА ЗДЫМКУ: старшыня журы конкурсу Гертруда ВЕЙХОФЕН (у цэнтры), лаўрэат 1-й прэміі Ілля ДРАГУНОЎ і яго педагог Яраслаў ВАЛАСЮК.



17 мая споўнілася 60 гадоў латышскаму паэту і перакладчыку, вялікаму сябру Беларусі Улдзісу Бэрзыньшу.

Шчыра віншваем калегу і зычым яму творчага даўгажывання!

Улдзіс БЭРЗЫНЬШ

## Мінатаўрамахія

Сюды ў аблуднае месца іду на ўласных падэшвах напісаны, тут, танцуючы ў сэрцы, аніводзін з бацькавых сыноў не трэба, аніводзін сюды не прыйдзе разам цяпер паслухай: я не ёсць ані, як напіша ў кнізе светлы правасуд, ні справядліва Немезіда, і ў мяне пальцы дрыжучы толькі папытаецца (ужо топчацца па пурпуровых дыванах, нясе вялікую, высакародную галаву) я, адзін з бацькавых сыноў, адзін з бацькавых сыноў (за парцерамі дыша Таўр) ну дык добра, крок управа і ўперад, сама ўскоквае рука, здзіўленыя твары, цісні, тройчы цяпер цісні, і зроблена (равуць, сотнямі гадоў равуць глядацкія рады ў маіх абстракцыях, але ў вечных вушах, апасля пачынаюць сціхаць).

## Таварышу Залькалнсу, чалавеку-караблю

У Стакгольмскую гавань у капітанскі шынок комінам дымячы цяжка дыхаючы заплывае Вілніс Залькалнс з фрахтам, у фракту швейцар дзервянее. Пактамі крадзенья, чужаўладдзем абгрызеныя карты зноў ужо ў рулявым памяшканні! Абражаны тэлефон зашытвае ў вуглавым збудаванні: Так, той чортаў "Вілніс Залькалнс", ён муціць вяду! Так, далі інструкцыі. Толькі: ён ужо плыве! Абарваныя караблёвыя шляхі пазначыліся паперад у галовах, потым у пене Ну, Стакгольмскія чайкі, яны не палятуць разам, галоўнае — без перапуду. Я буду. Комінам дымячы, цяжка дыхаючы, заплывае "Вілніс Залькалнс" у сюю-тую Паўночную гавань. Не стане, не стане больш — па ўзмор'ях світанне! У Хельсінкскім рэйдзе ўздых вывеў, у агнях, у хмялі, у чаканні, Вентспілс наперадзе кілевая вада светлавая вада ў парыве калышуцца чайкі з Курзэмскага абрыву берагу. Стой! Хто ідзе?! Ты, "Тэадор Нэтэ"? Не тут?, у Савецкай Расеі замежны кур'ер, у купэ аднойчы разам з Маякоўскім, у "Атлуце" чытайце. Стой! Хто ідзе?! Глян ты, Нэтэ, — праз крайныя тры люд мільённы

стай рука ў руку! слухай, Нэтэ, — да вушэй бяры крык трохмоўны іх, што на слыху: "Хай хоць драцяная зона злаціцца — хай хоць бомбамі свет перавернецца, — ды не хочам без Расеяў і без Латвіяў жыць у вашым ўсечалавечым інтэрнаце, годзе ўжо без Летуваў, Эстоніяў вашага трамвая без прыстоянкаў..." Тэдзі, ты дзе? Не тут? Хіба ў бясчасці, у прасторы ты адзін, Нэтэ, хіба ў кнізе, Нэтэ, не даць з табой рады? Радасць, дзе бярэцца?! Стой! Куды падаешся?! Вось тут, сюды! Не плач ты, дружа Тэдзі Нэтэ, Не, не гэтак: тут Даўгава бяжыць у Лету. Ты дай свой гонар, кулю ды існаванне ў чужое карыстанне, мы не; мы іна- чай, вась — натоўпамі гурмой на бруку Згоды Рудысы Эгілы Яні Бэні Жаны Ніклавы Ёзы Юханы Алдысы Клоды і г. д. ды зноў на карабель Свабоды. Цяжка дыша "Вілніс Залькалнс", чакаючы з фрахтам; карты ўжо ў рулявым памяшканні. (Э, з пактаў кнопка скалупнеца!) Стой! Хто крадзеца?! Найцяжэй за ўсё вытрымаць тое, што лёгка ў рукі даецца. Чырванець у Латвіі лясы, ідуць з кашамі хлапчукі, ягада бярэцца. У гавань у "Францысканцы" дымам пыхаючы цяжка дыхаючы заплывае Вілніс Залькалнс. Люстраванне свеча жвецца.

Пераклад з латышскай Андрэй ГУЦАЎ

Каментарыі

1. Вілніс Залькалнс — кіраўнік Замежнага камітэта Латвійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (ЛСДРП), ім быў арганізаваны "карабель свабоды".
2. Гульня слоў: Nete — Нэтэ, ne te — не тут.
3. "Атпута" ("Адпачынак") — штомесячны часопіс.
4. Тут, трэба думаць, маецца на ўвазе акцыя пратэсту 1989 г. пад назвай "Балтыйскі шлях", калі жыхары трох рэспублік пабраліся за рукі, утварыўшы жывы ланцуг праз усю Балтыю.

# Адзначылі ТЮГ у Расіі



насць, наватарства і незвычайнасць пастаноўкі. Яе аўтары — артыст Мікалай Лявончык (ён жа выканаўца галоўнай ролі, А.Пушкіна) і галоўны рэжысёр тэатра (яна ж і рэжысёр-пастаноўшчык "Апошняй дуэлі") Наталля Башава. Дэкарацыі ды касцюмы, якія таксама адзначыла фестывальнае журы, прыдумала і ўвасобіла галоўны мастак ТЮГа Ларыса Рулёва.

На радзіму наш калектыў вярнуўся не з пустымі рукамі. За развіццё і ўмацаванне сяброўства паміж народамі Расіі і Беларусі сродкамі тэатральнага мастацтва ТЮГ быў узнагароджаны Дыпламам, заснаваным адміністрацыяй і ўпраўленнем культуры Разанскай вобласці, Саюзам тэатральных дзеячаў Расіі. Акрамя таго, паміж Беларускім рэспубліканскім тэатрам юнага гледача і Разанскім дзяржаўным тэатрам для дзяцей і моладзі ўста-



ляваліся насамрэч сяброўскія адносіны. Кіраўнікі калектываў дамовіліся наконт супрацоўніцтва. І, мабыць, зусім хутка разанская труппа прыедзе да нас з гастролямі.

Н.К.



"На парозе юнацтва" — пад такой назвай вась ужо трэці раз прайшоў у Разані Усерасійскі фестываль спектакляў для падлеткаў. Упершыню ў такім масавым тэатральным форуме, на якім былі прадстаўлены калектывы амаль з усіх рэгіёнаў Расіі, браў удзел Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача. Нашы артысты паказалі спектакль-фантазію "Апошняя дуэль" — на тэму жыцця, кахання і смерці вялікага рускага паэта Аляксандра Пушкіна. Работа нашага ТЮГа мела вялікі поспех на фестывалі. Як тэатральны спецыяліст, так і звычайны гледачы адзначылі адмет-

**АНОНС**  
**СУСТРЭНЕМСЯ**  
**Ў САЛОНЕ**  
31 мая ў Рэспубліканскім Палацы культуры ветэранаў

збярўца заўсёднікі салона сталічнага клуба аматараў тэатра "Таленты і прыхільнікі", які ўзначальвае Галіна Махаева. Запланавана сустрэча з артыстамі тэатра "Дзе-Я", у якім нядаўна адбылася прэм'ера спектакля "Не бойся быць шчаслівым" паводле вядомай п'есы

А.Арбузава "Мой бедны Марат". Чакаецца гаворка і прановую пастаноўку, і прачыненне праблемы тэатральнай творчасці ды і самога жыцця. Тэатральны салон прыме ўсіх цікаўных а 17-й гадзіне ў 115-м пакоі палаца ветэранаў.

Н.К.

БЕЗ ДОМЫСЛУ — РЭЧАІСНА

**Барыс Роланд надпісаў мне на памяць чарговую кніжку сваёй прозы "Ні эліна, ні іўдзея..." Сказы герой ягоных апавяданняў — спачатку яўрэйскі хлопчык 60-х, потым падлетак 70-х, юнак 80-х, яўрэйскі мужчына канца XX стагоддзя. І на працягу ўсяго жыцця — ад дзіцячага садка да смерці — ён цярпіць уціск і здэкі з прычыны пятай графы ў пашпарце.**

Да студэнцкіх гадоў я жыў у сельскай мясцовасці і не ведаў, што існуюць праблемы нацыянальнай адрознасці людзей, пра яўрэйў чую толькі анекдоты. На першым курсе фізфака БДУ ад беларускага татарына (пра што ўведаў значна пазней!) Гены Якутовіча пачуў наконт двух нашых аднакурснікаў: "Гэтым жыдкам Сыркіну ды Смятаннікаву лафа! Яны ж мінскую 50-ю спецшколу скончылі — трэскаюць трайныя інтэгралы што тыя арэхі!" На той час (70-я гады) яўрэйў у БДУ вучылася не так каб замнога. У канцы 50-х да змяншэння іх колькасці прычыніўся мой родны дзядзька Хведар Пасько. Пасля партызанкі ён скончыў магілёўскую кэдабіцкую школу, быў нейкі час у Францыі па справах рэпатрыяцыі, потым служыў у ахове Панамарэнкі, жаніўся на камітэцкай бібліятэкарцы-абхазцы Заіры, а ў той, як потым высветлілася, два браты служылі ў абхазскім батальёне СС. І Хведар цішком спіхнулі начальнікам першага аддзела БДУ. Сем гадоў запар ён быў адказным сакратаром універсітэцкай прыёмнай камісіі і за гэты час, як сам выхваляўся, зменшыў колькасць яўрэйў-студэнтаў у БДУ з 64 працэнтаў да 22. Ці быў Хведар Пасько антысэмітам? Вялікай зацягасці ў гэтай справе за ім не прыкмачаў. Сябраваў ён з суседам, слаўным вучоным-фізікам Фішарам, іншымі выкладчыкамі-яўрэймі. Але лініі партыі трымаўся пільна: загадана было зверху знізіць працэнт ненацыянальных кадраў, і ён зніжаў як умеў.

Пасля універсітэта трапіў я па размеркаванні ў бабруйскую газету "Камуніст", дзе яўрэйў таксама можна было па пальцах папчыць. Рэдакцыйныя старыя машыністы Нэся і Голда вучылі мяне некаторым выслоўям на ідыш. "А як будзе па-яўрэйску гэта?" — пытаўся я і запісаў у бланкоцік: "Гіб мі швэбала!" — "Дайце запалак!" "Ал юдэн — хавейрум" — "Усе яўрэі — браты"... У мясцовым рэстаране часта гучаў вокліч: "Айн оф цін бомбала!", а чулася як: "Ай гофцы бомбала!" Слова ў слова гэтае выслоўе не перакласці, азначала ж яно нешта нахшталь — гуляй, за ўсё заплачана! Сутычак з мясцовымі яўрэймі ў рэстаране не было, што не скажу пра цытаўскіх цыганюў — тыя паводзілі часам нахабна, за што і нарываўся...

Затое ў раённай друкарні працавалі амаль спрэз яўрэі. Быў выпадак: мяне прызначылі дзяджурным па святочным кастрычніцкім нумары. На першай паласе ў рэпартажы пра свята ішоў фотаздымак дэманстрацыі на галоўнай плошчы горада, дзе стаяў помнік Леніну. Клішэ ніяк не станаўлілася на паласу, і я праіў друкарам падрэзаць яго знізу на які сантыметр. Сам пайшоў вяртацца ў рэстаран. Вяртаюся: з друкавальнай машыны

сыплюцца гарачыя, як аладкі, асобнікі свежага нумара. Падхапіў адзін і... О, Езус Марыя! Замест таго, каб падрэзаць клішэ знізу, вераломныя "шмуклеры" (прайдзісветы — ідыш) падрэзалі яго зверху, адцяўшы помніку Леніна галаву!!! І ўзняў я вэрхал, спыніў друк, загадаў перарабіць клішэ. Старыя "шмуклеры" пачалі мяне супакойваць — маўляў, ніхто не заўважыць. Тады я прыстрашыў, што пазваню рэдактару Валатковічу. Нехаця, яны перарабілі клішэ і газета выйшла з Леніным пры галаве.

А ў панядзелак мяне выклікаў Валатковіч. У ягоным кабінэце сядзеў прыемны мужчына, які прывітаўся: "Маёр КДБ..." (Прозвішча не помню). Давялося гадзіну даводзіць яму, што здарэнне з клішэ не было наўмысным, і галаву Леніну адрэзалі па недаглядзе. (Потым мы доўга рабілі здагадкі: хто ж "стукнуў" у КДБ?) Але маёр не хацеў гэтаму верыць: ён марнеў без работы і таму рваўся ў бой. Тыдні два трэслі маіх бедных "шмуклераў" на прадмет палітычнай дыверсіі. Ды ўсё скончылася, дзякаваць Богу, нічым.

\*\*\*

Мая антысэміцкая эпапея пачалася, калі праз год я перабраўся ў сталічную газету "Голас Радзімы". Там намеснікам галоўнага рэдактара працаваў слаўты Уладзімір Бягун — аўтар нашумелых тады брашур пра сіянізм "Ползучая контррэвалюцыя" і "Вторжение без оружжя". Быў гэта чалавек светлы, добразычлівы, інтэлігентны — хаця і выйшаў з сельскага шэфэраў. Ледзь не ўсяго Ясеніна чытаў па памяці. Ён самастойна вывучыў ідыш і іўрыт, чытаў Талмуд і Тору, дасканалы ведаў гісторыю сіянісцкага руху. Паказваючы на домік І з'езда РСДРП, ён казаў мне з хітрай усмешкай: "А за год да таго тут праходзіў першы сусветны кангрэс сіяністаў..."

Бегуну нашы эмігранты прывезлі з Амерыкі выдадзеную там кніжку Андрэя Дзікога "Яўрэі ў Расіі і СССР". Даў ён і мне яе пачытаць... Бо жухна ты мой! У мяне аж ногі затрэсліся: там былі цэлыя спісы супрацоўнікаў бальшавіцкіх наркаматаў — і гэты яўрэй (сапраўднае прозвішча такое), і гэты, і гэты... Ды прозвішча маткі самога Леніна было Вальд! Гэта мяне зусім даканала. А Бягун падліваў масла ў агонь: ты прыгледзься — нават на чыгуннай агароджы ля Саўміна яны сваіх "моргендовідаў" (зорак Давіда) наляпілі! Разгублены, хадзіў я доўгі час па Мінску і вышукваў стоення прыкмены сіянізму. І знаходзіў! На станцыі метро "Парк Чэлюскінцаў" асвятляльнікі былі зроблены ў выглядзе меноры — сямісвечніка, герба Ізраіля... Гэтая ж менора была выбіта на тарцах двух інтэрнацкіх будынкаў ля універсама "Рыга". Пра ўсё гэта я неадкладна даносіў Бегуну. Уладзімір Якаўлевіч быў задаволены "пільнасцю" маладога байца антысіянісцкага фронту.

Тою, вельмі для яго дарагою кніжкаю А. Дзікога меў ён глупства пахваліцца перад галоўным ідэолагам рэспублікі А. Кузьміным, даў яму пачытаць, а потым доўга хадзіў кленчыць у ЦК, каб той аддаў кніжку. Не аддаў — занекаў, быў зацятым бібліяфілам, а хутчэй — зацятым "антысіяністам".

\*\*\*

У 70—80-я гады ў СССР бураленіў антысіянісцкі бум. Усе дыпадносіны з Ізраілем былі разарваныя, СССР шчодро падтрымліваў арабаў. Але шмат яўрэйў ужо тады заахваціліся з'ехаць на зямлю продкаў. Ім рабілі ўсялякія перашкоды, бэсцілі ў друку, распіналі на крыжы "общественного мнения". А мой сябра Алег Шапіра, апярэзіўшы "паўвядра", крычаў у застоллі: "Туды ехаць — грошай няма, а тут — у партыю не прымаюць!" Грошы ў Шапіры былі: ён згарбузаваў хеўру мастакоў, чаканшчыкаў і вазіў іх па ўсім СССР, шукаючы заказы на афармленне Дошак гонару, а найчасцей райкамаў партыі і камсамола. Маючы шмат грошай, ён меў безліч палюбоўніц, тройчы жаніўся, шмат піў гарэлкі, біў у рэстаране морду нахабнікам, ночы напяралёт гуляў у прэферанс. (Таму вельмі рана памёр). Калі я па-сяброўску казаў, што ён нетыповы яўрэй, ён абурана даводзіў: "Шапіра — гэта не яўрэй, а жыд пархаты! Вось Гольдман — яўрэй, і Штэйнман — яўрэй. Яны рудыя, яны — белая кость, рафінад! А Шапіры, Гарэлкі — гэта жыды пархатыя..." Ён даводзіў, што ў

адмыцца. А чутца тады яўрээм было небяспечна.

\*\*\*

Мне з маім прозвішчам таксама даводзілася адбывацца. Але б'юць, як вядома, не па пашпарце, а па твары. Твар мяне і выраतोўваў. Бывала, нехта ведаючы мяне завочна па публікацыях, пры знаёмстве моцна здзіўляўся: "Дык гэта ты Гаўрон?! А я думаў яўрэйчык..." Другога свайго сябра Майсеева, я таксама доўга даймаў сваёй падазронасцю: маўляў, ну, прызнайся! Аднойчы ён прыбег да мяне ў рэдакцыю і зпарадасна кінуў на стол "Літэратурку", тыцнуўшы пальцам у падкрэслены радок. Я прачытаў: "Начальнік ерусалімскага аддзела "Масада" генерал Натан Гаўрон..." Мне зрабілася млосна. Пайшлі разбірацца да "міравога суддзі" усё таго ж Уладзіміра Бегуна. Той, мусіць, пашкадаваўшы мяне, мудра вырак: "Яны і прозвішча Іваноў бяруць!" Маючы на ўвазе



# Яўрэйскае пытанне. Беларускі адказ

**Служба маніторынгу антысэміцкіх падзей Інтэрнет праекта "Антысэмітызм — не!" ([www.antisemitismu.net](http://www.antisemitismu.net)) зафіксавала за люты гэтага года 63 антысэміцкіх інцыдэнты ў свеце: на першэ месца выйшлі ЗША — тут зарэгістравана 14 дэманстрацыйных антыяўрэйскіх акцый. Далей, у парадку змяншэння: Вялікабрытанія — 8, Германія і Расія — 5, Францыя — 4, Літва, Украіна, Беларусь — 3, Кіргізія і Латвія — 2.**

прозвішчы вышталцона-арыстаркатычнага яўрэя павінны прысутнічаць словы "голд" (золата) і "штэйн" (камень). Гэта была не толькі ягоная тэорыя. Ды ў тыя часы было шмат "тэорыі" і "метадаў", па якіх прыкметах распазнаць у сваім сябры, супрацоўніку, суседзе глыбока заканспіраванага яўрэя.

У 80-я гады мой сябра, таленавіцейшы паэт у вершы пра маці напісаў радок: "І Стасю Магер у роў вялі — не давялі..." (Цытую па памяці). Прыходжу ў "Маладосць", дзе тады працаваў, а два рэдакцыйныя супрацоўнікі на поўным сур'ёзе на падставе гэтага радка заняты генеалагічным выкрывцём нацыянальнага паходжання майго сябра. Ну, Магер — тут яны не мелі сумніву! У роў вялі... У роў немцы вадзілі расстрэльваць толькі яўрэйў, сказаў стале паважаны паэт. Я паспрабаваў заступіцца за сябра, кажу, Магер — гэта заходнепольскае прозвішча, паходзіць ад слова "магерка", магер па-нашаму — шапавал. Магеркі рабіліся з воўны, а прававернаму іўдзею ў тыя часы, кажу, нават даткнуцца да воўны быў грэх вялікі аскароміцца... Мяне выслухалі, ды і толькі.

Проста гэта быў час, быў век, была эпоха, калі зайздросніку, нядобразычліўцу, ідэалагічна-пільнаму байцу, каб нашкодзіць таленавітаму, добраму чалавеку, найлепей было пашыць яго ў яўрэі. Паставіў таўро на лоб, і няхай паспрабуе

тады слаўтага маскоўскага паэта-парадыста.

Не здаволіўшыся гэтым тлумачэннем, я па чарговым прыездзе ў вёску да бацькоў, задаў бацьку сакрамэнтальнае пытанне: ці не з яўрэйў паходзіць Гаўронь? Тады і пачуў ад яго аповед пра сваё прозвішча. Усе мае продкі па бацькавай лініі служылі слаўтаму роду магнатаў Рэйтанаў і з роду ў род былі вазніцамі — як цяпер казалі б, асабістымі панскімі вадзіцелямі ў белых пальчатках.

Прадзед Мартын вазіў на брычцы аднаго з атожылкаў роду Рэйтанаў, які жыў у сярэдзіне XIX ст. на Беласточчыне. І Мартын, і ягоныя браты Стах і Адам насілі прозвішча Станкевічаў. Ды Мартын ад пана атрымаў польскую мянушку Gawron. Я зазірнуў у польскі слоўнік, які даваў некалькі вызначэнняў гэтаму слову. Сярод першых былі: а) грак, б) злодзей, в) махляр..., далей падобнае. Мабыць прадзед Мартын меў пэўныя з гэтых здольнасцей. Калі яго забралі на службу ў царскае войска, на пытанне рускага пісарчука: "Фамілія?", ад разгубленасці замест "Станкевіч" пралапатаў "Гаўрань". "Какой ещэ, тваю мать, Гаўронь? Запишем: Гаўрон!" З войска Мартын вярнуўся ўжо не Станкевічам, а дзюкуючы панскай мянушцы і пісарчуку — Гаўронам. А браты Стах і Адам засталіся Станкевічамі. Зараз усе іхнія нашчадкі — Станкевічы, а я адзін — Гаўрон...

А я цяпер іншы раз шкадую, што не зліставаўся з "дзядзькам Натанам", зараз бы пад сонейкам Сіная апельсынамі закусваў, як мой знаёмы рэжысёр Блахін... Раскажу анекдатычны выпадак. Барыс Герстан, вядомы беларускі тэлевізійнік распавёў мне пра яго. Ён, бываючы часта за мяжою, усюды шукае сваіх аднафамільцаў. На Алімпіядзе ў Сіэтле (ЗША) у гатэльным тэлефонным "малітоўніку" знайшоў усяго аднаго Герстана. Патэлефанаваў, дамовіўся сустрацца. Прыпёрся... бамбіза-негр. Так што, б'юць не па пашпарце...

\*\*\*

Са старых часоў стаўленне карэннага насельніцтва Беларусі

да мясцовых яўрэйў заўсёды было цяжкім. Вядома, беларусы недалюбівалі заможных яўрэйў — шынкара Іцку, ліхвара Зэліка, арандатара бровара Бэню, але па-суседску сябравалі з шаўцом Мойшам, рымарам Тэлікам... Таму на пачатку XX стагоддзя на Беларусі не было яўрэйскіх пагромаў, як тое адбывалася ў Расіі і на Украіне. Двухбаковая талерантнасць беларусаў і яўрэйў укаранялася стагоддзямі. Гэтак яшчэ спрыяла адсутнасць апантанасці і фанатызму ў беларусаў у сваёй хрысціянскай пабожнасці. Таму канфесійная нянавісць да "хрыс-

тапрадаўцаў" амаль не выказвалася, прынамсі, не насіла прыкмет ваўнічнасці і агрэсіі. Тым болей, што беларускія яўрэі сваё веравызнанне іўдаізму ніколі не выпіналі навідавоку, заўсёды спраўлялі культывавы набажэнствы цішком, без залішняй публічнасці. А гэта не раздражняла беларусаў і не давала падставу да нейкай канфрантацыі.

Становішча карэнным чынам змянілася пасля кастрычніка 1917 года, калі краіну запаланілі былыя шаўцы і правізары ў камісарскіх скуранках з маўзерамі, якія прынеслі карэннаму насельніцтву столькі гора і нястачы. Гэта яны спарадзілі той антысэмітызм у народзе, што панаваў за савецкім часам.

\*\*\*

Недзе гадоў у трыццаць я прыйшоў да выносу, што антысэмітызм, як і камунізм, ідэя непрадуктыўная і неперспектыўная. Не яўрэі былі вінаваты, што ў Савецкім Саюзе не хапала ўсім кілбасы, а ў кране вады. Леш з добрым яўрээм было мець справу, чым з дрэнным беларусам. Мне зараз абсалютна да лямпачкі, якой нацыянальнасці мой сябра, знаёмы, калега. Абы чалавек быў людскі.

Дык ці ёсць антысэмітызм у Беларусі сёння? Вядома, ёсць — мяркую я. Але, думаю, няма таго, дзяржаўна-партыйнага, што ламаў людскія лёсы. А ёсць і заўсёды будзе, на маю думку, абывацельскі, базарны, кухонна-бытавы — адным словам, местачковы. І хоць напісана ў Бібліі, што для Бога няма ні эліна, ні іўдзея, то гэта толькі для Бога, а мы заўсёды будзем шаптаць адзін у аднаго за спіною: гэты хітры яўрэй, гэты скупы хахол, гэты дурны маскаль... Бо мы ўсяго толькі людзі.

Ну, а што тычыцца новай кніжкі Барыса Роланда, дык мне здаецца ён занадта драматызуе лёсы сваіх герояў у бок іх нацыянальнага ўціску. Жыць па пятай графе пашпарта заўсёды было цяжка не толькі іўдзею, але і эліну...

**Алесь ГАЎРОН  
НА МАЛЮНКАХ: іўрыцкі алфавіт; менора — сямісвечнік.**

**Валер ЯТРОВІЧ**

**Рушэнне на клопоў**

Любоў — усенароднае  
рушэнне  
На сексуальна збэшчаных  
клопоў...  
Сяргей ПАНІЗНІК

Не бачыў свет яшчэ такога  
Ва ўсе мінулыя вякі.  
Няшчасці сыплюцца, як з рога,  
Мы ўжо не людзі — бедакі.

А той бяdotы непаруйнасць  
У нейкай дробязі нібы.  
Апанавалі нас, бяскрыўдных,  
Зной сексуальныя клопы.

У секс у іх свае гулянкi,  
Яны у гэтым малайцы.  
Мужчын — дык смокчуць  
толькі самкі,  
Жанчын — абсмоктваюць самцы.

Таму прымаю я рашэнне  
"Узяць на грудзі" і без слоў  
Усенароднае рушэнне  
Павесці на спакуслівых клопоў.

**Адкрыццё**

Дайно не быў у вёсцы, дома,  
Сярод людзей сваіх і дрэў.  
І чую раптам ад знаёмцай:  
— О Божа, як ты пастарэў!  
Мікола МАЛЯУКА

Зайсёды мужным да прыколу  
І красайцом я быць хацеў.  
А тут сяброўка раптам: "Коля!  
Ці ж гэта ты? Зусім сапсеў!"

Я з гора жажнуў паўлітэрку,  
Акрайцам хлеба зажавай.  
А потым зыркнуў у люстэрка —  
Сябе самога не пазнай.

З люстэрка ў вочы мне самотна,  
І што жажліва — дык без слоў  
Глядзела нейкая істота,  
За сто, прыблізна так, гадоў.

Тут я зайшоўся горкім плачам,  
Не, не вярнуць гадоў, на жаль.  
Яшчэ нядаўна быў я "мача",  
А сёння — хоць дзяцей пужай.

**Іван КАРЭНДА**

**Інтэрв'ю на сметніку**

Цыкл сатырычных мініячур "Інтэрв'ю на сметніку" нарадзіўся шмат гадоў таму назад і склаўся сам сабою. Сутыкаючыся з тымі ці іншымі адмоўнымі рысамі чалавечага характару, нялюдскімі паводзінамі і ўчынкамі, душа рэагуе ўмомант, абуралася і пратэстуе. Некаторыя радкі могуць падацца "перасоленымі". Але ж і чалавек за апошні час змяніўся не ў лепшы бок. Сённяшняе грамадства моцна "хварэе". Што можна гэтаму супрацьпаставіць? Многае. У тым ліку і асуджальнае слова літаратуры.

**Падхаліму**

Што пра цябе,  
мярзотніка, казаць?  
Што жадаецца такому  
гадоў?  
Ёсць безліч спосабаў  
лізаць,  
А ты асвоіў толькі здаду.



**Брыдкаслору**

Слоў смуродных —  
пойны рот...  
Каб нам душы  
не паскудзіў,  
Талакою мусім, людзі,  
Хаму ў лыч зацягваць  
дрот.

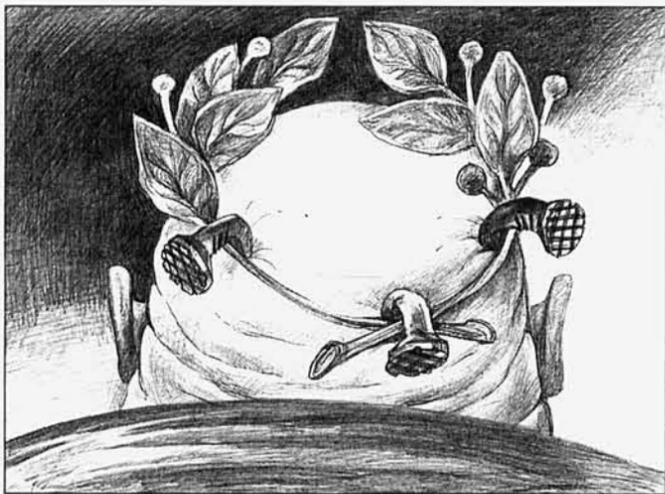
Ды ўсё ж не ахай  
і не вохкай:  
Ты гэты пыл глытаць  
ахвочы.

**Двурушніку**

Распалавінена душа,  
Засмечана, забруджана.  
Накшталт гнілога  
спарыша.  
Такім памерці суджана.

**Бюракрату**

Што і казаць, —  
табе нялёгка:  
Пыл ад інструкцый  
засціць вочы.



**Міхась ПАЗНЯКОЎ**

**Шрацінкі**

Жыццё — тэатр, а мы — акцёры,  
За многіх думаюць суфлёры.

Калі асла куды і запрашаюць,  
То там яго, вядома, запрагаюць.

А ці багатыя мы з вамі,  
Калі багацце правіць намі?



Сабака — сябра. Ісціна сівая.  
Ды ўсё часцей  
наадварот бывае.

Чым больш у статку бараноў,  
Тым лепшае жыццё ваўкоў.

Мы тое высмеем удала,  
Чаго і ў нас саміх нямала.

Калі зірнуць на смешнае  
сур'ёзна,  
То стане прыкра нам і слёзна.

Ніхто памылкі большай  
не зрабіў,  
Чым той, хто нічога не зрабіў.

**Уладзімір  
ЕРМАЛАЕЎ**

**Віно,  
дактрына  
і чужая  
жанчына**



Давай нафіласофствуем з табой...  
Цвярозья...

Налі мне, браток, налі,  
Прап'ём, што яшчэ не прапіта...

На ранку прыйшла адна,  
Цябе у бакі хістала.  
Мо выпіла шмат віна...

Хіба мы з табой не пара?..  
Адно што здаць шклатару  
засталося?..

Мікола ШАБОВІЧ

Давай нафіласофствуем з табой  
Цвярозья і без ніякай страсці.  
Калі пачуем кліч: "Гарэцы — бой!",  
Ісці мне ў бой ці верш лірычны  
скласці?

Паэты, ведама, — не каралі.  
Кумір — учора, заўтра —  
карта біта.

Ну, а пакуль налі, браток, налі,  
Прап'ём усё, што не было  
прапіта.

Не буду фарысеем ці ханжой.  
На гэты конт —  
гатова дактрына:

Як ёсць віно, павінна быць жанчына,  
І лепей, каб яна была чужой.  
Запомніў ноч. Не спалі да відна.  
Яна мяне дамоў не адпускала.  
Відаць, залішне мы ўзялі віна —  
Яе ў той раз крыху ў бакі хістала.  
На ранку, задаволены сабой,  
З чужой прайшоўся.  
Чым была не пара?

Адно баяўся:  
зной пачнецца бой,  
Як толькі будзе  
здадзена шклатара.

**Мікола ВЯРШЫНІН**

**Колькасць  
і якасць**

У творцы — два радкі,  
Пародыя — чатыры...  
Але памер такі  
Мне цесны,  
скажам шчыра.

У чатырох радках  
Не вельмі многа скажаш,  
У іх не той размах,  
І аўтара не спляжыш.

І думаюць дарма,  
Што сто радкоў —  
замнога,

Калі шчэ ў іх няма  
Ад аўтара нічога.

Я разлічуся з ім,  
Яму ўсё ж дастанецца.  
А ганарар, між тым,  
Нам за радкі даецца.

**Малюнкi  
Паўла  
КАРПОВІЧА,  
Алега  
ПАПОВА і  
Аркадзя  
ГУРСКАГА**



**Мікола СЯНКЕВІЧ**

**Той самы дуб...  
З народнага**

Немаладыя кум з кумою  
добра пагулялі на вяселлі  
хрэснікавага сына і ў най-  
лепшым настроі, адны на во-  
зе, вяртаюцца дахаты.  
Пад'ехалі да ўзлесся. Кума  
гарэзна пад бок:  
— Ой, ці помніш, Іване! Вось  
ён, той дуб, ды тая каліна.

Кум як не чуе.  
— А жалуды мулкія былі,  
якраз цяперашняя пара, — не  
супакойваецца жанчына.  
Маўчанне ў адказ.  
Пад'ехалі яшчэ бліжэй. Кума,  
падсунуўшыся:  
— Той самы дуб, тая самая  
каліна, — і пляскае спа-  
дарожніка па калене.  
Мужчына са скрухаю ў  
голасе:  
— Той самы дуб, тая ж  
каліна, ды не тая піцюрына.  
Так і паехалі далей.



**Сёма СТРОМА**

**А дзе муза?**

"Твая муза там, дзе твая мара"  
Са слоў Леаніда Дранько-  
Майсюка

Жонка ў Мінску,  
муза ж — у Парыжы...  
Як з душой  
і целама саўладаць?  
Толькі жонка ўсё ж  
да сэрца бліжай,  
муза можа  
і ў ёй паўстаць.

Ды Парыж  
і Грэцыя спакою  
не дае ўстрывожанай душы,  
— усё мярэціцца  
мне муза-мроя  
нават там, дзе я не быў,  
і дзе не жыву.

**Муж паэтавай  
жонкі**

Каханая!  
Як разумею я гэта!  
Але не парушыць  
Ужо завядзёнкі:  
Няўдзячная справа —  
Быць жонкай паэта.  
А мне як:  
Быць мужам  
паэтавай жонкі?!

**Серпентарый**

— У серпентарый жыву, —  
Казаў Ілля. —  
Усё ў сям'і  
Ідзе наступным ладам:  
Калі хільну я —  
Дык мая змяя  
Мяне за гэта  
Назвае гадам!..

**Міхась МІРАНОВІЧ**

**Міранізмы**

**Не вяжам лыка**

Сталі абувацца,  
Як і ўсе народы —  
І таму ў нас лапці  
Зараз выйшлі з моды.  
То было памылкай  
Нашаю вялікай —  
Бо ніхто ў краіне  
Больш не вяжа лыка.

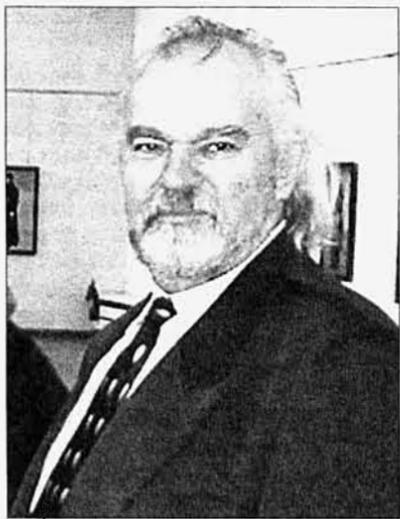
**Доля-жартаўніца**

Доля-жартаўніца  
Ну й павесялілася!  
Нечакана шчасце  
На мяне звалілася.  
Доля насмяялася,  
Іных насмяшыла —  
Мяне тое шчасце  
Проста прыдушыла!..

**Розніца**

За што нас гэтак  
Доля бэсціць?  
Таму на лёс свой  
Маем злосць —  
У іх зайсёды  
Ёсць што есці,  
А мы заўжды ямо,  
Што ёсць.





ленту, пачуццяў, густу, а таксама светапогляду на жыццё.

У сувязі з гэтым у апошні час чамусьці вельмі часта ўзнікаюць спрэчкі вакол "Чорнага квадрата" Малевіча. Якія б віртуозы слова і філасофскай думкі не абгрунтавалі веліч яго знаходкі, але, на маю думку, мастак сам сваім творам папярэджвае творцаў, што далей дарогі няма ў гэтым напрамку і бадай за гэта яму можна і падзякаваць.

Вельмі шмат у апошнія гады ў галіне пашырэння сувязяў паміж культурамі розных народаў робяць Дзяржаўны мастацкі музей і Музей сучаснага выяўленчага мастацтва. Наш Саюз мастакоў таксама прыкладае вялікія намаганні ў гэтым напрамку. Гэта

ноўвае 12 творчых саюзаў і знаходзіцца ў Маскве. У 2002 — 2003 гадах яна адсвяткавала сваё 10-годдзе вялікай выставай "Мастацтва нацыі". Гонар беларускага мастацтва пасяхова прадстаўлялі творы народных мастакоў І. Ахрэмчыка, А. Астаповіча, Л. Шчамялёва, Г. Вашчанкі, А. Кашкурэвіча, А. Кішчанкі, заслужаных дзеячаў мастацтва З. Літвінай, А. Заспіцкага, М. Казакевіча, Б. Казакова, Ул. Савіча, Ул. Тоўсціка, А. Бараноўскага, а таксама наша творчая моладзь.

Канфедэрацыя мае даволі моцную эканамічную і творчую базу — гонарам якой з'яўляецца Цэнтральны дом мастака на Крымскім валу ў Маскве. Штогод па вясне адбываюцца ў Ма-

пастыкі. На гэтым пераломе нельга быць катэгарычна крытычным да гэтых пошукаў з боку старэйшага пакалення. Дастаткова прыгадаць, як у час суроўга стылю і яны, цяперашнія мэтры, упарта шукалі сваю адметнасць над Прыгажосцю.

Разам з тым, калі ў мастацтве панаваў сацыялістычны рэалізм, існавала шмат твораў, якія не краналі душу і хацелася прайсці, і праходзілі міма іх, без увагі. Такія працы існавалі, відаць, ва ўсе часы. Але навечна з чалавекам засталіся "Джаконда", "Венера Мілоская", "Грамадзяне горада Кале", ... і дзякуй Богу за гэта.

Але XX стагоддзе мела і вельмі вялікую загану. Амаль на

вала вельмі магутную творчую глебу, варта толькі ўмець разгледзець гэта. Таму павінен выказаць як старшыня Беларускага саюза мастакоў, і ад сябе асабіста, творчыя словы павягі і ўдзячнасці гэтаму пакаленню і тым, каго ўжо няма сярод нас, і тым, хто яшчэ і сёння плённа працуе на ніве выяўленчага мастацтва.

Нас зараз турбуюць простыя і разам з тым важкія праблемы. Да прыкладу, праблемы рабочых умоў творцы, забяспечанасць творчымі майстэрнямі, іх утрыманнем, недасканаласцю ўліку ў працоўны стаж — творчага стажу, і шмат другіх праявітых пытанняў без вырашэння якіх рухацца наперад вельмі цяжка.

Чаго толькі варта адзін пункт закона "Аб творчых саюзах і творчых работніках", дзе творчая дзейнасць трактуецца, як прадпрымальніцкая; ці стварэнне графічнага твора ў матэрыяле афорта, літаграфіі і гравюры толькі з той прычыны, што ўжываецца тэхналогія друку, спрабуюць аднесці да ліку ліцэнзійна-май дзейнасці...

## Таленту не вучаць...

— Што чакаць нацыянальнаму мастацтву ў бліжэйшым будучым ад выпускнікоў і студэнтаў Беларускага дзяржаўнага акадэміі мастацтваў?

— Акадэмія мастацтваў дае вельмі грунтоўныя веды. Прыемна, што творчая моладзь шырока прадстаўляе свае творы на міжнародных выставах. Але, шчыра кажучы, ніякая навучальная ўстанова таленту не навучыць, бо гэта вялікая каштоўнасць дзеіцца пры нараджэнні, а заўважыць і падтрымаць талент, узброіць яго майстэрствам — гэта задача нашай мастацкай адукацыі.

— Складанасці эканамічныя — цяжкая перашкода на шляху да развіцця нацыянальнага мастацтва?

— Безумоўна, эканоміка і ў мастацтве займае не апошняе месца, бо творчая дзейнасць вымагае і працоўнага месца, і немалых затрат на фарбы, пэндзлі, шмат другіх матэрыялаў і прыпад. Але, нягледзячы на гэта, мастацтва жыве і развіваецца, і прыкладам таму сведчаць шматлікія выставы.

— Пра які наш музей вы маглі б сказаць, што ягоная калекцыя на сёння адпавядае патрабаванням разнастайнасці, прадстаўляе ўсе накірункі сучаснага мастацтва?

— Я ўжо згадаў вышэй, што фактычна мы пражылі XX стагоддзе без музея, які б здолеў паказаць увесь спектр мастацкай палітры краіны. На сённяшні дзень нам вельмі не хапае ўжо існуючага ў праекце Музея сучаснага мастацтва. Безумоўна, што запатрабаванасць гэтых музеяў, як сведчыць сусветная практыка, вельмі вялікая, без іх выяўленчая культура народа многа страчвае. Музей сучаснага мастацтва даў бы магчымасць аналізаваць тыя працэсы, што сёння адбываюцца ў творчых майстэрнях, і асэнсаваць здабыткі на сучасным этапе развіцця мастацкай думкі і пошукаў новага.

— А якой вам бачыцца інтэграцыя сучаснага беларускага мастацтва ў міжнароднае мастацкі працэс?

— Лічу, што працэс інтэграцыі беларускага мастацтва ў сучаснае сусветнае мастацтва адбываецца нармальна. Упэўнены, што немагчыма развівацца ў адрыў ад тых працэсаў, якія адбываюцца ў свеце, і што адметнасці нацыянальнага мастацтва занялі сваё месца ў гэтым цікавым працэсе.

Вольга КУРТАНІЧ,  
Марына ЦЯРЭШЧАНКА,  
ФОТА К. ДРОБАВА

# ДУХОЎНЫ СВЕТ І МОЦ МАСТАЦТВА

Мастацтва займае значнае месца ў жыцці грамадства. Мастакі розных краін штогод сустракаюцца на міжнародных выставах, абмяркоўваюць свае працы, павышаюць прафесійны ўзровень. Як выглядае сітуацыя з мастацтвам Беларусі чытачам "ЛіМа" раскажае старшыня Беларускага саюза мастакоў Уладзімір Басалыга.

## Поспех — адметны

— Уладзімір Самойлавіч, часта нашы мастакі ўдзельнічаюць у міжнародных калектыўных выставах. Многія пры гэтым выказваюць думку, што арганізацыя падобных мерапрыемстваў павінна быць справай дзяржаўнай і праводзіцца на ўзроўні Міністэрства культуры, Беларускага саюза мастакоў і Міжнароднай канфедэрацыі саюза мастакоў. А яшчэ кажуць, што пажадана, каб падобныя выставы рыхтаваліся не асобнымі творцамі, а музеймі. Да прыкладу, Нацыянальным мастацкім музеем ці музеем сучаснага выяўленчага мастацтва.

— Агульнавядома, што ўзаемапраціненне культур, і ў тым ліку выяўленчага мастацтва, ва ўсе часы шматтысячагадовай гісторыі чалавецтва несла ў сабе стрыжнёвую моц чалавечага духу і яго велічы.

Варта толькі кінуць позірк на крыніцу прыгажосці выяўленчага мастацтва Грэцыі і згадаць пра яго ўплыў на сусветную культуру, каб зразумець каштоўнасць сувязяў паміж культурамі розных народаў і ў розныя часы развіцця. Прыгажосць нельга захоўваць у таямнічай клетцы, бо яе прызначэнне мацаваць веліч божга пачатку ў чалавеку.

Таму, на мой погляд, не варта сёння згадваць, які шлях культурных стасункаў нашага мастацтва лепшы і варты большай увагі, ці то на ўзроўні дзяржавы, ці на ўзроўні музейнай выставачнай дзейнасці, ці па накірунку творчых суполак і асобнай творчай адзінкі. Не ў гэтай разборцы прыярытэтаў найважнейшая дзейнасць культуры розных народаў свету. Галоўнае — падтрымаць сам працэс па розных напрамках яго развіцця.

Культурныя сувязі, бадай, самыя грунтоўныя і плённыя, бо яны пракладваюць да сэрцаў людзей сцяжынку і шляхі міру і ўзаемаразумення. І калі ў свет чалавечых адносін уваходзіць мастацтва, яно заўсёды аб'ядноўвае думкі людзей. Таму асабліва хочацца падкрэсліць тое мастацтва, стрыжнёвым базісам якога з'яўляецца прыгажосць і веліч чалавечага духу. Разам з тым, безумоўна, не могуць не існаваць і праблемы на шляхах пошуку новага. Яны, як правіла, залежаць ад Божга дару — та-

прэстыжна, калі творы мастакоў, членаў нашай творчай супольнасці трапляюць да іншаземнага гледача і маюць там адметны поспех. Беларуская школа мае традыцыйна-класічны напрамак падрыхтоўкі таленавітай моладзі, таму ёй не ўпершыню з поспехам дэманстраваць высокі прафесійны ўзровень твораў нашых мастакоў. Безумоўна, што дарогу да поспеху на міжнароднай арэне праклалі творы нашага старэйшага пакалення, а цяпер ужо гэтыя прасторы асвойвае сярэдняе пакаленне і вельмі актыўна — наша творчая моладзь.

Мне вельмі прыемна адзначаць, што апошнім часам беларускія мастакі з поспехам дэманстравалі сваё мастацтва ў Францыі, Кітаі і Італіі. Геаграфія падарожжаў нашага выяўленчага мастацтва высёлкай ахінае планету ад удзелу ў міжнародных выстаўках у Японіі ды Злучаных Штатах Амерыкі. Заваёўвае ўзнагароды на міжнародных выставах-конкурсах і творчая моладзь. Так, у другой палове 90-х гадоў XX стагоддзя маладыя мастакі-графікі — выпускнікі нашай Акадэміі мастацтваў прымаюць удзел у міжнародным біенале афорта ў Іспаніі: Ю. Якавенка, а затым А. Малышава здабываюць у гонар нашага мастацтва вышэйшы ўзнагароды Гран-Пры.

Маюць поспех на міжнародных выставах і маладыя мастакі кніжнай графікі. Першым сцяжынку да міжнародных узнагарод пралажыў колісь вучань прафесара Шаранговіча В. П. — Мікола Селяшчук, а потым вышэйшай узнагароды ў Браціславе з прыгожай назвай "Залатыя яблыкі" дамагліся творы мастака-графіка Паўла Татарнікава.

— А якія ў вас адносіны з Міжнароднай канфедэрацыяй саюза мастакоў?

— Перш, чым адказаць на гэта пытанне, адзначу, што Беларускі саюз мастакоў уваходзіць у склад дзюво міжнародных арганізацый па выяўленчым мастацтве. Гэта — Міжнародная асацыяцыя мастакоў, якая ахоплівае ўсё сусветнае выяўленчае мастацтва, якое адпаведна згрупавана па рэгіёнах: Еўропа, Афрыка, Паўночная і Паўднёвая Амерыка, Азія, Аўстралія. Цэнтр Асацыяцыі зараз знаходзіцца ў Грэцыі і ўзначальвае Асацыяцыю мастацка Банаяніс з Афін. Праўда, трэба адзначыць, што ў склад творчых аб'яднанняў многіх краін уваходзяць усе, хто хоць трохі займаецца маляваннем. Асацыяцыя толькі набірае творчыя абароты, і калі ўсё складзецца лепшым чынам, то мастакі ўсяго свету змогуць мець прававую і творчую падтрымку з боку гэтай асацыяцыі.

Другой міжнароднай арганізацыяй гэтага кшталту з'яўляецца Міжнародная канфедэрацыя саюзаў мастакоў. Яна ўзнікла на базе Саюза мастакоў былога СССР. Канфедэрацыя аб'яд-

скае ў гэтай выставачнай зале творчыя выстаўкі усіх творчых саюзаў — членаў Канфедэрацыі. Адбываецца знаёмства творчых накірункаў, што развіваецца ў творчых саюзах цяпер ужо самастойных краін. І мне прыемна адзначаць, што гэты працэс развіваецца вельмі магутна і паскорана.

— Хто ў Саюзе мастакоў займаецца міжнароднымі праектамі і як гэта выглядае на практыцы?

— Міжнародныя сувязі — перш-наперш, замежная выставачная дзейнасць Беларускага саюза мастакоў. Гэта вельмі складаны і вялікі кавалак работы, які патрабуе калектыўнага намагання. Узначальвае напрамак В. Нямец — дацэнт кафедры малюнка Беларускай акадэміі мастацтва, работу з творчай моладдзю вядзе І. Кузняцова. Інфармацыю аб міжнародных праектах па выяўленчым мастацтве мы атрымліваем праз Інтэрнет і адразу даводзім да ведама мастакоў. Абмяркоўваецца ўсё на прэзідыуме, і калі праект цікавы і эканамічна даступны, то мастакі прымаюць у ім удзел.

## Першы мастак — Бог

— Як бы вы маглі ахарактарызаваць сітуацыю ў выяўленчым мастацтве Беларусі канца XX — пачатку XXI стагоддзяў?

— У другой палове XX стагоддзя выяўленчае мастацтва Беларусі развівалася бурліва, плённа і шматгранна. На палатне нашых творчых дасягненняў шмат слаўных імён, і яшчэ больш таленавітых твораў у розных галінах выяўленчага мастацтва. Дастаткова прыгадаць такія славныя імёны, як В. Цвірка, М. Савіцкі, А. Глебаў, Л. Шчамялёў, Г. Вашчанка, А. Паслядовіч, А. Кашкурэвіч, І. Рэй, А. Кішчанка, Д. Алейнік, В. Шаранговіч, Л. Гумілеўскі, Э. Куфко, А. Малішэўскі, А. Шаўчэнка, С. Селіханавіч, М. Селяшчук, многія многія другія, а за імі — шэраг імён малодшага пакалення... І раскрываюцца шырокія далёглядныя айчыннага мастацтва, а творы мастакоў дзіямантамі зазіхаюць у скарбонцы талентаў народа.

Другая палова XX стагоддзя — гэта развіццё манументальнай скульптуры і жывапісу, адраджэнне і хуткае развіццё габеленага мастацтва. Гэта і вялікая работа, зробленая мастакамі ў напрамку развіцця нацыянальна-гістарычнай тэмы. Выяўленчае мастацтва набывае ўсенароднае прызнанне. Безумоўна, час вымагае і страт у такім бурлівым патоку развіцця, асобныя творы не вытрымалі выпрабаванне часам, але так было заўжды, ва ўсе часы развіцця мастацтва.

На пераломе тысячагоддзяў у мастацтва прыйшла новая пляяда таленавітай моладзі, якая распачала пошукі новых шляхоў да новай выяўленчай мовы, формы і

працягу ўсяго стагоддзя беларускае мастацтва не мела вартага яму мастацкага музея. Цэлыя пакаленні мастакоў адыходзілі, так і не пабачыўшы на сценах музея ні сваіх твораў, ні твораў сваіх калег па мастацтве. Мастакі і наша мастацтва з хваляваннем чакаюць гэтай светлай падзеі — заканчэння будаўніцтва новага залаў Дзяржаўнага мастацкага музея.

— Мастакі старэйшага пакалення, як прадстаўнікі рэалістычнай школы, — іх творчасць запатрабавана нашым часам?

— Мне падаецца, творчасць старэйшага пакалення будзе заўжды запатрабавана не толькі нашым часам, але і будучым.

Так, калі сам-насам, а не на рэпрадукцыях сустракаешся з мастацтвам Грэцыі — сівой даўніны, то яго каштоўнасць і веліч памнажаецца ў тваіх пачуццях да бясконцасці. Сцвярдженне, што рэалістычнае мастацтва — гэта мінуўшчына, канае у бездань, бо веліч яго твораў да гэтага часу ўзрушвае пачуццёвы свет чалавека і бярэ яго ў палон. У Бібліі запісана, што зямлю і чалавека на ёй стварыў Бог. А калі штосьці выключнае стварыў сам чалавек, гэта, на мой погляд, найкаштоўнейшы і неўміручы дарунак Божы.

Менавіта таму на працягу гісторыі чалавек маляваў Бога і людзей, а ўсё астатняе было дадаткам у гэтай яго стваральнай працы. Мастацтва, на мой погляд, нагадвае велізарны кветнік. А калі кветка шмат і ўсе яны розныя, то на адну хочацца кінуць позірк раптоўна. А каб разгледзець другую, трэба напружваць зрок. Трэцяя можа вабціць сваім водарам. Прыгажосць чацвёртай можа быць пэўны час і не заўважанай, але разам яны ўяўляюць сабою вясёлкавы спектр магутнай прыгажосці.

...Сёння, як ні дзіўна, існуюць прыхільнікі таго, каб адмовіцца ад рэалістычнага мастацтва, гэтка катэгарычнасць, як правіла, прыводзіць да вялікіх страт і памылак. Дастаткова толькі прыгадаць, як мастацтва было кінута ў пільны палітычных гульні; а што з гэтага адбылося — мы добра ведаем. Мастаку ўлады тых часоў адкрыта прапанавалі папрацаваць у вобласці "вождзя", каб яго заўважылі, як творцу.

— Уладзімір Самойлавіч, ці ёсць праблемы, творчыя сутычкі паміж старэйшым пакаленнем і прадстаўнікамі сярэдняга пакалення, якія аддаюць перавагу эксперыментам?

— Праблемы бацькоў і дзяцей — вечныя. Дарэчы, у мяне сын — мастак-графік, як і я. Хіба я, як бацька, меў права адмовіцца яму ў выбары свайго шляху ў мастацтва графікі? Тое самае, калі справа тычыцца права аднаго пакалення панаваць над другім у пошуках сваёй адметнасці.

Старэйшае пакаленне для мастакоў майго ўзросту падрыхта-

# «Тарас гаворыць па-ўкраінску»

Пад такой назвай адбылася імпрэза ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, ініцыятарам якой выступіла рэдакцыя часопіса «Вожык». Вечарына стала лагічным крокам пасля прэзентацыі новага выдання пазмы «Тарас на Парнасе» на трох мовах, якое прайшло ў мінулым годзе ў музеі.

Мерапрыемства было прымеркавана да ўручэння прэміі імя Кандрата Крапівы ў галіне сатыры і гумару. Гэта ўжо трэцяя прэмія за творчыя дасягненні, якую ўручаюць вожыкаўцы. Ініцыятарам яе заснавання быў Аляксей Письмянкоў. Назва вечарыны — таксама прапанова Аляся Уладзіміравіча. Праўда назва была яшчэ не канчатковай, як кажуць, рабочы варыянт. Але так здарылася не стала вядомага паэта, і назва засталася... А свята ўручэння прэміі стала і вечарам памяці Аляся Письмянкова.

Адкрыла вечарыну гаспадыня музея Лідзія Макаравіч. Вядучым быў вядомы паэт Анатоль Вяціцкі. А віноўнік гэтай падзеі — паэт-перакладчык Валерый Стралко. Прэмію за пераклад пазмы «Тарас на Парнасе» на ўкраінскую мову і за пераклады, якія былі надрукаваны ў «Вожыку» ў 2003 годзе, уручыў намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Вожык» паэт Анатоль Экаў, які адзначыў, што кандыдата на прэмію прапанаваў Аляксей Письмянкоў і рэдакцыя аднагалосна пагадзілася. Дарэчы і першы фестываль гумарыс-

сярод моладзі, які адбыўся ў Горках Магілёўскай вобласці ў мінулым годзе, таксама задума Аляся Уладзіміравіча. Яшчэ шмат цікавых праектаў было ў Аляся Письмянкова...

Анатоль Вяціцкі гасцям вечарыны расказаў практычна ўсю біяграфію «імянінніка». Адзінае, што хочацца адзначыць: маючы тэхнічную адукацыю Валерый Стралко пачаў літаратурную дзейнасць, калі перайшоў 60-гадовы юбілей, але як кажуць сапраўдны талент заўсёды праб'ецца на паверхню. Сам аўтар перакладу адзначыў, што «Тарас» ў яго жыцці невыпадковы, менавіта, з гэтай пазмы пачалося знаёмства з беларускай мовай. Выступоўцы гаварылі пра тое, што сёння Валерый Стралко стаў сынам ужо двух народаў, дзве мовы — беларуская і ўкраінская — для яго родныя. Выступіў і першы лаўрэат гэтай прэміі, супрацоўнік рэдакцыі «Вожык», вядомы паэт-сатырык Павел Саковіч. Ён з гумарам казаў, што першыя тры месцы заняты паправу таленавітымі людзьмі (другая прэмія — Міхась Мірановіч). Адзначыла добры пераклад і літаратуразнавец Інэса Кур'ян. Міхась Міцкевіч у сваім выступленні ўспомніў як у малядыя гады яму хацелася нешта напісаць для «Вожыка», але не адбылося. На нядаўнюю прапанову Аляся Письмянкова сёння папрацаваць на часопіс Міхась Канстанцінавіч адказаў, што ўжо стары брацца за гумарыс-

твычныя творы, але з пад яго пера выйшла прысвячэнне Алясю Письмянкову, якое ён збіраўся прынесці ў «Вожык», ды не паспеў уручыць адрасату. Міхась Міцкевіч павіншаваў Валерыя Стралко за завяршэннем працы над перакладам пазмы Якуба Коласа «Новая зямля». Уладзімір Гілеп не абышоў гэты факт, запытаўшыся: дзе ж вы былі раней, калі з друку да юбілею пісьменніка выйшла новае выданне «Новай зямлі» на трох мовах — беларускай, польскай і рускай. Як было б добра дадаць да гэтага і ўкраінскую мову. Але гэта яшчэ наперадзе. Міхась Кенька ў сваім выступленні адзначыў, што добра б, каб «Тарас на Парнасе» пакрочыў далей на Украіну. Апошняе выданне, як і многія папярэдня, з прадмовай на беларускай мове, гэта значыць — разлічаны на беларускага чытача, а трэба сувязі паглыбляць. Было прыемна пачуць мову братняга народа і ў выступленні Валерыя Казлоўскага саветніка па культуры пасольства Украіны, і паслухаць пераклад пазмы ў выкананні самога аўтара. На вечарыне прагучалі і радкі «Новай зямлі» на ўкраінскай мове.

Хочацца пажадаць музею і далей працягваць сяброўства з рэдакцыяй часопіса «Вожык» і захаваць традыцыю ўручэння прэміі імя Кандрата Крапівы.

**Вольга ГУЛЕВА,**  
загадчык аддзела навуковай асветы ДМГБЛ

Зрабілі пяцідзённае падарожжа па Берасцейшчыне і Слонімскай зямлі пісьменнікі, за плячыма якіх даволі значны жыццёвы і літаратурны вопыт, — Алег Лойка, Вольга Іпатава, Георгій Ліхтаровіч і аўтар гэтых нататак Васіль Якавенка.

Склад групы, дарэчы, час ад часу мяняўся — да гасцей з Мінска далучаліся мясцовыя літаратары, як у Брэсце — Аляксей Каско, Зінаіда Дудзюк, Лявон Валасюк, у Пружанах — Мікалай Антанюскі, Валянціна

Польшчай, — у сярэдняй школе і прафесійна-тэхнічным сельскагаспадарчым каледжы. У апошнім мы не маглі не адчуць высокую педагогічную культуру і добры пад навучальнага працэсу. Каледж, між іншым, мае свой гімн, у аснове якога ляжаць добрыя словы, аднак у вершаваных радках на рускай мове адчувалася штучнасць гучання, не выключана, што гэта адчуваў і сам дырэктар каледжа Юры Сахарчук, заслужаны настаўнік краіны, прынамсі, ён

## Лагода ўзамен, або Дзе мы знайшлі беларусаў

Слабада, Мікола Пупека, у Баранавічах — Віктар Сырыца, у Слоніме — Ірына Масляніцына...

Мяркую, мы зрабілі добрую і карысную справу, бо нас вельмі прыхільна прымалі скрозь, а перадаў нам на Кафедры беларускага літаратуразнаўства Брэсцкага педуніверсітэта, дзе мы выступілі перад студэнтамі і выкладчыкамі, падарылі кнігі, далі свае аўтографы, тое ж — у абласной бібліятэцы.

Увогуле ў кожнага з маіх калегаў, паплекчыкаў была свая тэма гутаркі з чытачамі, і калі В.Іпатава пачынала з сівых гістарычных часоў фармавання ранняй беларускай дзяржаўнасці (кніга «Альгердава здыда»), расказвала таксама пра сучасную беларускую літаратуру і свой творчы шлях, чытала раней напісаныя вершы, то А.Лойка, калі выступаў, захапляў чытачоў глыбінёй уласных прафесарскіх пазнанняў літаратурнага працэсу наогул, як і жыццёва-творчымі прыгодамі, якія былі ў яго пры выданні кнігі ў серыі ЖЗЛ пра Янку Купалу, чытаў таксама свае — пераважна гумарыстычныя — вершы.

А мне ўласна рупіла публіцыстычнай плынь. Споўнілася акурат пятнаццаць гадоў, як пісьменнікі-публіцысты ў сваіх бітвах з чыноўнікамі спляжылі праект спрамлення, абвалавання і ператварэння ў канаву ракі Прыпяць, асушэння яе пойменных абшараў. Тады мы паставілі крыж на грандыёзнейшым, як здавалася меліяратарам, праекце асушэння. Грунты пераварочвалі — не давядзі Божа! І што было б на Палесці сёння, калі б мы тады не далі бой і не прымусілі акадэмікаў памяняць нацыянальную палітыку ў меліярацыі, у спрамленні руслаў рэк і рачулак (кніга «Крушэнне на ростані»). Другой хвалюючай тэмай заставалася чарнобыльская катастрофа, і я закранаў яе, спасылаючыся на тую ж кнігу «Крушэнне на ростані», а таксама на публіцыстычныя зборнікі «Письма к живым» і «Чарнобыльскія матэрыялы», якія мы вазілі з сабой і дарылі скрозь бібліятэкам. Ставала гонару расказаць і пра свой гістарычны раман «Надлом». Усё гэта падавалася ў розных варыяцыях, у залежнасці ад складу публікі.

Георгій Ліхтаровіч, працуючы шмат гадоў фотамастаком, звык са сваім мастакоўскім заняткам і неяк нясмела пачуваў сябе ў пазычнай скуру, а лепей скажам — у бліскавай пазычнай форме. Нездарма ягоныя вершы сваім дакладным метафарычным ладам і складам, гумарыстычнымі ўласцівасцямі, лірыка-філасофскім падтэкстам (кніга «Агульны сшытак») заўсёды краналі ў душах слухачоў тонкія струны.

Мы выступілі ў г. Высокім, што пры самай мяжы з

энергічна і шчыра дзякаваў, калі В.Іпатава і Г.Ліхтаровіч узяліся перакладаць верш гімна на беларускую мову і зачыталі ў перакладзе першыя строфы.

У школе ж Высокага, як потым і Ружанаў, Слоніма, Івацэвіч, адчувалася, што літаратурныя пісьменнікі выступленні, падобныя нашым, вельмі патрэбны не толькі вучням, але і настаўнікам беларускай мовы і літаратуры — для маральнай падтрымкі ў сённяшніх варунках нацыянальнага выхавання.

Застанецца ў нас незабыўнаю сустрэча з вучнямі ў СШ № 2 г. Слоніма. Выступалі там, пісьменніца В.Іпатава разварушыла юных слухачоў: «Хто пасля нашых прамоў задасць самае цікавае пытанне, для таго будзе сюрпрыз!» І што затым пачалося? Сціху, спакваля пачалі класіцыя запіскі на наш стол. Далей яны так пасыпаліся — уга! Ліставей!..

Але гэтым не скончылася. У мяне запыталі, ці ёсць у беларускай літаратуры будучыня? Я не ўдакладняў, каму належала записка, і сам паставіў пытанне перад вучнямі, якіх у зале было не меней паўтары сотні: «Калі ласка, падніміце рукі, хто з вас лічыць сябе беларусам?..» Лес рук. Алег Лойка пасля прызнаваўся, што быў вельмі ўражаны... «А хто лічыць сябе рускім?» 5-6 рук... Натуральна. «А хто з беларусаў хацеў бы і надалей заставацца беларусам?» Той жа лес рук. Дык вось, сказаў я, у беларускай літаратуры будзе будучыня да таго часу, пакуль вы будзеце лічыць сябе беларусамі. Але ж, каб вам быць сапраўднымі грамадзянамі нашай незалежнай краіны, а не толькі па назве, трэба вывучаць і добра ведаць сваю гісторыю, бо там — прадонне нацыі, ведаць сваю літаратуру, бо яна фарміруе светапогляд, які і патрыятычныя пачуцці, якія на гэты момант у вас выяўляюцца, урэшце — ведаць сваю родную беларускую мову, бо мова, і толькі яна, яднае і мацуе нацыю. Гэта вам — як маніфест! Вучні пранікнёна і шчыра апладзіравалі.

Прыкладна такога ж характару гутаркі, спрэчкі, абмен думкамі наладжваліся скрозь, дзе мы пабывалі, у розных аўдыторыях.

Апроч сустрэч з людзьмі, сваімі чытачамі, нам сабіла наведваць таксама гарадскія гістарычныя музеі ў Брэсце, музеі хлеба ў Расна, пад Высокім, багацейшы краязнаўчы музей у мястэчку Моталь, мець гутаркі з цікавымі суайчыннікамі, у тым ліку з Уладзімірам Бядулем.

Мы пакінулі штосьці важнае ў людзях і нешта патрэбнае знайшлі для сябе. Бартэр — як бартэр, лагода — узамен.

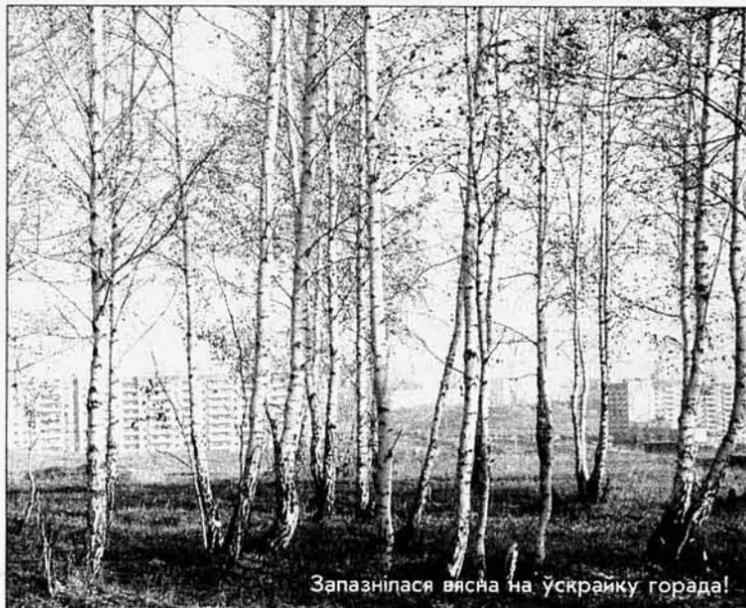
**Васіль ЯКАВЕНКА**

### АНОНС

#### СУСТРЭНЕМСЯ У САЛОНЕ

31 мая ў Рэспубліканскім Палацы культуры ветэранаў збяруцца заўсёднікі салона сталічнага клуба аматараў тэатра «Таленты і прыхільнікі», які ўзначальвае Галіна Махаева. Запланавана сустрэча з артыстамі тэатра «Дзе-Я», у якім нядаўна адбылася прэм'ера спектакля «Не бойся быць шчаслівым» паводле вядомай п'есы А.Арбузава «Мой бедны Марат». Чакаецца гаворка і пра новую пастапоўку, і пра вечныя праблемы тэатральнай творчасці дый самога жыцця. Тэатральны салон прыме ўсіх цікаўных а 17-й гадзіне ў 115-м пакоі палаца ветэранаў.

**Н.К.**



Запазнілася вясна на ўскрайку горада!

#### У ТВОРЧЫХ САЮЗАХ

Таварыства сучаснай музыкі працягвае цыкл сталічных канцэртаў, праграмы якіх знаёмяць публіку з творчасцю беларускіх кампазітараў XX—XXI стагоддзяў.

4 чэрвеня ў Зале камернай музыкі, што на Залатой Горцы, адбудзецца выкананне новых твораў нашых сучаснікаў. У канцэрце прагучыць таксама і дошыць шырока вядомая музыка А.Берга, Р.Шчадрына, іншых, ужо можна сказаць, класікаў мінулага стагоддзя. Пачатак а 19-й гадзіне. Уваход на канцэрт — зварніце ўвагу! — вольны.

**С.Б.**

Радасная падзея ў асяроддзі кінематаграфістаў: фільм беларускага рэжысёра-дакумен-

таліста Галіны Адамовіч «Праця» стаў пераможцам прадстаўнічага творчага спаборніцтва. Гэтая работа атрымала Гран-пры Міжнароднага кінафестывалю дакументальных фільмаў «Cropdocfilm», што трэці раз прайшоў у сталіцы Малдовы Кішыньве. У конкурснай праграме былі прадстаўлены 35 твораў з 14 краін: Беларусі, Вялікабрытаніі, Германіі, Грэцыі, Індыі, Іспаніі, Італіі, Канады, Нарвегіі, Расіі, Румыніі ды інш. «ЛіМ» рыхтуе да публікацыі інтэрв'ю з Галінай Адамовіч.

**Н.К.**

У бібліятэцы СБП на пачатку мая адбыўся творчы семінар малых літаратараў. На сустрэчу з пачаткоўцамі прыйшлі: галоўны рэдактар часопіса «Студэнцкая думка» Сяргей Сахараў, кіраўнік творчай школы перакладчыкаў

Андрэй Хадановіч, каардынатар сучасных выдавецкіх праектаў Зміцер Вішнёў, галоўны рэдактар «Arche» Валерка Булгакаў. Саюз беларускіх пісьменнікаў прадставіў намеснік старшыні Эдуард Акулін.



У Мінскім педагогічным каледжы імя Максіма Танка прайшла творчая сустрэча паміж навучэнцамі і старшыняй Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесем Пашкевічам.

Падчас сустрэчы ішла зацікаўленая размова пра сучасны літаратурны працэс на Беларусі, ролю пісьменнікаў у культурным жыцці краіны, жыццё пісьменніцкай арганізацыі. Алесь Пашкевіч адказаў на шматлікія пытанні слухачоў і падзяліўся сваімі творчымі планами.

**ЯНАК**

#### Шаноўнае спадарства!

Галіна і Барыс ВАЙХАНСКІЯ запрашаюць вас 3 чэрвеня а 19 гадзіне ў Дом Літаратара па вул. Фрунзе, 5 на творчую сустрэчу і прэзентацыю новага музычнага альбому «Вяртанне»; (Вядучы — Георгій ЛІХТАРОВІЧ.)

#### У рэдакцыю штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва»

Сардэчна дзякую ўсім, хто павіншаваў мяне з юбілеем. Асобная падзяка выдавецтву «Мастацкая літаратура» за выданне новай маёй кніжкі «Бегемот без ботаў».

**Кастусь ЖУК**

## Янка БРЫЛЬ:

"Ёсць такая задума: напісаць гісторыю маёй дружбы з кнігай. Не напісаўшы, цяжка пераканаць каго-небудзь, што гэта будзе цікава. А пісаць пакуль што не хочацца: яшчэ ўсё баюся, што не здолею адшалаўшыць ад значнага, патрэбнага для іншых, толькі сваё, асабістае, вузкапрыватнае."



## Беларускія пісьменнікі

Усё маё свядомае жыццё звязана з кнігамі. З маленства, да шаснаццаці гадоў, я, можна сказаць, жыў у бібліятэцы. У хаце-чытальні, якая тады называлі ў вёсцы, дзе дэмабілізаваны савецкі матрос, мой дзядзька Коля быў "избачом" (ад рускага, загадчыкам "избы-читальни"). Дзядзька штодня любіў выпіць і, шчыра кажучы, у кніжках цяміў значна слабей, чым у сельскай гаспадарцы, хоць і там быў правобразам Абломава... Таму напачатку я піпнаваў сем тысяч "узваленых" на яго долю кніжак ад тых, хто квапіўся скрасці

найбольш прыгожыя з іх, з каларовымі малюнкамі, а пасля ўжо і выдаваў кніжкі, запыняючы абанентныя фармуляры, міжволі і сам урастаючы і заглыбляючыся ў бесперапыннае чытанне. А калі ўлічыць, што другі мой дзядзька, Міша, быў выскочым пашталёнам і я першым вынохаў свежыя фарбы на ўсіх тадышніх газетах і часопісах, то можна ўявіць маю незваротную літаратурную закончанасць. Той незабыўны друкарскі пах не выветрыўся з маёй памяці па сённяшні дзень і ён не ідзе ані ў якае парананне з пахам парфумы глянцавых старонак "Cosmopolitan"...

Аднак, яшчэ да знаёмства з бібліятэкай, бацька прынёс мне таўшчэзны том Янкі Купалы. Ён мне, мажліва на тыя помныя дзіцячыя вочы, уяўляецца цяпер як адзін з двух тамоў крапивоўскага слоўніка беларускай мовы. Гэткі аб'ёмны і важкі. Бацька падаваў мне яго на печ, бо сам я не даваў рады туды яго ўзвалачы. Не магу толькі зразумець, чаму першай кніжкай, якую ён даў мне, быў том Янкі Купалы, хоць прыхільнікам паэзіі бацьку назваць аніяк нельга. Знак? Вырак? Бацькава прароцтва майго будучага пакутнага прызвання? Усе купалаўскія вобразы і тыпажы былі праўдзівыя і відавочна параўнальныя. "Я мужык-беларус, — // Пан сахі і касы; // Цёмен сам, белы вус, // Пядзі дзве валасы." Дык гэта ж наш сусед дзед Аляксандар — адзін да аднаго...

Многія сёння здзіўляюцца, а пераважная большасць і не верыць, што я ў сваім "лікбезе" прамінуў многія дэкларатывна-рытарычныя тэксты савецкай літаратуры. Але гэта на праўду так. Бо пашчасціла і на школьных выкладчыкаў, яны былі заходнікамі і па магчымасці стараліся не забіваць нашы дзіцячыя мазгі "пралеткультам". Паклон ім. А большасць — пухам зямля...

Скажам, у чатырнаццаці гадоў я ўжо з недзіцячай цікавасцю чытаў двухтомнік дзённікавых і літаратурных запісаў далёкіх братаў Ганкураў. Як я мог сур'ёзна пасля гэтага ставіцца да чытання пустапарожняй школьнай хрэстаматый! Хіба толькі, каб атрымаць прахадную адзнаку... Бо я ўжо патрохі вучыўся мысліць самастойна праз невядомых мне братаў-французаў...

Не буду хлуціць, найбольш я чытаў тады дарэвалюцыйную рускую ды замежную класіку. А першай самастойна купленай кніжкай быў зборнік вершаў А.Жыгуліна "Прозрачныя дні". Гэта было ў Слуцку. То-

ненькі амаль брашураваны зборнічак складзены з сарака пяці вершаў. Там няма аніводнага прахаднага. Узор для сучасных паэтаў, якія сёння, перафразуючы А.Сыса, пішуць вершы "як сена косяць"... Гэты зборнічак (1970 года) стаіць у мяне пад рукою і сёння. "В молчанье нелюдимом // Я думаю о дне, // Когда растаю дымом // В холодной тишине. // Листок заледенелый // Качается, шурша... // Уже почти сгорела, // Обуглилась душа..."

А неўзабаве я напісаў і сваю першую ў жыцці рэцэнзію на кніжачку Я.Янішчыц "Снежныя грамніцы", якая была выдрукавана ў сплускай раённай газеце. "Мяне ў палёце не скарылі. // А будзе што не так — малю: // Скруціце стомленае крылле // І кіньце ў родную раллю."

Пасля было доўгае захапленне М.Рубцовым. "На темном разъезде разлуки // И в темном прощальном авто // Я слышу печальные звуки, // Которых не слышит никто..."

Агулам жа: А.Пушкін, Ю.Лермантаў, Ф.Цютчаў, А.Блок, М.Багдановіч, А.Куляшоў, М.Танк, У.Дубоўка, Р.Барадулін, А.Разанаў, А.Вярцінскі, В.Мандэльштам, Г.Івануў, У.Маякоўскі, Б.Пастэрнак, Э.По, Г.Ахматава, У.Сокалаў, А.Чухонцаў, Р.Фрост, Ду Фу, Лі Бо, Басё, Э.-Р.Рыльке, Ф.Віён, І.Анненскі, Ю.Кузняцоў, Л.Кастэнка, В.Бэлзшвіц, І.Зыедоніс, Ж.-А.Рэмбо, Ц.Норвяд, У.Някляеў, А.Мінкін, Э.Паунд, А.Сыс, Л.Дранько-Майсюк, С.Адамовіч, І.Ліснянская, М.Купрэў, В.Блажэнны, Л.Сільнова, Ю.Пацюпа, Я.Лайкоў, Н.Кучмель, Я.Дашына, П.Зьмітрук...

Кажу пра тых паэтаў (да творчасці якіх звяртаюся найчасцей), бо паэзія для мяне найперш і ёсць літаратурай мастацкай. Пытанне, вядома, спрэчнае, аднак яно так ёсць для мяне і не больш за тое.

Да В.Быкава і У.Караткевіча я прыйшоў пазна і амаль мусова, бо нутром адчуваў, што небяспечна пачувацца белаі варонай, выдаючы сябе за літаратара, і пры тым нічога не цямячы ў творчасці найбольш таленавітых і вядомых майстроў беларускай літаратуры. Не мой стыль думання і вычывання. Хоць разумею, што для нацыі гэта глыбы і прарокі. (Гэтак, дарэчы, у мяне і з Ф.Дастаеўскім.) Не дарос, відаць. Але бліжэй да старасці, пэўна, і з імі паразумеюся.

Да кніжак, якія я перыядычна перачытваю, вядома, апроч Бібліі ў Сёмухавым цудоўным перакладзе (прывітанне, мілейшы Васіль Сяргеевіч!), я пастаянна трымаю на вяддаль томікі М.Мантэня, П.Чаадаева, Ф.Ніцше, В.Розанова, Г.Адамовіча, М.Бярдзьева, Ж.Рэнара, В.Шклоўскага, Б.Эйхенбаума, Ю.Тынянава, Ю.Казакова, С.Даўлатава, М.Гарэцкага, К.Чорнага, Я.Брыля, М.Стральцова, І.Пташнікава, эсэістыку В.Кармазава, В.Адамчыка... ды процьму ўсякіх слоўнікаў і даведчанаў літаратуры...

Як бачыце, чытаю я многа. Ведаю мала. І да гэтай пары не разумею: **хто я, што і навошта!**

І ўсё ж з кнігамі надзейней, чым з людзьмі. Яны застаюцца вернымі да статку. І не здраджваюць нам у любой сітуацыі і ва ўсякім часе. Зрэшты і мы з імі шчырыя — пушчаем іх да сябе альбо не. Кніжкі — гэта жыццё, якое бачылася іх аўтарам і, дзякуючы ім, усё яшчэ бачыцца нам...

А якое яно **насамрэч**, для вечнасці не так важна.



Уладзімір ПАПКОВІЧ. "На тым стаю" (вершы, пераклады, гумар; на беларускай і нямецкай мовах; Віцебск, УПП "Віцебская абласная друкарня", 2004, рэдактар Ф.Сіўко, 500 экз., 224 стар.)

Чарговую важкую вершаваную кніжку выдаў віцебчанін У.Папковіч. Пачынаючы з вокаладкі, кніжка размаітая, рознамоўная, рознажанравая — на ўсякі густ. Ад традыцыйных вершаў, да іх перакладаў аўтарам на нямецкую мову, а таксама гумар. Безумоўна, прадчуванне небяспекі, што пры цяперашнім раскладзе жыцця гэта можа быць апошні яго зборнік, змушае паэта выдаць на гара ці не ўсё ім напісанае. І ў падобнай сітуацыі не зусім звычайна закідаць яму крытычныя папрокі. Аднак няхай змрыцца і ён з тым, што і крытыку шмат што хочацца сказаць...

У кніжцы дасталі прыстойных статычных вершаў. Прафесійна напісаных альбо, як сёння кажуць, зробленых з душой. Яны ні ў чым не саступяць вершаваным тэкстам шматлікіх сучасных аўтараў, што публікуюцца ў перыядычных выданнях, альбо выдаюцца асобнымі зборнікамі за свой ці чужы кошт. Праўда, цяжка сказаць, якую рэакцыю выклічаць у сучасных прыхільнікаў паэзіі такія радкі: "Волю маю выкоўвалі // Канфлікты з цялём ды свінкаю — // Нас разам, бывала, выхоўвалі // Бярозавай хварацінкаю." Нават я — наскрозь вясковы — у сваіх вершах да такой сентыментальнай банальнасці не даходзіў. Што праўда, аўтар і не прэтэндуе на паэтычныя лаўры. Найперш ён спадзяецца на наша чытацкае зразуменне:

Пішу, як дома гаварылі...  
Зноў чую Галасы з двароў:  
Гамоняць Ганькі і Марылі,  
На выган гонячы кароў.  
А каб чытаць асабліва не перанапружваўся, паэт прыадкрывае нам сваю літаратурную кухню: "Вершы нараджаюцца спантанна, з думкі, што мільгнула ў галаве. "Добры дзень, — напрыклад, — панна Ганна..." А далей само ўжо наплыве. І сюжэт разгорнецца раптоўна, Быццам бы хто ўзяўся дыктаваць... Толькі трэба — гэта безумоўна — Не зяхаць, А ўсё занатаваць.

У прадмове Ф.Сіўко чытаю: "У паэтаў ёсць свае сакрэты..." — піша У.Папковіч у адным з вершаў гэтага зборніка. Адзін з такіх сакрэтаў — пэўна ж, у майстэрстве." А мне ў такіх выпадках заўжды прыпамінаюцца даўнія радкі Я.Вінакурава "Мое мастэрство — избежать мастэрства".

Тым больш, што ў кніжцы нямапа выбітных вершаў якраз пазбаўленых таго самага прыстольнага майстэрства. Вось толькі самай кніжкі замнога. Яе нават фізічна цяжка разгортваць, настолькі яна туга набітая вершамі. Не ведаю хто, да прыкладу, у Беларусі будзе чытаць нямецкамоўныя тэксты У.Папковіча, а вось што ягоны гумар многія ўпадабаюць, у тым не сумняваюся. Тут, дарэчы, і розным, недалёкім ад мяне, крытыкам па поўнай праграме перапапа. І ўвогуле, на маё меркаванне, гэта найбольш удалы раздзел кніжкі.

Мой каханы — тонкі лірык —  
Порткі прасядзеў да дзірак.  
Што ні верш — няма цаны!  
А за што купіць штаны?

Пажадаем жонцы паэта каб апошняе пытанне гэтай страфы яе сям'ю заўжды абыходзіла. Спадзяёмся, што і сам У.Папковіч гумар разумее. Тым больш — свой уласны...



Фелікс МЫСЛИЦКІ. "Библийская Полина" (вершы і пазмы; Мінск, "Тэхнапринт", 2003, адказны за выпуск А.Аношка, прадмовы і анатацыі В.Ліпатава, Р.Барадуліна, І.Шклярэўскага, 500 экз., 410 стар. з фотаздымкамі паэта з аўтарамі прадмоў і анатацыі і сваімі блізкамі).

нашага рускамоўнага паэта Ігара Шклярэўскага ("...перед нами интересный — в самом лучшем, есенинском смысле — поэт, его речь бывает неуклюжей, затрудненной желанием выразить несловесное...") і народнага паэта Рыгора Барадуліна, які, як мне падаецца, раздае свае кідка анатацыі ўсім, хто толькі ні папросіць — та-

Пазытны том не без прэзэнціі. Тут, як я пазначыў вышэй, і прадмова галоўнага рэдактара часопіса "Юность" ("Что же питает поэта? "Живи Беларусь!", "Синеглазое имя "Россия". Два братских народа породненных навек, выдержавших испытание временем и катаклизмами, создали ту поэтическую атмосферу, в которой расцвел этот полевой цветок: Фелікс Мыслицкий" — цяжка паверыць, што апошнія радкі напісаў мужчына, тым больш рускі), і вядомага

каля ўжо ў мэтра дабрадушная натура — праўда, гэтак жа лёгка ён можа публічна і адкілаць іх, як тое нядаўна здарылася з рэкамендацый паэту П.Вераб'ёву ("Фелікс Мыслицкий — поэт чуткий и зоркий, поэт тревожный, поэт ищущий")...

І што ў такой кампаніі застаецца мне? Толькі моўчкі працытаваць абгаворанага ў высокіх інстанцыях паэта, тым самым як бы пацвердзішы сказанае пра яго вядомымі ў Расіі і ў Беларусі людзьмі.

Одной ногой пребуду в Беларуси,  
Другой — в России, звезды в волосах.  
Вбираю космос, пусть живет в глазах,  
Премудрость чту и знания без грусти.  
Вдали от сновидений мироздания  
Я выдыхаю в вечность облака,  
На лбу моем, змеясь, горит строка  
Из повести славянского сознания.  
І яшчэ адно:

Стихи мои, вы были до меня,  
Вы старше этих звезд,  
Я все вчера на ветер променял  
И вызвал вас из гнезд.  
Застаецца толькі "выклікаць" ім чытача.



Выходзіць з 1932 года  
У 1982 годзе  
ўзнагароджаны ордэнам  
Дружбы народаў

ГАЛОУНЫ  
РЭДАКТАР  
Анатоль  
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —  
намеснік  
галоўнага рэдактара



АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,  
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны  
рэдактар — 284-66-73  
намеснік галоўнага  
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-79-65  
пісьмаў і грамадскай  
думкі — 284-81-53  
паэзіі, літаратурнага жыцця,  
крытыкі  
і бібліяграфіі — 284-44-04  
прозы — 284-66-73  
музыкі, тэатра, кіно  
і выяўленчага  
мастацтва — 284-81-53  
бухгалтэрыя — 284-66-72  
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:  
e-mail: [minsk@lim.by](mailto:minsk@lim.by)

Адрас у Інтэрнеце —  
[www.lim.by](http://www.lim.by)

Пры перадруку просьба  
спасылання на "ЛіМ".  
Рукапісы рэдакцыя  
не вяртае і не рэцэнзуе.  
Пазіцыя рэдакцыі  
можа не супадаць  
з меркаваннямі  
і думкамі аўтараў  
публікацыі.  
Набор і верстка  
камп'ютэрнага цэнтра  
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень  
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага  
унітарнага прадпрыемства  
"Выдавецтва  
"Беларускі Дом друку"  
г. Мінск,  
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2294  
Умоўна друк. арк. 3,72  
Нумар падпісаны ў друк  
26.05.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі  
Рэспублікі Беларусь  
Выдавец:  
Рэдакцыйна-выдавецкая  
ўстанова  
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае  
пасведчанне № 715  
Закас — 818

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12  
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12